

TILA, PAIKKA JA IDENTITEETTI

HELSINGIN SANOMIEN

ASUNNOTTOMUUSKESKUSTELUISSA

**Diskurssianalyysi vuosien 2010–2013 artikkeleista ja
mielipidekirjoituksista**

**Katja Helena Noponen
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2013**

TIIVISTELMÄ

TILA, PAIKKA JA IDENTITEETTI HELSINGIN SANOMIEN ASUNNOTTOMUUSKESKUSTELUISSA

Diskurssianalyysi vuosien 2010–2013 artikkeleista ja mielipidekirjoituksista

Katja Helena Noponen
Sosiaalityö
Pro gradu – tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Elina Virokannas
Syksy 2013
Sivumäärä: 99

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten tilat ja niihin liitetyt identiteetit rakentuvat asunnottomuutta koskevissa Helsingin Sanomien artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa 1.1.2010 ja 15.4.2013 välisellä ajalla. Koska asunnottomuutta luokitellaan sen perusteella, millaisessa fyysisessä ympäristössä asunnoton yönsä viettää, kiinnostuksen kohteena on, millaisiin ympäristöihin asunnottomuus Helsingin Sanomissa asettuu ja paikallistuu. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty diskurssianalyysiä.

Fyysiseen ympäristöön liittyvien määritelmien lisäksi tarkoituksena on hahmottaa paikkoihin ja identiteetteihin liittyvää diskursiivista todellisuutta, jolloin mielenkiinto kohdistuu niihin tapoihin, joilla erilaisia paikkoja kuvataan, ja millaisia identiteettejä näissä paikoissa oleville ihmisille tuotetaan. Tila ja paikka tutkielmassa ymmärretään diskursiivisesti rakennetuiksi, mutta myös sosio-spatiaalisen ulottuvuutena, jolloin tilaa voidaan määritellä myös muilla kuin puhtaasti fyysisillä ominaisuuksilla.

Aineiston analyysi osoittaa, että asunnottomuuden paikat sijoittuvat pääsääntöisesti kadulle, satunnaisiin suojiin, tuttavien luokse, asuntolaan, tukiasuntoon tai Forenom -nimiseltä yritykseltä ostettuun hätämajoitukseen. Tukiasumista lukuun ottamatta paikat määrittyvät kylmyyden, puutteen, väkivallan uhan ja ei-pysyvyyden kautta. Päihteidenkäyttö liitetään usein asunnottoman identiteettiin. Asunnottomalle itselleen päihteidenkäyttö merkitsee keinoa selviytyä arjesta. Tukiasumiseen siirtyminen merkitsee oman ja yksityisen tilan saavuttamista. Vaihtoehdoton ja ei-toivottu identiteetti muuttuu uudenlaiseksi ihmisen omaa toimijuutta korostavaksi identiteetiksi. Keskeistä on turvallisuus ja asumisyksikön henkilökunnalta saatu apu ja tuki identiteetin uudelleen rakentumisessa. Asunnottomuuteen liittyvät poissulkevat tilat ilmenevät asunnottomien ajamisena pois julkisesta tilasta ja ennakkoluuloina uusia asumisyksiköitä kohtaan. Asunnottomat määrittyvät uhkaaviksi ja ei-toivotuiksi naapureiksi, joiden on myös todistettava omaa kyvykkyyttään asujina tietyssä elinympäristössä.

Avainsanat: asunnottomuus, tila, paikka, identiteetti, diskurssianalyysi

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 NÄKÖKULMIA ASUNNOTTOMUUTEEN.....	8
2.1 Asunnottomuuden käsite	8
2.2 Kodittomuus ja paikattomuus	13
2.3 Asumiskyvyttömyys ja puutteellinen asuminen.....	15
2.4 Ratkaisumalleja asunnottomuuteen	17
3 TILA, PAIKKA JA IDENTITEETTI.....	21
3.1 Tila ja paikka fyysisenä käsitteenä	21
3.2 Paikkoihin liittyvät identiteetit	26
4 TUTKIMUSASETELMA.....	32
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	32
4.2 Aineisto	32
4.3 Journalistinen aineisto sosiaalisen todellisuuden rakentajana	34
4.4 Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi	37
4.5 Diskurssien analysointi sanomalehtiaineiston pohjalta	39
4.6 Eettisistä ulottuvuuksista.....	42
5 ASUNNOTTOMUUTTA KUVAAVAT PAIKAT JA NIIHIN LIITETYT IDENTITEETIT	45
5.1 Kylmä katu – puutteen ja uhan kohteena olevat identiteetit.....	46
5.2 Asuntolassa asuminen – häiritty ja rikottu yksityisyys.....	56
5.3 Tukiasunto – vahvistuva toimijuus	66
5.4 Kallis hätämajoitus – kontrollin kohteena olevat perheet ja maahanmuuttajat	71

5.5 Satunnaiset suojat – asunnottomat hyväksikäyttäjinä ja uhreina.....	75
5.6. Nimby ja poissulkevat tilat – asunnottomat pelättyinä toisina	77
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	83
LÄHTEET	90
Liite 1: Asunnottomuuden paikkoja ja asunnottomien identiteettiä koskevat uutisartikkelit ja mielipidekirjoitukset Helsingin Sanomissa 13.3.2010–19.4.2013 välisenä aikana.....	98

1 JOHDANTO

Asunnottomuus on yhteiskunnallinen ilmiö, jonka taustalla on monenlaisia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2012 lopussa 7850 yksinäistä asunnotonta ja 450 asunnotonta perhettä. Asunnottomuus näkyy erityisesti pääkaupunkiseudulla, koska asunnottomista yli puolet on helsinkiläisiä. Asunnottomien määrää on seurattu vuodesta 1987 alkaen, jolloin asunnottomia oli noin 16 000. Viimeiset kymmenen vuotta asunnottomien määrä on ollut noin 8000. Asunnottomien määrässä tapahtuu silti edelleen vaihtelua. Pitkäaikaisasunnottomille suunnatuista toimenpiteistä huolimatta kasvua asunnottomien määrässä on ollut havaittavissa nuorten, naisten ja maahanmuuttajien ryhmissä. (ARA 2013, 2–3, 9.)

Suomen perustuslain 19 § todetaan, että ”julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä”. Oikeus asuntoon kuuluu ihmisen sosiaaliturvaan. (Suomen perustuslaki.) Vaikka viranomaisten tehtävä onkin kirjattu perustuslakiin, se ei kuitenkaan velvoita juridisesti, eikä vaadittavia toimenpiteitä ole erikseen nimetty tai kirjattu auki. Velvoite on lähinnä ohjelmallinen ja toimintaa ohjaava (ks. Nuorteva 2008, 54). Oikeus asuntoon ei ole siis subjektiivinen, vaikka voisi ajatella, että asunto olisi ihmisarvoisen elämän kannalta vähimmäisvaatimus ja hyvinvointiyhteiskunnassa lähes automaattisesti ihmiselle kuuluva oikeus.

Asunnottomuuden ratkaisemiseksi on Suomessa löytynyt poliittista tahtoa jo pitkään, ja kuten edellä mainitut luvut kertovat, on erinäisillä ponnisteluilla saatu myös paljon aikaan. Asuntomäärärahoja on kohdennettu asunnottomille tarkoitettujen asuntojen rakentamiseen vuodesta 1984 alkaen. YK:n kansainvälisenä asunnottomien vuonna 1987 tavoitteeksi otettiin asunnottomuuden poistaminen vuoteen 1991 mennessä. Asunnottomien määrä onkin vähentynyt noin 20 prosenttia, mutta kokonaan asunnottomuutta ei ole pystytty poistamaan. Joiltain osin asunnottomuus ilmiönä on saattanut jopa pitkittyä ja vaikeutua. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman vuosina 2008–2011 oli tarkoitus puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus ja ehkäistä asunnottomuutta. Ohjelmaa on

jatkettu vuoteen 2015, johon mennessä tavoitteeksi on asetettu pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen. (Suonio & Kuikka 2012, 226–227; Niittyinen 2012, 8–9.)

Poliittisten ohjelmien myötä asunnottomuuden ratkaisemiseksi on kehitetty erilaisia asumisratkaisuja ja -malleja. Tällä hetkellä suuntaus on perinteisistä asuntoloista yhteishuoneineen yksilöllisempään suuntaan, jolloin asuntoloita on muutettu erillisiä yksioita sisältäviksi palvelukeskuksiksi. Karkeasti jaotellen voidaankin asunnottomuuden ratkaisupyrkimyksissä nähdä kaksi päälinjaa. Perinteinen porrasmalli (staircase model) tarkoittaa sitä, että asunnottomalla ihmisellä on mahdollisuus edetä tuetun asumisen eriasteisilla portailla, jolloin ylimmällä tasolla on mahdollisuus omaan asuntoon. Porrasmallia on kritisoitu siksi, että ihminen voi pudota omaa asuntoa edellyttämän kuntoutumisen portailta toistuvasti, ja usein suoraan kadulle. Pahimmillaan tällaisen toimintamallin voidaan nähdä pitävän yllä pitkäaikaisasunnottomuutta. (Housing First.)

Vastakkainen asunto ensin -periaate lähtee siitä ajatuksesta, että ihmisellä on ensisijaisesti oikeus asuntoon, johon hän saa tarvitsemansa avun. Ratkaisumallit ovat kiinteässä yhteydessä ihmisen arvioituun asumiskyvykkyyteen ja toisaalta siihen, nähdäänkö asuntoa ihmiselle kuuluvana subjektiivisena oikeutena. Ajattelutapojen välillä oleva ero koskee sitä, pitääkö ihmisen ensin kuntoutua saadakseen asunnon, vai onko oma asunto ennemminkin lähtökohta mahdolliselle kuntoutumiselle, jolloin oman asunnon saamiselle ei aseteta ehtoja. (Housing First.)

Asunnottomia koskevia asuttamisratkaisuja mietittäessä on tärkeää tietää, millaisissa elinolosuhteissa asunnottomuuden aikana eletään, ja millaiseksi asunnottoman suhde silloiseen ympäristöönsä ja muihin ihmisiin on rakentunut (Radley ym. 2005). Myös asunnottomuutta luokiteltaessa lähtökohtana ovat usein juuri erilaiset asunnottomuuden paikat (ks. esim. FEANTSA 2013).

Tarkastelen tässä tutkielmassani asunnottomuuteen liitettyjä ja liittyviä paikkoja Helsingin Sanomien artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa vuosien 2010 ja 2013 välillä diskurssianalyttisen tutkimusperinteen mukaisesti. Diskurssianalyysillä viitataan teoreettis-

metodologiseen viitekehykseen, jonka avulla kieltä ja sosiaalisen todellisuuden rakentumista tutkitaan eri menetelmin ja painotuksin. Mielenkiinto kohdistuu teksteihin ja puheisiin, ei niinkään niiden takaa löytyvään oletettuun todellisuuteen. Keskeisenä tarkastelun kohteena ovat sosiaaliset käytännöt, joissa rakennetaan erilaisia versioita todellisuudesta. (Jokinen ym. 1999; Virokannas 2004, 6.)

Tarkastelemani ajanjakso asettuu mielenkiintoiseen vaiheeseen ensimmäisen ja toisen Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman välissä, jolloin tällä on oma vaikutuksensa muun muassa asunnottomuutta koskevaan poliittiseen keskusteluun. Valintani ajanjakson suhteen on myös käytännöllinen: pro gradu-tasoisien tutkielman aineistoksi valitsemieni artikkelien ja mielipidekirjoitusten määrä on sopiva tutkimuskysymyksiäni ja analyysimenetelmäni kannalta. Valintaani Helsingin Sanomien kirjoitusten tutkimiselle perustelen sillä, että nämä kyseiset mediatekstit tarjoavat mielenkiintoisen yhteiskunnallisen kontekstin, jossa tarkastella kielenkäyttöä erilaisia merkityksiä antavana sosiaalisena käytäntönä. Kielenkäytön seurauksia tuottavan luonteen vuoksi media pystyy näin ollen vaikuttamaan muun muassa tiedon, uskomusten ja sosiaalisten identiteettien rakentumiseen, uusintamiseen ja muuttamiseen tekemällä asioista merkityksellisiä tietynlaisilla esittämistavoilla. ((Fairclough 1997, 10, 75–76.)

Tilallisen näkökulman ohella kiinnostukseni kohdistuu paikkoihin liittyviin identiteetteihin, erityisesti siihen, miten nämä rakentuvat Helsingin Sanomissa. Paikan ja identiteetin voi ajatella kuuluvan monestakin syystä yhteen. Ihmisellä olevan alueellisen identiteetin lisäksi myös paikalla on omaan ainutlaatuisuuteensa perustuva identiteetti. Julkinen keskustelu ja ihmisten arkiajattelu luo sekä ihmisille että paikoille tietynlaisia identiteettejä. (Haarni ym. 1997, 18; Jokinen 2004, 75.) Viitekehys tutkielmassani on sosiaalinen konstruktionismi, jolloin oletan myös identiteetin olevan neuvottelun tulosta, ja siten uudelleen määriteltävissä (Jokinen 2004, 75; Virokannas 2004, 8).

Kaupungeista ja asunnottomuudesta keskusteltaessa huomiota kiinnitetään usein niin sanottuun julkiseen tilaan sekä siihen, keillä on oikeus käyttää sitä. Asunnottomien sekä muiden marginaaliryhmien asuttamisratkaisuja pohdittaessa keskustelun aiheeksi nousee varsin usein se, minkälaisilla alueilla näillä ryhmillä on oikeus asua. Tätä tiettyjen asuinalueiden asukkaiden aktiivista vastustusta kutsutaan Nimby-ilmiöksi (Not In My

Backyard). Nämä nimby -henkiset keskustelut saavat ajoittain julkisuudessa vahvasti jalansijaa. Yleensä tuolloin suunnitellaan uutta asumisyksikköä jollekin marginaaliryhmälle tietylle asuinalueelle. Tarkastelen tutkielmassani myös tilanteita, jolloin marginaaliseksi rakentuneen identiteetin omaavien henkilöiden pääsyä tietyille alueille ja tiloihin rajoitetaan.

Asunnottomuudesta kirjoitetaan Helsingin Sanomissa melko paljon. Kirjoittaminen asunnottomuudesta on erityisen vilkasta joka vuosi lokakuun puolessa välissä. Tämä selittyy 17.10. vuosittain ympäri Suomea vietettävällä Asunnottomien yöllä, joka on aktiivisen kansalaisliikkeen järjestämä tapahtuma. Syksyn tullen herää myös huoli siitä, miten asunnottomat selviävät talven kylmyydestä.

Työskentelin itse vuosien 2012 ja 2013 aikana aikuissosiaalityössä Mikkelissä asumispalveluiden sosiaalityöntekijänä, jolloin asunnottomuus kosketti myös omaa työnkuvaani. Joidenkin ihmisten asuminen omassa asunnossa vaikeutuu mielenterveys- tai päihdeongelman vuoksi, ja asuminen saatetaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisella asumispalvelulla. Melko usein asunnottomuus tai asumispalveluiden tarve aktualisoituu tilanteissa, jolloin ihminen on kotiutumassa pitkältä sairaalajaksolta, vankilasta tai asumispalveluyksiköstä. Kotiutuminen on vaikeaa ja joskus jopa mahdotonta, jos asuntoa ei ole odottamassa tai sitä ei ole edes saatavilla. Kriisiasuntoja tällaisiin tilanteisiin ei ole välttämättä olemassa, ja vuokra-asunnon saaminen vuokramarkkinoilta voi olla hyvin hankalaa aiemman asumishistorian vuoksi. Ihminen voi leimaantua asumiskyvyttömyydeksi määritellyn ja tulkitun käyttäytymisensä vuoksi (ks. Jokinen & Juhila, 1991).

Asumiseen liittyvät ongelmat ja haasteet sekä varsinainen asunnottomuus ovat niin keskeisellä sijalla sosiaalityöntekijöiden arjessa, että näen asunnottomuuteen liittyvän tutkimuksen sosiaalityön kannalta erittäin perusteltuna. Asunnottomuutta onkin tutkittu varsin kiitettävästi. Sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin lähtöajatuksena on, että sosiaalista todellisuutta rakennetaan kielen ja sen avulla luotujen merkitysten avulla. Rinnakkaisilla diskursseilla voi olla erilaisia totuus- ja painoarvoja, minkä lisäksi kielen käytöllä on erilaisia seuraamuksia tuottava luonne (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18, 29). Näin ollen voidaan ajatella, että se, miten asunnottomuudesta ja asunnottomista

puhutaan, ei ole vähäpätöinen asia. Suhtautumista vähempiosaisiin voidaan pitää myös jonkinlaisena mittarina yhteiskunnassa vallitsevista arvoista.

2 NÄKÖKULMIA ASUNNOTTOMUUTEEN

Asunnottomuus on monimuotoinen ilmiö, jota voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Tässä luvussa avaan joitain näkökulmia asunnottomuuteen aikaisemman tutkimuksen ja erilaisten raporttien valossa. Erityinen mielenkiinto kohdistuu asunnottomuuden ”paikkoihin”, eli määritelmiin, joissa keskeisellä sijalla ovat paikat ja tilat, joihin asunnottomuus liitetään. Spatiaalisesta eli tilallisesta näkökulmasta käsin esittelen myös vaihtoehtoja ja malleja, joita on kehitetty ja kokeiltu, kun asunnottomuutta on yritetty vähentää ja poistaa.

2.1 Asunnottomuuden käsite

Asunnottomiksi Suomessa lasketaan henkilöt, jotka asuvat ulkona tai ensisuojuissa, tilapäisesti joko asuntoloissa ja majoitusliikkeissä tai sukulaisten ja tuttavien luona asuvat, erilaisissa laitoksissa, hoito- tai huoltokodeissa asunnottomuuden vuoksi asuvat sekä ilman asuntoa vapautuvat vangit. Asunnottomuuden määritelmät ovat erilaisia eri maissa, esimerkiksi Portugalissa teltassa asuvaa ihmistä ei lasketa asunnottomaksi. (Lehtonen & Salonen 2008, 23.) Asunnottomuutta määritellään näin ollen tilanteisesti eli suhteessa siihen paikkaan, jossa asunnon pääasiassa yönsä viettää.

Asunnottomuus ei siis rajoitu pelkästään konkreettisesti taivasalla oleskeleviin henkilöihin. Suomessa jatkuva ulkotilassa eläminen ei ole mahdollista kylmän talviajan vuoksi. Eurooppalainen asunnottomuusverkosto FEANTSA (European Federation of National Associations Working with the Homeless) on luokitellut asunnottomuutta 13 eri asunnottomuustyyppeihin, joista muodostuu neljä pääryhmää: ulkona asuminen, asunnottomuus, turvaton asuminen ja epätarkoituksenmukainen asuminen. (Suonio & Kuikka 2012, 225; Lehtonen & Salonen 2008, 21–22.)

FEANTSAN edellä mainitussa ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion) – luokittelussa ”koti” nähdään tilallisen, laillisen ja sosiaalisen osan alueen muodostamana kokonaisuutena, jolloin asunnottomuuden muoto määrittyy eri osa-

alueissa esiintyvien puutteiden mukaan. Kodin tilallisella ulottuvuudella viitataan kunkin maan laatuvaatimusten mukaiseen asuntoon, johon yksilöllä on oikeus, sosiaalisella ulottuvuudella yksityisyyteen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Laillisella ulottuvuudella tarkoitetaan asumisoikeuden laillisia perusteita. (FEANTSA 2013.)

Ympäristöministeriö on asunnottomuutta koskevan hankkeensa myötä muokannut FEANTSA:n typologiaa sopivammaksi suomalaisiin oloihin. Asunnottomuustypologia on seuraavanlainen:

Käsiteryhmä		Operationaalinen ryhmä	Alaryhmä	Kuvaus
Ulkona asuva	1	Asuu julkisessa tilassa (ei asuntoa)	1.1. 1.2.	Majailee ulkona etsivien palvelujen piirissä
	2	Asuu yömajassa ja/tai pakko viettää useita tunteja päivässä julkisessa tilassa	2.1.	Ensisuoja
Asunnoton	3	Asunnottomien majoitus/tilapäinen asuminen	3.1.	Matkustajakoti
	4	Turvapaikanhakijoille/ maahanmuuttajille järjestetty asuminen	4.1. 4.2.	Vastaanottokeskus Säilöönottokeskus
	5	Laitokset	5.1. 5.2. 5.3.	Rangaistuslaitokset Hoitolaitokset Ensilaitokset
	6	Tuettu asuminen	6.1. 6.2.	Tuettu asuminen (yhteisö) Tuettu asuminen (yksin)
Turvaton asuminen	7	Ei sopimukseen perustuva asuminen (vuokrasuhde)	7.1. 7.2.	Tilapäinen asuminen sukulaisten tai tuttavien luona (tahdonvastaisesti) Asuminen ilman vuokrasopimusta ("pimeästi")
	8	Häätöuhka	8.1. 8.2.	Häätöuhka (vuokra-asuminen) Asunnon haltuunoton uhka
	9	Väkivalta	9.1.	

			9.2.	(omistusasuminen) Asuminen puolison tai kumppanin taholta tulevan väkivallan uhan alla Turvakodit
Epätarkoituksenmukainen asuminen	10	Tilapäiset asumisen muodot	10.1. 10.2.	Asuntoauto/-vaunu (vakituksena asuntona) Talonvaltaus
	11	Epätyydyttävä asuminen	11.1. 11.2.	Asunnot, jotka eivät sovellu lain mukaan asumiseen Vanhempiensa luona asuvat aikuiset lapset
	12		12.1.	Kansalliset normit ylittävä tilanahtaus

Taulukko 1 (Lehtonen & Salonen 2008, 22)

Ilkka Taipale (1982) tutki jo klassikoksi muodostuneessa väitöskirjassaan asunnottomuutta ja asunnottomia sekä poikkeavan alkoholinkäytön välistä yhteyttä Helsingissä 1937–1977. Taipaleen tutkimista asiakirjoista oli löydettävissä yhdeksän eri asunnottoman henkilön määritelmää. Asunnottomalla tarkoitettiin henkilöä, joka asuu ilman omaa asuntoa tai kotia joko alivuokralaisena, asukkina isäntäperheen kanssa jaetussa huoneessa, tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona, tilapäisesti laitoksessa tai hoitokodissa, työmaalla, yömajassa tai asuntolassa, muussa tilapäisasunnossa tai -suojassa tai ulkosalla. Myös nämä määritelmät perustuvat paikkoihin, joissa asunnoton elää (mts. 48), eivätkä juuri poikkeaa Lehtosen ja Salosen (2008, 22) laatimasta typologiasta, joka on muotoiltu FEANTSAN asunnottomuustypologian pohjalta.

Päivi Juurinen ja Krista Virtanen-Olejniczak (2008) käyttävät käsitettä kovan ytimen asunnottomat kuvaamaan henkilöitä, jotka yöpyvät taivasalla, purkutaloissa, porraskäytävissä tai roskalaatikoissa. Kovan ytimen asunnottomien elämään kuuluu hyvin heikko taloudellinen tilanne, akuutti päihde- tai rikoskierre, usein aiempi vankilatausta ja kaiken kaikkiaan niin monimutkaistunut elämäntilanne, että sen helpottamiseksi ei riitä pelkkä asunnon saaminen. Julkiselta sektorilta on vaikea löytää tahoja, jolle näiden

ihmisten asiat kuuluisivat. Kyse on marginaalisesti varsin pienestä, mutta heikossa asemassa olevasta ryhmästä, joiden asiat eivät välttämättä ole päätöksiä tehtäessä esityslistalla ensimmäisinä. (Mts. 141–142, 146–148.)

Asunnottomuuden vaikeimmasta, kovasta ytimestä puhutaan myös Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman laatineen työryhmän raportissa (AHKERAT 2008, 4). Kovan ytimen asunnottomilla tarkoitetaan nimenomaan pitkäaikaisasunnottomia, jolloin asunnottomuutta on määritelty asunnottomuuden keston mukaan. ARAn (Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus) selvityksessä pitkäaikaisasunnottomuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa asunnottomuus on jo pitkittynyt tai mahdollisesti pitkittyy sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden kestäväksi. Asunnottomuutta on saattanut esiintyä myös toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomien auttamisessa eivät toimi perinteiset asumisratkaisut, vaan he tarvitsevat erilaista tukea ja apua asumiseensa. (ARA 2012, 3.)

Edellä mainittu Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus lähettää vuosittain kaikkiin Manner-Suomen kuntiin asuntomarkkinakyselyn, jonka avulla selvitetään asunnottomien määrää marraskuun 15. päivän tilanteen mukaan. Asunnottomuuden tilastollisessa tarkastelussa on omat haasteensa, koska kaikista kunnista ei saada tarkkoja asunnottomuuslukuja, eikä tilastoissa näy asunnottomuusjaksojen kesto, toistuvuus tai kasautuminen, jotka kuvaavat tosiasiallisen asunnottomuuden ilmenemistä (ARA 2013, 2, alaviite; Suonio & Kuikka 2012, 225–226). Asunnottomuusluvun hankaluutta lisää myös asunnottomuudelle tyypillinen alueellinen liikkuvuus, jota ei ole pystytty kartoittamaan tai tilastoimaan. Tilastointi edellyttäisi tietojen yhdistämistä monista eri rekistereistä. Arviot liikkuvuudesta ovat siten vain arvauksia. (Hänninen 2010, 167.)

Asunnottomien tarkan määrän selvittämisen vaikeus liittyy lisäksi systemaattisen tiedonkeruujärjestelmän puuttumiseen, jolloin viranomaiset kirjaavat tietoja ylös satunnaisesti eri asiayhteyksissä. Määrittelyt voivat olla myös tulkinnanvaraisia esimerkiksi niin, että alle 25-vuotiaita, kotona asuvia nuoria, jotka eivät saa omaa asuntoa, ei ARAn määrittelyissä lasketa asunnottomiksi. Vanki, jolla ei ole omaa asuntoa, ei voi päästä koevapauteen, vaan hänen on jäätävä vankilaan. Nuorten ja koevapausvankien

kohdalla voidaankin puhua piiloasunnottomuudesta. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2008, 146.)

Riitta Granfelt (1998) tarkoittaa suhteellisella asunnottomuudella sellaista asunnottomuutta, joka ei ole niin konkreettista ja ehdotonta kuin absoluuttinen asunnottomuus. Henkilö, joka asuu laitoksessa, hoitokodissa tai tuttavien luona on suhteellisesti asunnoton, kun taas asunnottomuuden silmiinpistävin muoto on absoluuttista asunnottomuutta, jolloin asuminen tapahtuu kadulla, metsässä, asuntolassa tai jossain muussa väliaikaisessa suojassa. Absoluuttisesti asunnottomat ihmiset ovat urbaanin köyhyyden ääriryhmä. (Mts. 54–55.) Asunnottomuuteen liitetäänkin usein köyhyys ja huono-osaisuuden kärjistynyt kasautuminen, jolloin asunnottomuutta ei nähdä yksilön syynä, vaan tilana, johon ihminen on eri syistä ajautunut (Kaupunkitutkimus TA Oy / Kostiainen & Laakso 2012, 8-9). Myös vastakkaisia näkemyksiä on, jolloin asunnottomuutta tarkastellaan enemmän yksilöstä itsestään johtuvista syistä kuin taloudellisena tai rakenteellisena epäoikeudenmukaisuutena (esim. Thörn 2004).

Asunnottomuuden tarkastelu pelkästään ulkoisten puitteiden kautta ei anna tilaa ihmisen subjektiiviselle ja eksistentiaaliselle kokemukselle omasta asumisestaan. Asunnottoman oma kokemus ei välttämättä seuraa asunnottomuuden virallisia määritelmiä. Suonion ja Kuikan (2012) haastattelemista asunnottomista miehistä suurin osa ei pitänyt itseään asunnottomana, vaikka he sitä asunnottomuusmääritelmien mukaan olivatkin. Heille asunnottomuus tarkoitti ennemminkin absoluuttista katuasunnottomuutta kuin suhteellista asunnottomuutta. Haastateltavista suurin osa ei pitänyt itseään myöskään köyhänä asunnottomuuden aikana, vaan köyhyys oli konkreettista, tiettyyn tilanteeseen liittyvää rahattomuutta. (Mts. 246.)

Asunnottomuus voidaan ymmärtää prosessina, jossa on erilaisia vaiheita, ja jolloin asunnottoman henkilön tuen tarve on erilainen kussakin vaiheessa. Suonio ja Kuikka (2012, 241, Asunto Ensin periaatteen mukaan) nimeävät asunnottomuuden osin limittäiset vaiheet pre-, in- ja post-vaiheiksi. Asunnottomuus dynaamisena prosessina pitää sisällään erilaisia tulo- ja poistumisväyliä väestöryhmittäin, jolloin ajallisella ulottuvuudella on merkitystä. Osa asunnottomista on asunnottomana vain hetken pystyen nopeasti

poistumaan asunnottomuudesta pysyvästi, osalla asunnottomuus on toistuvaa ja osalla kroonistunutta. (Kaupunkitutkimus TA Oy / Kostiainen & Laakso 2012, 8-9.)

Asunnottomuuteen liittyy erilaisia riskejä ja turvattomuutta. Jatkuvan kulkemisen ja epävarmuuden lisäksi asunnottoman terveys ja henki ovat asunnon omaaviin ihmisiin verrattuna suuremmissa vaarassa. Jan-Erik Helenelund (2006) viittaa ruotsalaiseen tutkimusraporttiin (2004), jossa selvitettiin asunnottomuuden yhteyttä terveyttä ja henkeä vaarantaviin riskeihin. Tutkimuksessa seurattiin 82 asunnottomaa miestä Tukholmassa. Kuolleisuus oli 30–39 -vuotiaiden asunnottomien miesten keskuudessa noin 37 kertaa korkeampaa kuin normaaliväestöllä, varsinkin narkomaaneilla se oli erityisen korkea. Samaisessa tutkimuksessa todetaan, että asunnottomat elävät joko ”kaverimaailmassa” (kamratvärld) tai ammatillisen avun piirissä (hjälpvärld). Kaverimaailmassa eläminen pyöri paljon päihteiden väärinkäytön ympärillä. Viiden vuoden seurannan jälkeen päihteidenkäyttö oli lisääntynyt, ja sen rinnalle oli tullut psyykkisiä ongelmia ja muita sairauksia. Päihteiden käytön lopettamista hankaloitti usein se, että myös ammatillisen avun piirissä (hjälpvärld) asunnottomat tapasivat päihteitä käyttäviä ystäviään. Asunnottomat itse näkivät oman asunnon saamisen ensimmäisenä askeleena kohti päihteettömyyttä. (Helenelund 2006, 130–131.)

Myös Suomessa on havaittu kadulla asuvien asunnottomien lisääntynyt riski saada erilaisia sairauksia ja tulla pahoinpidellyksi. Usein tämä johtuu asunnottomuuden aiheuttamasta lisääntyneestä päihteidenkäytöstä. Asunnottomuus voi aiheuttaa lisääntyntä terveys- ja sosiaalipalveluiden käyttöä, joskin taustalla voi joskus olla myös asunnottoman kokema turvattomuuden tunne. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 121–122.)

2.2 Kodittomuus ja paikattomuus

Asunnottomuudesta käytetään joissain yhteyksissä myös sanaa kodittomuus, ja näiden sanojen välisiä merkityksiä aika ajoin vertaillaan. Riitta Granfeltin (1998) mukaan asunnottomuus-termi viittaa lähinnä paikkaan, jossa asunnoton oleilee, esimerkiksi katuun tai asuntolaan, kun taas kodittomuus on laajempi käsite. Se liittyy subjektiiviseen

hyvinvointiin ja on teoreettisempi sekä kokemuksellisempi asia. Kodittomuuden kokemus pitää sisällään monia merkityksiä ja tunteita. (Mts. 46–47.)

Ilkka Taipale vertaa asunnon ja kodin käsitteitä siten, että ”asunnolla on hinta, kodilla henki” ja ”koteihin kohdistuu ikävä”. Kodittomuus on asunnottomuuden lisäksi elämämpiirittömyyttä, irrallisuutta ja juurettomuutta (Taipale 1982, 48–49). Asunnottomuus – käsitettä onkin arvosteltu siitä syystä, että se liittyy enemmän asumisen fyysisiin puitteisiin huomioimatta ihmisen subjektiivista tuntemusta ja eksistentiaalisia tarpeita. Englannin ja ruotsin kielessä käytetäänkin sanoja *homelessness* ja *hemlöshet* puhuttaessa asunnottomuudesta. (Lehtonen & Salonen 2008, 20.) Toisaalta asunnottomuus – sanan käyttöä on perusteltu sillä, että silloin korostuu ensisijaisesti asunnon puuttuminen ongelmana (Karjalainen & Hänninen 2012, 106), ei niinkään ihmisestä itsestään johtuvat syyt.

Granfelt (1998, 9) ymmärtää sekä kodin että kodittomuuden kolmitasoisena ilmiönä: yhteiskuntapoliittisena, sosiaalisena ja toiminnallisena sekä psyykkis-ruumiillisena kokemuksena. Kodittomuus voi näyttäytyä siis joko niin, ettei missään ole edes pientä omaa tilaa, jolloin kodittomuus on äärimmäistä. Ihmiseltä voi puuttua myös itselle merkityksellinen toiminta tai hyvät ihmissuhteet ja sisäinen turvallisuuden tunne. Sisäiseen kodittomuuteen liittyy tyhjyyttä ja tarkoituksettomuutta, se voi olla kroonistunut olotila tai vaihe traumaattisessa tilanteessa. Kun koti puuttuu kaikilla näillä edellä mainituilla kolmella tasolla, voidaan puhua ”monetasoisesta kodittomuudesta”. (Granfelt 1998, 104–106, 143.)

Asunnottomuuden ja kodittomuuden lisäksi voidaan puhua myös paikattomuudesta. Anni Vanhalan (2005) etnografisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat naisten asuntolassa tapahtuva asiakastyö sekä asiakkuuteen ja paikkaan liittyvät merkitykset. Ennen asiakkuuden alkamista asuntolassa naiset on määritelty usein paikattomiksi. Paikattomuus saattaa tarkoittaa erilaista asunnottomuutta tuttavien luona asumisesta aina konkreettiseen ulkoilmaelämään saakka, johtuen hetkellisestä tai toistuvasta kriisitilanteesta. Paikattomuus voi tarkoittaa myös kokemusta henkisestä tai fyysisestä väsymyksestä, sairaudesta, uhasta tai avuttomuudesta, jolloin ihminen on tuen tarpeessa. Paikattomuudessa voi olla kyse myös siirtymävaiheesta, jolloin siirrytään paikasta tai

tilanteesta toiseen. Tällöin ihmisellä on jossain paikka tai hän odottaa sitä, mutta se ei ole vielä saatavilla. Paikattomuuden käsite tulee lähelle Granfeltin (1998) kodittomuuden käsitettä, koska paikattomalla voi olla jonkinlainen katto päänsä päällä, mutta keskeistä on kodittomuuden sisäinen kokemus. (Vanhala 2005, 78–82.)

Asuminen ”majailuna” saattaa olla käytännöllinen vaihtoehto konkreettiselle asunnottomuudelle, jolloin asuminen on väliaikaista ja tapahtuu esimerkiksi kavereiden luona tai asuntolassa. Majailu voi olla lyhytaikaista, sitoumuksetonta ja asumisbyrokratian ohittavaa, mutta toisaalta se voi jatkua vuosienkin ajan. Majailu kuvaa asunnottomuuden spatiaalista ulottuvuutta edustaen äärimuotoa vaihtoehtona konkreettiselle katuasunnottomuudelle. (Vanhala 2005, 124.) Asunnottomuudelle on tyypillistä myös suuri liikkuvuus, joka varsin hyvin kuvaa asunnottoman kokemusta kodittomuudesta (Hänninen 2010, 167).

2.3 Asumiskyvyttömyys ja puutteellinen asuminen

Mielikuva asunnottomasta saattaa liittyä syrjäytyneeseen, päihteitä käyttävään tai jopa itse asunnottomuuden elämäntavakseen valinneeseen henkilöön. Asunnottomuutta on perinteisesti tarkasteltu karkeasti jaotellen joko yksilöstä tai yhteiskunnallisista syistä johtuvana ilmiönä. Asunnottomuuden perusteleminen ihmisestä itsestään johtuvista syistä on helppo ratkaisu, mutta toisaalta asunnon puuttuminen vaikeuttaa päihde- tai mielenterveysongelmista kuntoutumista. Integroituminen yhteiskuntaan esimerkiksi vankilatuomion jälkeen on vaikeaa ilman asuntoa. (Lehtonen & Salonen 2008, 14–20.)

Kun asunnottomuus liitetään ihmisen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, köyhyyden ja yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden merkitys asunnottomuuden syinä sivuutetaan (Thörn 2004, 102–105). Vertailemalla asunnottomien ja ”asunnollisten” ihmisten käyttäytymiseroja ei pystytä selvittämään asunnottomuuden syitä. Hyödyllisempää olisi kiinnittää huomiota asunnottomien ihmisten taloudelliseen asemaan ja sen aiheuttamiin tilanteisiin. (Karjalainen 1993, Hassi-Nuorluodon 2000, 156 mukaan.) Marko Kettunen (2007, 387) toivoisi etenkin pitkäaikaisasunnottomuuden tulevan ymmärretyksi

kollektiivisesti ”elämänmittaisena haurautena”. Tällöin tärkeää ei ole asunnottomuuden syiden pohtiminen, vaan asunnottomuudesta aiheutuvan inhimillisen kärsimyksen vähentäminen.

Vanhalan (2005) mukaan asunnottomien naisten elämässä esiintyvät ongelmat tuottavat auttamisorganisaatioissa tulkinnan asuntolassa elävän naisen kyvyttömyyksistä. Tällöin siirrytään asunnottomuuden tarkastelusta asumiskyvyttömyyden tulkintaan. Kun asunnottoman naisen asiakkuus jatkuu eri viranomaisverkostoissa, hoitopaikoissa, tukiasunnoissa ja asuntoloissa, voi se muodostua asumiskyvyttömyyden asiakasuraksi. Asunnottomuuteen liittyvillä tulkinnoilla on seuraamuksellisia merkityksiä, koska ne asemoivat ihmisen konkreettisesti tiettyihin tiloihin ja paikkoihin tulevaisuudessa. (Mts.162–163.)

Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1991) ovat käyttäneet pohjimmaisten asuntomarkkinoiden käsitettä kuvaamaan sellaista asumista, joka tapahtuu muualla kuin omistusasunnoissa tai hyvätasoisissa yksityisissä ja kunnallisissa vuokra-asunnoissa. Asuminen pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla voi olla esimerkiksi asumista heikkotasoisessa vuokra-asunnossa, asuntolassa, ensisuojoissa tai tukiasunnossa. Myös laitoksessa asuminen asunnottomuuden vuoksi sekä kierteleminen ja ulkona majoileminen kuuluvat pohjimmaisten asuntomarkkinoiden asumiseen. Asumismuodoille yhteisiä ja tunnusomaisia piirteitä ovat leimaavuus, viranomaiskontrolli sekä kehämäisyys yhdessä pysyvyyden kanssa. (Mts. 10–14.)

Pohjimmaisten asumismarkkinoiden kehämäisyydellä Jokinen ja Juhila tarkoittavat enimmäkseen samojen ihmisten kiertämistä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden sisällä saman asumismuodon sisällä tai asumismuodosta toiseen. Liikkuminen asumismuodosta toiseen ei ole välttämättä aina nousevaa, vaan se voi suuntautua päinvastoin alaspäin asumismuodon heikentyessä. Asumismuoto siis varsin tyypillisesti vaihtelee pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla, mutta kierto tapahtuu pohjimmaisten asuntomarkkinoiden sisällä. Tästä melko suljetusta kokonaisuudesta ulospääsy yleisille asuntomarkkinoille on hankalaa. Pysyvyydellä kehämäisyyden yhteydessä tarkoitetaan tätä ulosmurtautumisen vaikeutta. (Jokinen & Juhila 1991, 14.)

Tutkiessaan sitä, miten viranomaiskäytäntöjen vakiintuneet diskurssit ylläpitävät osaltaan pohjimmaisista asuntomarkkinoista, Jokinen ja Juhila (1991) paikansivat viranomaisten puheesta asumiskyvyttömyysdiskurssin. Asumiskyvyttömyys voi olla sisällöltään henkilön taitoihin liittyvää, jolloin hänellä ei nähdä olevan kykyjä ja taitoja huolehtia välttämättömistä kodin askareista ja raha-asioista vuokran maksuineen. Toiseksi asumiskyvyttömyys määrittyy vastuuttomuudeksi, johon liittyy muiden ihmisten häiritseminen ja välinpitämätön elämäntapa. Kolmanneksi asumiskyvyttömyys liitetään ihmisen omiin valintoihin, jolloin hänellä ei nähdä olevan halua parantaa omia asuinolojaan, vaan hän tyytyy pohjimmaisiiin asuntomarkkinoihin. Keskeistä asumiskyvyttömyysdiskursseille on se, että ihmisen omat ominaisuudet ovat esteenä yleisille asuntomarkkinoille pääsemiselle. (Mts. 45–47.)

Anni Vanhala (2005) käyttää käsitettä viimesijaisuuden markkinat tarkoittaessaan pitkälti samaa kuin Jokinen ja Juhila (1991) pohjimmaisilla asuntomarkkinoilla. Viimesijaisuuden markkinoilla ihmisiä ei houkutella asukkaiksi, vaan heistä halutaan ennemminkin eroon. Rahan merkitys asumisratkaisuissa korostuu, ja ihminen halutaan mahdollisimman kauaksi päätöksentekijän ja henkilökohtaisen asiakassuhteen ulottuvilta. Asuminen viimesijaisuuden markkinoilla on kiertelemistä paikasta toiseen asumisvaihtoehtojen rajoituksessa ja vähentyessä koko ajan. Asiakkaita uloskirjoitetaan erilaisista asumisyksiköistä, ja ovet niihin voivat sulkeutua lopullisestikin asiakkaan hankalaksi koetun käyttäytymisen vuoksi. Asuntola edustaa viimesijaisuuden markkinoilla usein vaihtoehtoa totaalille asunnottomuudelle, jolloin asiakkaan omilla valinnoilla ei juurikaan ole enää merkitystä. (Vanhala 2005, 175–178.)

2.4 Ratkaisumalleja asunnottomuuteen

Asunnottomille tarkoitetuilla asuntoloilla ja yömajoilla on Suomessa pitkä historia. Toisen maailmansodan jälkeen asuntoloita oli pommisuojoina käytetyissä tiloissa. Aina 1950-luvulta 1990-luvulle saakka asuntolatoiminta oli järjestetty yksityisen sektorin toimesta. Isoimmissa asuntoloissa saattoi olla jopa yli 500 nukkumapaikkaa. Helsingin vanhin, 236 -paikkainen Pelastusarmeijan asuntola, lopetti toimintansa helmikuussa 2011 ja jatkossa sen

tiloihin tehdään 80 tuetun asumisen itsenäistä asuntoa. Asuntolapaikat ovat tasaisesti koko ajan vähentyneet ja tuetut, itsenäiset asunnot vastaavasti lisääntyneet Helsingissä. Asuntoloista ja yömajoista luopumista on perusteltu sillä, että asuntola-asuminen voi olla vain väliaikainen ratkaisu asunnottomuuteen, ja pahimmillaan se ylläpitää pitkäaikaisasunnottomuutta. Asuntolan asukkaalla ei ole mahdollisuutta yksityisyyteen, ja ammatillisen avun saantimahdollisuudet ovat myös varsin rajoittuneita. Asukkaan ongelmat on ratkottu varsin suoraviivaisesti, joko asukas jää ongelmiseen yksin tai joutuu asuntolasta ulos. Asuntoloiden on sanottu luovan ”hiljaisuuden kulttuuria”, jolla tarkoitetaan sitä, että asunnottoman tosiasiallisia ongelmia ei kohdata, eikä niitä yritetä hoitaa. (Kaakinen 2012, 6-7.)

Mahdollisuus kotiin jokaisen ihmisen perusoikeutena ja pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen kuuluvat Suomen hallituksen asuntopoliittisten linjausten lähtökohtiin. Koska asunnottomuus nähdään sekä sosiaalisena että taloudellisena ongelmana, tavoitteena on, että ihminen voisi saada tarvitsemaansa tukea asumiseensa, mutta myös kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen lisääminen. Hallituksen Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma PAAVO vuosille 2012–2015, joka on jatkoa vuonna 2011 päättyneelle edellisen kauden ohjelmalle, pyrkii sekä ennaltaehkäisemään asunnottomuutta että pitkäaikaisasunnottomuuden riskiä tehostamalla sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä ja poistamaan pitkäaikaisasunnottomuuden kokonaan vuoteen 2015 mennessä. Ohjelmaa koordinoi ja johtaa ympäristöministeriö yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön sekä Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) ja Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) kanssa. (Ympäristöministeriö.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman konkreettisia tavoitteita ovat noin 1250 asunnon tai hoitopaikan lisäys pitkäaikaisasunnottomille sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen erityisryhmille. Tarkoituksena on nimenomaan pysyvän, lähinnä vuokra-asumisen lisääminen, jolloin asuntoloista ja muista tilapäisistä majoitustiloista pyritään pääsemään eroon korvaamalla ne ajanmukaisilla tuki- ja palveluasunnoilla. Äkilliseen asunnottomuuteen tulisi kuntien pystyä vastaamaan lyhytaikaisilla kriisiasumisratkaisuille. Toimenpiteiden avulla pyritään tukemaan riittävää vuokra-asuntojen uudistuotantoa kannustamalla muun muassa yleishyödyllisiä toimijoita

valtion tukemien vuokra-asuntojen rakennuttamisessa. Maahanmuuttajien ja nuorten asumisen tukemiseen haetaan ohjelman avulla myös toimivia tapoja ja ratkaisuja. (Ympäristöministeriö.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmassa on mukana kymmenen kaupunkia. Apuna näillä kaupungeilla oli asunnottomille tarkoitettujen palvelujärjestelmien kehittämisessä Nimi Ovesa -kehittämishanke vuosina 2010–2012. Nimi Ovesa oli Tekes- (teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus) rahoitteinen hanke, jonka tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomille suunnattujen palveluiden kehittäminen Asunto ensin -periaatteella. (Asunto Ensini; Niittynen 2012, 11.)

Asunto Ensini -periaate edustaa Suomessa suhteellisen uutta ajattelutapaa asunnottomuuden poistamisessa. Lähtökohtana on ajatus siitä, että asunto on ensisijainen edellytys sosiaalisten ja terveydellisten asioiden hoitamiseksi. Asuntoa ei siis nähdä päämääränä, jonka saadakseen ihmisen tulee osoittaa erityisiä asumisvalmiuksia, vaan asunnon saaminen on ennemminkin ehto sosiaalisten kuntoutusprosessien alkamiselle. Asukkaalla on laillinen oikeus omaan asuntoonsa ilman vuokrasopimukseen sisältyviä erityisehtoja. Valinnan vapautteen liittyvän periaatteen lisäksi muita keskeisiä periaatteita Asunto Ensini -mallissa ovat asumisen ja palvelujen eriyttäminen, kuntoutuminen ja voimaantuminen sekä yhteiskuntaan integroituminen. Joitain Asunto Ensini -periaatteella toimivia asumisyksiköitä on Suomessa rakennettu viime vuosina, ja niiden avulla on pystytty onnistuneesti asuttamaan vaikeissa olosuhteissa eläneitä pitkäaikaisasunnottomia. (Asunto Ensini.)

Ratkaisuja pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi pohti alun perin niin kutsuttu neljän viisaan ryhmä, johon kuuluivat piispa Eero Huovinen, Helsingin kaupungin sosiaalijohtaja Paavo Voutilainen, Y-säätiön toimitusjohtaja Hannu Puttonen ja lääketieteen tohtori Ilkka Taipale. Neljän viisaan ehdotusten pohjalta on Ahkerat -ohjelmatyöryhmä koonnut yhteen konkreettisia ehdotuksia pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Varsin monipuoliset kehittämissuositukset voidaan kiteyttää keskeisimpiin seuraavanlaisesti:

- Asuntoloiden muunto asunnoiksi tai palveluasunnoiksi

- Tonttien tai kiinteistöjen varaaminen pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettuja asumisyksiköitä varten suurimmissa asunnottomuuskaupungeissa
- Erityisryhmiin kuuluvien asunnottomien pitkäaikaiseen asumiseen soveltuvien tilojen kartoittaminen sairaanhoitopiirien osalta
- Vapautuvien vankien asuttamisen tehostaminen
- 600 uuden nuorisoasunnon rakentaminen pääkaupunkiseudulle
- Asumisneuvojatoiminnan valtakunnallinen kehittäminen sekä asumisen palvelu- ja tukikeskusten perustaminen suurimmille asunnottomuuspaikkakunnille
- Valtion asuntorahoituksen kehittäminen muun muassa korkotuen ja investointiavustusten muodossa (AHKERAT 2008, 5–15.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman johtaja Juha Kaakinen (2012) on sitä mieltä, että asunnottomuuden poistamisessa on kysymys ihmisarvosta ja elämän merkityksellisyydestä. Kun asuminen on saatu ratkaistua, tulee tarve mielekkäälle päivätoiminnalle, koska se vaikuttaa ihmisen itsetuntoon. Asunnottomuuden poistamispyrkimyksissä pitäisi ottaa huomioon myös asunnottoman oma mielipide. Moni asunnoton asuu mieluummin yhteisöllisessä asumisyksikössä kuin hajautetun tukiasumisen piirissä, koska yksin asumiseen saattaa liittyä pelko yksinäisyydestä ja eristäytyneisyydestä.

Kaakisen (2012) mukaan raja pitkäaikaisasunnottomien ja muiden asunnottomien välillä on hyvin ohut, ja sosiaalisen tasa-arvon vuoksi olisikin tärkeää, että ihmisen ei tarvitse tulla pitkäaikaisasunnottomaksi saadakseen palveluja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn panostettaisiin systemaattisesti. Keinoja tähän ovat muun muassa asumisneuvonnan lisääminen ja lakisääteistäminen, jolloin esimerkiksi häätötilanteisiin voidaan puuttua ja sopia maksuohjelmista, riskiryhmiin kuuluvien nuorten tukeminen ja vankien asuttamisen suunnittelu jo vankeusaikana. Näillä keinoilla voidaan ehkäistä samalla pitkäaikaisasunnottomuuden syntymistä.

3 TILA, PAIKKA JA IDENTITEETTI

Tässä luvussa tarkastelen tilan ja paikan käsitettä suhteessa omaan tutkielmaani. Vaikka asunnottomuus voidaan ymmärtää paikattomuutena (Vanhala 2005) tai kodittomuutena (Granfelt 1998), tarkoitukseni on tutkia, mitä ovat ”paikat ja tilat” asunnottomuudessa. Maantieteilijä Pauli Karjalainen (1997, 240) toteaa, että ”eläminen on maailmassa olemista. Tähän piiriin, maan ja taivaan väliin, asettuvat meidän paikkamme”. Asunnottomuudessa eläminen voi tarkoittaa kiertelemistä paikasta toiseen, sopivan yöpaikan etsimistä tai puutteellista asumista, mutta tulkitsen tutkielmassani nämäkin ”tilat” paikoiksi, joihin tutkimuksellinen mielenkiintoni kohdistuu. Asunnottomuuden ollessa etenkin suurimpien kaupunkien ongelma, asunnottoman ihmisen arki hahmottuu kaupunkitilassa, vaikkakinkin hyvin erilaisilla kuin asunnon omaavilla ihmisillä (Nousiainen 2009, 5). Fyysisten paikkojen lisäksi tarkastelen tilaa ja paikkaa myös sosiaalisena ja kulttuurisena kysymyksenä.

Alaluvussa 3.2. liitän tilallisten kysymysten tarkasteluun mukaan yhteiskuntatieteellisesti paljon käsitellyn identiteetti-käsitteen. Perustelen tätä sillä, että paikka ja identiteetti liittyvät monin tavoin toisiinsa (Jokinen 2004, 75), ja niitä onkin vaikea tutkia toisistaan irrallisina asioina. Lisäksi paikkaa ja identiteettiä yhdistää se, että molemmat voidaan ymmärtää sosiaalisen konstruoinnin tuotteiksi, sekä identiteetti että tila ja paikka tulevat määritellyiksi, merkityksellistetyiksi ja rakennetuiksi yhteisessä sosiaalisessa todellisuudessamme (ks. Massey 2005, 10). Myös Stuart Hall (1999, 139) on kysynyt, millä tavoin merkityksellistämme sellaisia ihmisiä ja paikkoja, jotka ovat meistä itsestämme merkittävällä tavalla erilaisia. Tämä kysymys on ollut mielenkiinnon kohteena omassa tutkielmassanikin.

3.1 Tila ja paikka fyysisenä käsitteenä

Tilaa on tarkasteltu yhteiskuntatieteellisesti enenevässä määrin vasta 1990-luvulla. Luonnontieteissä ja filosofiassa tilaa on tutkittu jo kauemmin, mutta vasta yhteiskuntatieteissä tilan luonne on problematisoitu. Tilallisuuden ymmärtäminen

sosiaalisena on laajentanut tila-keskustelun niin monille aloille, että on puhuttu jopa spatiaalisesta muodista. Kun tilan tuottaminen on nähty sosiaalisena prosessina, on havaittu tilaan liittyvä vallankäyttö ja poliittisuus. Tilasta kamppailevat fyysisesti ja symbolisesti niin kaupungit, liike-elämä ja erilaiset alakulttuurit, jolloin tila voi olla sekä vallan että vastarinnan ilmentymä. Yhteiskunnalliselle tarkastelulle ominaista on ollut se, että tilaa ei nähdä neutraalina yhteiskunnallisuuden näyttämönä vaan tärkeänä, joskin ristiriitaisena yhteiskunnan rakenteistumisen osatekijänä. (Haarni 1997, 87–88.)

Tilan käsitteellisessä ymmärtämisessä ja tieteellisessä tarkastelussa voidaan nähdä useita eri vaiheita. Luonnontieteissä tila nähtiin alun perin absoluuttisena ja itsellisenä kohteena, joka on riippumaton tilassa olevista objekteista. Maantiede, joka on pitänyt itseään ”tilan tieteenä”, koki merkittäviä ajattelutavan muutoksia 1960-luvulla marxilaisuuden nousun myötä. Marxilaisuus korosti taloudellisten ja poliittisten reunaehtojen vaikutusta yhteiskunnan toimintaan spatiaalisen rajoittuneisuuden vastapainona. Tämän ajattelutavan myötä syntyi kriittinen yhteiskuntamaantiede. (Haarni 1997, 90–91; Haarni ym., 1997, 12–13.)

Kriittisen yhteiskuntamaantieteen lisäksi syntyi humanistinen maantiede toisena perinteistä positivistista ajattelutapaa kyseenalaistavana suuntauksena. Humanistisen maantieteen yksi keskeisimmistä käsitteistä on paikka. Paikka ei ole objektiivinen fakta, vaan tila, joka saa merkityksensä ihmisen omista kokemuksista ja tulkinnoista. Suhdetta ympäristöön voidaan tarkastella osallisuuden, sivullisuuden ja identiteetin kautta. Sivullinen tarkastelee ympäristöään ilman henkilökohtaista suhdetta siihen. Paikkaan kuuluminen voi olla sekä subjektiivinen että kollektiivinen kokemus, johon vaikuttavat esimerkiksi median luomat mielikuvat ja ihmisten yhteinen historia. (Haarni ym., 1997, 17–18.)

Kun asunnottomuus nähdään urbaanina ilmiönä, jolloin se keskittyy Suomessa varsinkin pääkaupunkiseudulle, voidaan asunnottomuuden spatiaalista ulottuvuutta tutkia perustellusti nimenomaan kaupunkiin liittyvien tilojen kautta. Kaupunkitutkimus on monipuolistunut uusien tilallisten tulkintojen ja monipuolisempien tutkimusotteiden myötä. Puhuttaessa uudenlaisesta kaupunkitilasta huomio kiinnittyy kahteen seikkaan: arkkitehtuuriin liittyvään estetiikkaan sekä valtaan liittyvään valvontaan ja poissulkemiseen (Haarni 1997, 97–100). Ei-toivottuja ryhmiä voidaan sulkea pois tietyistä

tiloista arkkitehtonisen ja sosiaalisen koodiston avulla. Tämä poissulkeminen voi olla keskiluokalle täysin näkymätöntä ja rutiininomaista, tapahtuen näkyvämmiin vartijoiden avulla, mutta hienovaraisemmin sijoittamalla käymälöitä sisäänpääsytään rajoitettuihin tiloihin (Davis 1990 ja Sibley 1995, Haarnin 1997, 100 mukaan).

Sosiaalityön tutkimuksissa tilalliset kysymykset eivät ole olleet kiinnostuksen kohteina kovinkaan runsaasti. Poikkeuksen tästä tekee Leena Eräsaaren (1995) tutkimus, joka käsittelee muun muassa byrokraattista tilaa ja tavaroita. Lähtökohtana on ajatus, että byrokraattiset tilat ovat vallan tiloja. Tilalliset ja esineelliset ratkaisut katutason byrokraattisissa tiloissa vaikuttavat autoritaarisilta ja asiakkaiden kontrolloimiseen tähtääviltä. Eräsaari on myös pyrkinyt saamaan otteen osin abstraktista arkkitektonisesta keskustelusta käyttämällä rakennettua ympäristöä kuvaavia käsitteitä kuten ovi, suuri ja pieni, edessä ja takana, välimatka ja suora. Nämä tilalliset kategoriat mahdollistavat sen tarkastelemisen, miten valta ”puhuu” tai esittää itseään. (Mts. 6, 87, 180.)

Maantieteilijä Hille Koskela (2009) on tutkinut poissulkemista kaupunkitilasta pelko- ja turvallisuus-käsitteiden kautta. Siirtyminen riskiyhteiskunnasta turvayhteiskuntaan on aiheuttanut sen, että kaupunkitilaan ei ole kaikilla enää itsestään selvää oikeutta. Varsinkin kaikkein marginaalisimmat ihmisryhmät ajetaan ulos tietyistä kaupunkitiloista kuten kauppakeskuksista vähemmän miellyttäviin tiloihin. Koskela (2009) näkee marginalisoitumisen ja syrjäyttämisen sekä tilallisena että sosiaalisena prosessina, jossa tilaa pitävät hallussaan ne, joilla on valtaa. Tiloista pois suljetut eivät marginaaliutensa vuoksi pysty juurikaan puolustamaan omaa tilaansa, vaan tulevat alistetuiksi. (Mts. 21, 30, 40–41.)

Kuvatessaan tilallisen oikeudenmukaisuuden rapautumiseksi kutsumaansa ilmiötä Koskela (2009, 212–215) esittää Steven Flustyn (1994) kehittämän typologian julkisen tilan fyysisistä muutoksista, jotka turvallisuushakuisuus on saanut aikaan. Tilaluokat jakaantuvat salavihkaisiin, liukkaisiin, kovakuorisiin, piikikkäisiin ja säikkyihin tiloihin. Ensimmäiset kolme luokkaa ovat vaikeasti päästäviä tiloja, joihin pitää osata mennä ja ne on naamioitu näyttämään yksityisiltä tiloilta. Kovakuorinen tila on aidattu tai lukittu tila edustaen raskainta turva-arkkitehtuuria. Piikikkäät ja säikyt tilat ovat tiloja, joissa oleminen on tehty hankalaksi. Epämukavat penkit tai penkkien puuttuminen kokonaan tekee tilasta

luotaan työntävän, ja tiloissa oleskelun toivotaan olevan lyhytaikaista. Säilyssä tilassa oleminen tarkoittaa jatkuvan valvonnan ja kontrollin alla olemista esimerkiksi vartijoiden tai valvontakameroiden toimesta. Helsingissä on niin sanottuja pumminvarmoja penkkejä raitiovaunupysäkeillä. Oleilu tai nukkuminen näillä penkeillä on mahdotonta penkin kaltevan ja epämukavan muodon vuoksi. Penkin alunenkaan ei tarjoa suojaa, koska vesi pääsee valumaan penkin keskellä olevasta raosta penkin alle.

Yhteiskuntatieteilijä Timo Kopomaa (1995, 1997) on tutkinut kaupunkitilaa ja marginaaliryhmien julkisen tilan käyttöä. Lasse Peltosen ja Tapio Litmasen kanssa toimittamassaan teoksessa Kopomaa (2008) tarkastelee Nimby- (not in my backyard) ilmiötä, jonka voi tulkita myös ulossulkemiseksi. Nimby-ilmiöllä tarkoitetaan vastustusta, jota asukkaat ja asukasyhdistykset kohdistavat omalle asuinalueelleen suunniteltuihin ei-toivottuihin toimintoihin ja rakentamiseen. Näitä ei-toivottuja ja haitallisiksi koettuja hankkeita ovat esimerkiksi sosiaalihuollon yksiköiden ja asuinkerrostalojen rakentaminen tai tiehankkeet. (Kopomaa & Peltonen 2008, 9.)

Kaupunkien tiivistyessä fyysisesti ja sosiaalisesti ihmiset eivät tahdo naapureikseen syrjäytyneiksi leimattuja asukkaita, kuten alkoholisteja, rikosrekisterin omaavia tai narkomaaneja. Tuetun asumisen järjestäminen erityispalveluineen tiettyyn kaupunginosaan herättää usein vastustusta kyseisen alueen asukkaissa. Varsinkin parempiosaiten asuma-alueilla vastustus on voimakasta ja myös valitus- ja vaikutuskanavat tunnetaan paremmin kuin köyhemmillä alueilla. (Kopomaa & Peltonen 2008, 12, 18; Korhonen 1999, 33.)

Koska melkein jokainen sosiaalisen asuntotuotannon hanke kohtaa jonkinasteista alueellista vastustusta, huolestuttaa tämä ilmiö niin kaupunkisuunnittelijoita, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, erityispalveluista vastaavia sekä kolmannen sektorin edustajia. Sosiologisesti kysymys on tärkeä sen kannalta, miten erilaiset ryhmät saadaan rakentamaan tasapainoiseksi ja turvalliseksi kaupungiksi. Eri toimijat ovat pohtineet myös sitä, miten ihmisten torjuvia asenteita voitaisiin muuttaa, mikä on median rooli näissä prosesseissa, ja miten onnistuneet sijoitusratkaisut ovat tapahtuneet. Ihmisten asenteisiin on yritetty vaikuttaa vuorovaikutteisen suunnittelun ja tiedottamisen avulla, sekä ennen kaikkea luottamusta rakentamalla paikallisten asukkaiden ja tulevien asiakasasukkaiden välille. Viestinnän tehostaminen voi vaikuttaa varsin tunnepitoisiin mielipiteisiin sekä

mahdollisiin huhupuheisiin. Toteutettavien suunnitelmien kannalta on median antama tuki tärkeää, käyttävähän mediaa hyväkseen niin vastustavat asukkaat kuin uutta toimintaa toteuttavat tahotkin. (Kopomaa & Peltonen 2008, 20–22.)

Kaupunkitilan epätasainen rakentaminen ja käyttö voivat aikaan saada eri alueiden polarisoitumista, jolloin paljon käytetyt tilat ovat sosiaalisesti kontrolloidumpia ja turvallisia vähän käytettyjen tilojen jäädessä autoiksi ja turvattomiksi (Koskela 2003, Lehtosen ja Salosen 2008, 40 mukaan). Suomessa suhteellisen tasainen kaupunkirakentaminen on pystynyt toistaiseksi ennalta ehkäisemään ”ghettoontumisen”, eli sellaisten asuma-alueiden syntyminen, joissa sosiaalipalvelut ovat huonompia ja elämässä eteenpäin meneminen hankalampaa. Erilaisten toimintojen hajauttaminen kaupunkitilaan olisikin mielekästä ja järkevää. (Lehtonen & Salonen 2008, 40–41.)

Tilan tuottamista ja jakamista voi tarkastella myös raja – käsitteen avulla. Ihmisillä on luontainen tarve ympärillään oleviin erikokoisiin omiin tiloihin, joita rakennetaan rajoin, ja rajoja myös kontrolloidaan. Rajoja rakentamalla erottaudutaan muista sekä sosiaalisesti että tilallisesti. Tiloja jaotellaan arjessa parempiin ja huonompiin paikkoihin sekä tyyppitellään esimerkiksi kaupungin osia niille luotujen imagojen mukaan. Rajat ovat kuitenkin eläviä, dynaamisia ja dialogisia; rajoilla käydään neuvotteluja, ja niissä on myös läpimenopaikkoja. (Junkala 2000, 96–97.)

Rajojen kontrollin pettäessä voi tapahtua ”rajarikkomuksia”, jolloin rajojen olemassaolo konkretisoituu. Tavallaan arjessa näkymättömät rajat tulevat näkyviksi vasta kun joku rikkoo rajaa vastoin yleistä tapaa. Tästä seuraa niin sanottu rajarikkomus ja konfliktitilanne. (Junkala 2000, 108.) Rajojen kontrolloinnin ja melko yleisten Nimby-henkisten kiistojen välillä on helppo nähdä tulkinnallinen yhteys; suunniteltu rakennuskohde nähdään rajan rikkomisena, josta seuraa konfliktitilanne, kun asuinalueen ihmiset alkavat vastustaa hanketta ja puolustaa omaa reviiriänsä.

Ulossulkemista voi tapahtua myös varsinaisen auttamisjärjestelmän sisällä olevassa tilassa tai paikassa. Anni Vanhalan (2005) mukaan naisten asuntola on paikka, jossa asunnottomia ja kriisitilanteissa eläviä naisia autetaan, mutta tietyt asiakkaat jäävät palvelujen ulkopuolelle erilaisten asiakkaita koskevien luokittelujen ja kategorisointien seurauksena.

Koska kriteerit asuntolaan pääsulle eivät täyty kaikkien kohdalla, asuntola on tarkoitettu vain joillekin tietyille asunnottomille ja kriisissä oleville. Ulkopuolelle jäävien kohdalla asumispaikan lisäksi avoimeksi jää myös muiden palveluiden tarve. Toisaalta asuntola on kuitenkin paikkana auttamisjärjestelmässä viimesijainen ja erityinen, koska muissa paikoissa ei asiakkaita voida tai haluta auttaa. Auttamispaikan suhteen käydään näin ollen rajanvetoa eri auttamistyön organisaatioiden välillä. (Mts. 92–93, 145–147.)

3.2 Paikkoihin liittyvät identiteetit

Absoluuttista eli fyysistä ja konkreettista tilakäsitystä laajempaa tilakäsitystä voidaan kutsua relationaaliseksi tilakäsitykseksi, jossa tilaa tarkastellaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuna. Tällöin tila tuotetaan sosiaalisissa suhteissa, jolloin tilalla on myös yhteiskunnallinen ulottuvuutensa ja kulttuurisia merkityksiä. Paikka voi tarkoittaa elettyä tilaa, joka syntyy vuorovaikutuksessa fyysisen ympäristön kanssa ihmisen tunteista, kokemuksista ja merkityksistä. (Rutanen 2012, 45; Lefebvre 1991; Massey 2005.)

Raimondo Strassoldoa (1993, 15) lainaten: ”Tila on kaikkiin sosiaalisiin ilmiöihin luonnostaan ja välttämättä kuuluva ulottuvuus silloin, kun kysymyksessä on ihmisten kaikkalainen käyttäytyminen eikä vain puhtaasti sieluntilasta johtuva”. Strassoldon (mts. 24–29) mukaan erilaiset tilat jakaantuvat kuuteen eri sektoritilaan, näitä tiloja ovat etologiset tilat, henkilökohtaiset tilat, elämistilat, symboliset tilat, ekologiset tilat ja organisaatiotilat. Sosiaalisen tilan luonne on tulosta näiden eri sektoritilojen yhteensulautumisesta.

Identiteetti voi liittyä paikkaan itseensä, mikä tekee tietystä paikasta omanlaisensa, mutta lisäksi voidaan puhua ihmisen alueellisesta identiteetistä, jolloin paikka ikään kuin luo ihmiselle tietynlaisen identiteetin. Paikan omaan identiteettiin liittyy yleisiä mielikuvia tietyn alueen luonteesta tai paikan hengestä. (Haarni ym. 1997, 18.) Paikoilla on näin ollen erilaisia merkityksiä ja statuksia, ja kulttuurisessa ymmärryksessämme luokittelemme helposti myös ihmisiä näiden paikkojen saamien merkitysten mukaan. Ihmiset, jotka asuvat kulttuurisesti määritellyssä yhteiskunnan marginaalipaikassa, leimaantuvat erilaisiksi ja

poikkeaviksi asuinpaikkansa perusteella. (Jokinen 2004, 74–75.) Tällöin paikka voi ensisijaistaa mutta myös sulkea joitain identiteettejä pois. Kun paikkaan liittyy ruumiillisuus, tila on ennemminkin koettu, elämyksellinen minän tila. Toimiminen tietyssä paikassa mahdollistaa erilaisia minän tai identiteetin tiloja, vaikka toiminnan mahdollisuudet olisivatkin rajoittuneita. (Ronkainen 1999, 213–216)

Kun ihminen on olemassa jossain tietyssä paikassa, tämä kyseinen paikka tuottaa tietynlaista puhetta, jossa näkyy paikkaan liittyviä merkityksiä ihmisen kertoessa itsestään. Määritellesään itseään ihminen on yleisten, tiettyyn paikkaan liittyvien määritelmien ja normielämäkäsitysten ristiaallokossa. Kun ihminen määrittellään johonkin tiettyyn paikkaan ja positioon, hänet samalla kategorisoidaan. Paikkaan liittyvien merkitysten lisäksi ihmiset määrittelevät itseään suhteessa toisiin ihmisiin erojen ja yhtäläisyyksien kautta. Identiteettipuheessa itseä määrittellään siis joko suoraan suhteessa toisiin tai ulkoa tulevien määritysten kautta. Ulkoa tulevat määritykset voivat olla ihmisen elämäntilanteen ja ominaisuuksien perusteella ammattiauttajien muodostamia kategorisointeja. (Kulmala 2004, 231–233.)

Identiteetin henkilökohtaista ja kollektiivista muotoilua Sakari Hänninen (1998) kuvaa käsitteellä identiteetin kaksoismuotoilu. Muotoilut ehdollistavat toinen toistaan. Yksilön identiteetti pyritään normalisoimaan erilaisten mallikuvien avulla, jonka jälkeen jäsennetään hänelle elinympäristö metaforien avulla. Mallikuvilla Hänninen tarkoittaa yhteisöllisesti jäsenneltyjä ja sovittuja uskomuksia, kun taas metaforilla hän viittaa erilaisiin luokitteluihin. Nimeämällä ihmisiä instituutiot asettavat heitä erilaisiin kategorioihin. Instituutioiden vaatimus siitä, että ihmisen pitää ikään kuin tietää paikkansa, kertoo myös käyttäytymisen hallinnoinnista. (Mts. 110, 116–117.)

Hänninen (1998) ymmärtää identiteetin nimenomaan konstruoinnin tuloksena, jolloin se on muuttuva käsite. Luonnehdinnat ovat riippuvaisia käyttämästämme kielestä, jolloin identiteetitkin ovat puhetekojemme tuotteita. Identiteettiä konstruoidaan prosessinomaisesti tietyssä ajassa ja tilassa. Tällöin menneisyys voi olla identiteetin paikka. Identiteetti -käsitteen liittäminen toimintaan ja kontekstiin, erityisesti paikkaan ja tilaan on muodostunut varsin ”houkuttelevaksi”. Identiteettiä sivuavan tutkimuksen teemoja ovat nykyään esimerkiksi tilallistuminen, globalisaatio, aluetietoisuus, paikkojen

katoaminen ja tilojen virtailu. Nämä käsitteet eivät kuitenkaan yksistään selitä kiinnostusta tilan ja identiteetin väliseen suhteeseen, vaan näiden asioiden luonne kamppailun ja hallinnan asiana. (Mts. 6-10.) Keskeisempää on se, miten identiteetti rakentuu, kuin mitä se on. (Hänninen 1998, 10–11.)

Sosiaalisten identiteettien tuottamisella ja ihmisten kategorisoinnilla on kaksi puolta. Toisaalta niiden avulla ylläpidetään yhteiskunnallista harmoniaa, koska ne auttavat orientoitumaan erilaisissa tilanteissa tapahtuviin ihmisten välisiin kohtaamisiin, mutta ne voivat ylläpitää myös eriarvoisuutta tuottamalla kielteisillä ominaisuuksilla varustettuja identiteettejä. Kategorisointi on konkreettista toimintaa, jolla on erilaisia seurauksia leimatun identiteetin saaneille ihmisille. Leimatun identiteetin saanut ihminen voi joko alistua ulkoapäin asetettuihin määräyksiin tai vastustaa näitä. Tavallisimmin vastustus tapahtuu vastapuheen muodossa, joka voi saada tavallisuusretoriikan tai eron politiikan muotoja. (Juhila 2004, 24, 28–30.)

Arja Jokinen (2004) on tutkinut asuntolassa asuvien miesten ja naisten ajatuksia asuntolasta, sen saamia merkityksiä ja sen sijoittumista heidän kulttuuriseen kartastoonsa. Muiden ihmisten mielissä asuntola sijoittuu kulttuurisessa ymmärryksessä yhteiskunnan marginaaliin, jolloin myös sen asukkaat saavat helposti poikkeavan leiman. Paikan kulttuurinen identiteetti auttaa meitä sijoittamaan paikan kulttuuriseen kartastoomme, joka tarkoittaa yhdessä jaettua kulttuurista tietovarantoa eri paikkoihin liitetystä merkityksistä ja statuksista. Asuntolan paikka on voinut määrittyä esimerkiksi alkoholistien majaksi kulttuurisella kartastolla. Asuntolan asukas voi joko uusintaa, kyseenalaistaa tai vastustaa tätä merkitystä. (Mts. 74–75.)

Alan Radley (2005) kumppaneineen tarkasteli lontoolaisten asunnottomien keinoja selviytyä kaduilla sekä miten he suhtautuivat ympäristöönsä ja siellä eläviin muihin ihmisiin. Tutkimus toteutettiin tarkastelemalla asunnottomien ottamia valokuvia ja haastattelemalla heitä valokuvien pohjalta. Valokuvien avulla oli tarkoitus havainnollistaa tapahtumapaikkoja, joihin asunnottomat identifioituvat ja toisekseen niitä paikkoja, joita asunnottomat jakavat normaalisti asuvien ihmisten kanssa. Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessa olivat vieraannuttaminen (estrangement) ja pois sulkeminen (exclusion). Vaikka tutkimus ei varsinaisesti käsittelekään asunnottomuutta identiteetin rakentumisen

kautta, tarjoaa se kuitenkin mielenkiintoisen näkökulman siihen, miten asunnottomat kokevat tulewansa nähdyiksi sekä miten paljon ja millä tavoin he haluavat näkyä julkisessa tilassa.

Asunnottomat kertoivat toimivansa vaihtelevin tavoin riippuen kulloisistakin olosuhteista. Tietyin rajoituksin ja tietyissä tilanteissa he yrittivät liikkua kuin normaalisti asuvat ihmiset, mutta kaikilla oli kuitenkin kokemus kadulla nukkumisesta ja päihteiden käytöstä. Vaihtelevat tavat olla kaupunkitilassa riippuivat siitä, kuinka paljon asunnottomat pyrkivät olemaan sosiaalisesti näkyvillä moraalisesti hyväksyttävällä tavalla. Olemiseen kaupunkitilassa vaikutti lisäksi se, kuinka valmiita he olivat tulla rajoitetuiksi tilallisesti ja paikallisesti. Suostuessaan tilalliseen rajoittamiseen asunnottomat hyväksyivät poissulkemisen. Tällöin asunnottomille tarkoitettu päiväkeskus tarjosi esimerkiksi paikan, jossa olla piilossa julkisilta katseilta ja juoda alkoholia rauhassa. (Radley ym. 2005, 292.)

Julkisen tilan suhteellisesti rajoittamaton käyttö oli mahdollista niille asunnottomille, jotka pystyivät kulkemaan siellä kuin ”normaalit ihmiset”. He käyttivät hyväkseen kaupunkielämälle olennaista vieraannuttamista, jolloin massaan pystyi tavallaan hukkumaan tai olemaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa vain tietyissä tilanteissa. Tämä vaati kuitenkin sellaista ulkonäöllistä ja hygieenistä panostusta, jotta muilta saadut vilkaisut ja katseet olivat hyväksyviä. Tunne sosiaalisesta arvosta oli siis riippuvainen siitä, kuinka asunnottomat tulivat nähdyiksi toisten silmin. Tosin tämä tunne tuli haastetuksi joka yö, kun asunnoton palasi kotiinsa, asuntolaan tai ikkunalaudan alle. (Radley ym. 2005, 292–293.)

Julkisen tilan rajoittamaton käyttö tarkoitti kadun merkityksellistymistä kodiksi, jolloin asunnoton pyrki olemaan näkymätön ja välttämään julkista katsetta. Käytännössä tämä tarkoitti vaeltelua julkisilla paikoilla, mikä on itseä suojelevaa suurkaupungin psykologiseen etäisyyteen rohkaisevassa tilassa, kunhan ei eksy väärin tai sopimattomiin paikkoihin. Tällöin asunnoton myös vältti kanssakäymistilanteita muiden kanssa, jolloin olisi paljastunut se, että asunnottomalla ei ole rahaa, normaaleja arkipäivään kuuluvia sitoumuksia tai kotia, johon mennä. (Radley ym. 2005, 293.)

Myös Suomessa asunnottomien identiteettien rakentuminen on kiinnostunut muun muassa opinnäytetyön tekijöitä. Anne Kantoluodon (2011) pro gradussa tarkastelun kohteena oli asunnottomien identiteettien rakentuminen haastattelussa asunnottomaksi jäädessä, asunnottomuuden aikana ja sen jälkeen, sekä miten nämä identiteetit muuttuivat kertomuksen aikana. Asunnottomuuden aikana rakentunutta identiteettiä Kantoluoto kutsuu marginalisoituneeksi identiteetiksi, jolle ominaista on jatkuva varuillaanolo, väkivalta, yksinäisyys ja epävarmuus. Marginalisoitunut identiteetti on seurausta monenlaisista uloslyömisistä ja syrjään jäämisistä. Tällaiselle identiteetille leimallista on etäisyys tukea antaviin ihmissuhteisiin ja elämän muuttuminen eloonjäämistalusteluksi. (Mts. 77.)

Eheytyvä identiteetti muodostuu Kantoluodon (2011) mukaan tilanteessa, jossa asunnon pääsee jaloilleen ja saa elämän syrjästä kiinni. Yksinäisen eloonjäämistalustelun jälkeen on rakennettu suhteita muihin ihmisiin, korjattu vanhoja tai solmittu uusia. Voimavaroiksi ihminen kokee tuolloin juuri yhteyden muihin ihmisiin ja asumisen yhteisössä. Eheytyvään identiteettiin kuului myös toivo. Kantoluodon haastatteleman asunnottomana olleet ihmiset asuivat haastattelujen aikana kuntouttavassa tuetun asumisen yksikössä. (Mts. 77, 1.)

Oma suhtautumiseni identiteetti-käsitteeseen noudattaa pitkälti aiemmin tässä luvussa viittaamiini lähteisiin. Identiteetti muokkautuu jatkuvasti kulloistenkin kulttuurijärjestelmissä vallitsevien representointi- ja puhuttelutapojen mukaan. Läpi elämän samana pysyvä ja yhtenäinen identiteetti on fantasiaa, sen sijaan identiteetteihin liittyy hämmentävää ja nopeastikin vaihtuvaa moneutta, jolloin subjektille on mahdollista ottaa erilaisia identiteettejä eri aikoina. (Hall 1999, 23.) Identiteetti on siten kaikkea sitä, minkälaiseksi ihminen voidaan kuvata ja neuvotella ihmisten välisessä kanssakäymisessä (Suoninen 2012, 89).

Identiteettien muodostuminen tapahtuu erilaisten, toisiaan risteävien ja myös vastakkaisten diskurssien, käytäntöjen ja positoiden seurauksena. Historian, kielen ja kulttuurin tarjoamat resurssit vaikuttavat siihen, minkälaisiksi identiteettimme rakentuvat, eli keitä meistä voi tulla ja millä tavoin meidät esitetään. Koska identiteetit rakentuvat nimenomaan representaatioiden ja diskurssien sisällä, on tärkeää tarkastella identiteettejä tietyissä paikoissa ja tiettyjen diskursiivisten käytäntöjen sisällä. Identiteettien muotoilu ja

määrittely liittyy usein valtakysymyksiin, jolloin identiteettejä määrittelemällä luodaan eroa muihin ja samalla poissuljetaan. (Hall 1999, 250–251.) Identiteetti muotoutuu siis sosiaalisissa suhteissa ja dialektisessa suhteessa yhteiskuntaan (Berger & Luckmann 2005, 195–196).

4 TUTKIMUSASETELMA

Tarkastelen tutkielmassani sitä, miten asunnottomuuteen liittyviä paikkoja ja identiteettejä määritellään Helsingin Sanomien artikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa. Keskeisiä käsitteitä tässä laadullisessa tutkielmassa ovat asunnottomuus, paikka, tila ja identiteetti. Viitekehys tutkielmassa on konstruktionistinen, ja aineistoa olen lähestynyt diskurssianalyttisen menetelmän keinoin. Tässä luvussa esittelen tarkemmin pro gradu-tutkielmani tutkimuskysymykset ja käyttämäni empiirisen aineiston. Näiden lisäksi tarkastelen sosiaalista konstruktionismia ja diskurssianalyysiä tutkimuksen tekoon vaikuttavina lähestymistapoina.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Keräämäni aineisto sisältää sekä toimittajien kirjoittamia artikkeleita mahdollisine henkilöhaastatteluineen että lukijoiden mielipidekirjoituksia, joten aineisto on varsin moniääninen. Asunnottomuuteen liitettyjä paikkoja sekä paikkoihin liitettyjä identiteettejä määrittelevät niin asunnottomat itse, toimittajat, poliitikot kuin suuri yleisökin, jolla tarkoitan tavallisia, lehtiä lukevia ja niihin mielipidekirjoituksia kirjoittavia kansalaisia. Tämä mahdollistaa erilaisten diskurssien välistä tarkastelua. Tutkimuskysymykseni on tarkentunut seuraavanlaiseksi:

Miten asunnottomuuden tilat ja paikat määrittyvät Helsingin Sanomien asunnottomuutta käsittelevissä uutisartikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa 1.1.2010 ja 15.4.2013 välisellä ajalla? Ja millaisia identiteettejä asunnottomille eri paikkoihin liittyen rakentuu?

4.2 Aineisto

Käyttämäni empiirinen aineisto koostuu Helsingin Sanomien asunnottomuutta käsittelevistä uutisartikkeleista ja mielipidekirjoituksista 1.1.2010 ja 15.4.2013 väliseltä

ajalta. Yksi artikkeleista on Helsingin Sanomien Nyt – liitteestä edellä mainitun ajanjakson ulkopuolelta (19.4.2013). Halusin ottaa kyseisen artikkelin mukaan aineistooni, koska siinä kuvataan monen asunnottoman ihmisen omia kokemuksia, ja se oli tutkimuskysymyksen kannalta perusteltua. Helsingin Sanomien valikoitumista aineistoni lähteeksi perustelen sillä, että Helsingin Sanomat on Suomen laajalevikkisin tilattava sanomalehti. Tutkimani ilmiön kannalta oleellista on myös se, että yli puolet Suomen asunnottomista elää pääkaupunkiseudulla (Lehtonen & Salonen 2008, 23).

Olen hakenut aineiston (Liite 1) Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta (<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/>) edellä mainitulta aikaväliltä hakusanalla asunnottomuus ja tallentanut sen sekä omaan sähköiseen leikekirjaani että muistitikulle. Kokeilin laajentaa hakua vielä hakusanalla kodittomuus, mutta se ei tuottanut aiheen kannalta lisää relevantteja artikkeleja. Nyt-liitteen artikkeli on löydetty hakusanalla asuntola Helsingin Sanomien Nyt-liitteen nettisivuilta (<http://nyt.fi/>). Tallentamisen jälkeen olen tulostanut käyttämäni aineiston paperiseen muotoon, mikä on helpottanut aineiston käsittelyä ja siihen palaamista.

Ensimmäisellä haulla sain yhteensä 61 artikkelia tai mielipidekirjoitusta. Lukiessani näitä selvisi, että varsinaisten pääartikkeleiden sisällä oli erillisiä niin kutsuttuja kainalojuttuja, jolloin artikkeleiden määrä kasvoi. Luettuani kaikki nämä artikkelit ja mielipidekirjoitukset läpi suljin osan aineiston ulkopuolelle. Aineiston rajaamisessa olen päättänyt jättämään käyttämäni aineiston ulkopuolelle kaikki sellaiset artikkelit tai mielipidekirjoitukset, jotka eivät käsitelleet asunnottomuutta tila- tai identiteetti- näkökulman kautta. Lopullinen aineistoni käsittää 48 artikkelia tai mielipidekirjoitusta. Osa näistä kuuluu samana päivänä julkaistuu artikkelisarjaan. Käyttämästäni aineistosta uutisartikkeleita oli 39 ja mielipidekirjoituksia 9. Uutisartikkelit olivat Helsingin Sanomien Kaupunki- (27 kpl), Kotimaa- (6 kpl), Ihmiset- (2 kpl), Pääkirjoitukset- (2 kpl), ja Ulkomaat- (1 kpl) osioista. Näiden lisäksi yksi uutisartikkeli oli Nyt-liitteestä.

Käyttämäni aineisto on syntynyt toimittajien ja mielipidekirjoittajien toimesta, joten en ole itse ollut vaikuttamassa sen syntymiseen, eikä sitä ole alun perin luotu tutkimuskäyttöön. Olen toki itse rajannut käyttämäni aineiston kattamaan tietyt artikkelit ja mielipidekirjoitukset tietyn ajanjakson sisältä, joten olen muokannut aineistoa vastaamaan

mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiini. Kysymys aineiston riittävästä määrästä on kvalitatiivista tutkimusta tehdessä keskeinen, ja usein myös hankala kysymys vastata. Aineiston ja tutkimuskysymyksen kiinteän yhteyden vuoksi aineiston riittävyttä voidaan mitata sillä, pystytäänkö sen avulla vastaamaan tutkimuskysymykseen (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 157–160).

4.3 Journalistinen aineisto sosiaalisen todellisuuden rakentajana

Journalismin tärkeänä tehtävänä on ajateltu olevan ajankohtaisen, kiinnostavan, luotettavan ja puolueettoman tiedon välittäminen. Vaikka journalismin tutkijat ovatkin tuoneet esiin journalismiin liittyvän valikoinnin ja muokkauksen sekä kielellisen esittämisen erityisluonteen, näkee journalismi silti itsensä edelleen puolueettomana ikkunana maailmaan, joka tuo asiat eteemme sellaisenaan. Journalismin uskottavuus on kuitenkin ollut viime vuosina kriisissä muun muassa journalististen skandaalien ja lisääntyneen mediakritiikin vuoksi. (Väliverronen 2009, 17–21.)

Puolueettoman eli objektiivisen tiedon välittäminen on ollut joukkoviestinnän tärkeimpiä arvoja. Myös Helsingin Sanomien periaatelinjassa (<http://www.hs.fi/paakirjoitus 1.4.2010>) korostetaan tiedonvälityksen tasapuolisuutta, nopeutta ja luotettavuutta sekä lehden asemaa sitoutumattomana, itsenäisenä ja riippumattomana poliittisista ja taloudellisista päätöksentekijöistä. Tavoitteekseen Helsingin Sanomat ilmoittaa periaatelinjassaan muun muassa moniarvoisen kansanvaltaisuuden, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja mielipiteen vapauden vahvistamisen ja edistämisen.

”Utinen on aina valinta”, kirjoittaa Simo Sipola (1988, 86). Tällä hän tarkoittaa sitä, että kun toimittaja ottaa vastaan jonkun muun tarjoamaa materiaalia, jonka hän välittää eteenpäin muokattuna, on uutisessa näkökulma jo valmiina. Toimittajan valitessa valmiin näkökulman juttuunsa hän toimii joko tahtomattaan tai tietoisesti jonkun toisen henkilön äänitorvena. Tämä voi aiheuttaa sen, että toimittaja ei problematisoi saamaansa aineistoa (lähdekritiikki) tai etsi uusia, vaihtoehtoisia näkökulmia. Kunelius (2009, 229) viittaa

samaan asiaan puhumalla ”uutistoimittajan subjektiroolin käytännöllisistä rajoitteista” ja journalismin sidonnaisuudesta erilaisten instituutioiden tuottamaan ajan henkeen.

Usein erilaisia yhteiskunnallisia teemoja tai ongelmia käsitteleviä artikkeleita tehdään mielenkiintoisemmiksi liittämällä niihin jonkun henkilön oma kokemus kyseisestä asiasta. Tällaiseen henkilöimiseenkin voi liittyä joskus ongelmia. Henkilöimällä jokin uutinen itse asia voi jäädä syrjään, jolloin mielenkiintoisemmaksi muodostuu se, kuka puhuu, kuin se, mitä asia koskee. Kun jollekin ilmiölle tai asialle annetaan kasvot, saatetaan pahimmillaan leimata tiettyjä ihmisiä, ja saatua leimaa on vaikea poistaa. Henkilöimisessä on kyse joskus uutisen viihteellistämisestä, joka tapahtuu leimaamalla ja yksinkertaistamalla uutisointia. Uutisen tehtävä olisi informoida, ei järkyttää tai vahvistaa ennakkoluuloja. (Sipola 1988, 92–97.)

Onpa kysymyksessä mikä tahansa joukkoviestinnän muoto, kiinnostavaa on se, ketkä yhteiskunnalliset toimijat saavat äänensä kuuluviin mediassa. Median kriittinen arviointi osoittaa median olevan ammatillisesti ja institutionaalisesti valvottua, jolloin ääneen pääsevät yleensä parhaiten ne, joille taloudellinen, poliittinen ja kulttuurinen valta on kasaantunut jo ennestään. Mediaan pääsyn on tosin arvioitu muuttuneen avoimemmaksi, mutta nämäkin muutokset voidaan nähdä rajallisina ja marginaalisina. (Fairclough 1997, 58.)

Joukkoviestintä tekee myös jatkuvia arvovalintoja ja arvioi ihmisen käyttäytymistä. Tähän vaikuttavat yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja normit. Tällöin joukkoviestintä uusintaa eli vahvistaa näitä yhteiskunnan arvoja samalla taaten arvopohjan vakauden. Vallitsevan yhteiskunnallisen hierarkian heijastuminen uutisiin näkyy siten, että uutisten kohteen korkeampi yhteiskunnallinen asema helpottaa uutisen syntymistä, jolloin uutinen myös uusintaa yhteiskunnallista hierarkiaa. Tavallisen kansalaisen sanat eivät kiinnosta uutismielessä, kiinnostavaa on heidän normatiivista järjestystä rikkovat tekonsa, jolloin uutinen tekee aina uudelleen selväksi normaalin ja poikkeavan käyttäytymisen välistä rajaa. Funktionaalisesti tämän yhteiskunnan toiminnan mallintaminen voidaan nähdä yhteiskunnan jatkuvuuden ylläpitämisenä. (Kunelius 2009, 190–192.)

Yhteiskunnassa vallitsevien arvojen lisäksi uutisen taustalla ovat vaikuttamassa myös tiedotusvälineessä valittu linja ja ammattikunnan eli toimittajien sisäiset arvostukset. Uutista kirjoitettaessa ei valita pelkästään tiettyä näkökulmaa tai aihetta, vaan lisäksi uutisvalintoja ovat ohjanneet arvot ja arvoja myös välitetään eteenpäin. Uutisoinnin välittämät arvot voivat vaikuttaa lukijoihin toistuessaan samanlaisina näkökulmina vuodesta toiseen, jolloin tietynlaiset ennakkoluulot pikemminkin vahvistuvat köyhdyttään ihmisten arvomaailmaa sen sijaan, että niillä olisi mahdollisuus laajentua ja rikastua. (Sipola 1988, 97–98.)

Joukkoviestintä on täynnä ideologisia kutsuja, oletuksia siitä, miten lukija tekstin lukee. Lukijalle tarjotaan tietynlaisia lukijasubjekteja, jolloin lukijaa houkutellessaan katsomaan todellisuutta tietystä näkökulmasta. Tällöin jokin tietty näkökulma todellisuuteen menee jonkin toisen näkökulman edelle. Samalla uusinnetaan tiettyjä valtasuhteita määrittelemällä sitä, mikä on totta ja normaaliksi ymmärrettävää, luodaan sosiaalisen todellisuuden rajoja ja tehdään erotteluja vaikuttaen näin ollen loppujen lopuksi myös ihmisten toimintaa. (Kunelius 2009, 222–225.)

Tarkoitukseni on ollut tässä luvussa tarjota näkökulmia mediatekstien kriittiseen lukemiseen ja tarkasteluun. Tämän lisäksi olen halunnut johdatella valitsemani analyysimenetelmän, diskurssianalyysin, äärelle. Tutkimalla journalistista aineistoa diskurssianalyttisesti, tarkoitus ei ole etsiä totuutta, vaan Risto Kuneliusta (2009, 262) lainaten ”selittämistä tärkeämpää on kuitenkin kysyminen sinänsä”. Arvioimalla representaatioita eli todellisuuden esittämistapoja on mahdollista tunnistaa meille ehdotettuja itsestäänselvyksiä, pohtia tekstien laajempaa sosiokulttuurista yhteyttä, yhteiskunnallisia ehtoja ja todennäköisiä vaikutuksia (mts. 262, Fairclough 1997, 265).

4.4 Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi

Vivien Burrin (2003) mukaan sosiaalisen konstruktionismin peruslähtökohta on se, että ehdotonta ja objektiivista totuutta ei ole olemassa, vaan se rakentuu erilaisissa historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Sosiaalista todellisuutta luodaan ihmisten välisessä päivittäisessä kanssakäymisessä ja vuorovaikutuksessa, jolloin kielen avulla maailmaa konstruoidaan eli merkityksellistetään. Tiedon historiallis-kulttuurinen sidonnaisuus tekee totuus-käsitteen ongelmalliseksi, koska se riippuu siitä, mistä perspektiivistä ja mistä intresseistä käsin maailmaa kulloinkin katsotaan. Sosiaalisen konstruktionismin kannalta keskeisiä asioita ovat ihmisten väliset sosiaaliset käytännöt sekä prosessit, joiden avulla tietoa luodaan yhdessä. Tämän vuoksi kielenkäytön voidaan ajatella olevan sosiaalisen toiminnan muoto, jolla on seurauksia tuottava luonne. (Mts. 3–9, 81)

Myös sosiologit Peter Berger ja Thomas Luckmann (2005) näkevät, että yksilöt muokkaavat ja muuttavat yhteiskunnallisia instituutioita ja toimintakäytäntöjä toiminnan ja merkitysten tulkitsemisen kautta. Näin ollen yksilön ja yhteiskunnan suhde on dialektinen, ja yhteiskunta voi muuttua vain yksilöiden toiminnan kautta. Erilaisten yhteiskuntien välillä on eroa siinä, minkälainen tieto missäkin muodostuu itsestään selväksi. Näin ollen sosiaalisesti hyväksytyt käsitykset todellisuudesta vakiintuvat ihmisyyhteisöissä tiettyjen prosessien kautta. Todellisuuden sosiaalisella rakentumisella Berger ja Luckmann (2005) tarkoittavat inhimillisen tiedon kehittymistä, välittymistä ja säilymistä sosiaalisissa tilanteissa sekä niitä mekanismeja, joiden avulla itsestään selvänä pidetty todellisuus sisäistetään. Tällaisesta arkitiedosta muodostuu kaikkien yhteiskuntien olemassaolon edellytyksenä oleva merkityskudos. (Mts. 13, 25.)

Sosiaalisesta konstruktionismista ammentavana metodologisena lähestymistapana diskurssianalyysi ei ole luonteeltaan selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan ”pikemminkin väljä teoreettinen viitekehys”, jonka sisällä voidaan tarkastella erilaisia asioita useilla menetelmällisillä sovelluksilla. Yhteistä sosiaaliselle konstruktionismille ja diskurssianalyysille on kiinnostuksen kohdentuminen sosiaalisen todellisuuden

rakentumiseen kielenkäytössä ja muussa toiminnassa. (Jokinen ym. 1993, 17; Jokinen 1999, 38.)

Tutkimuksellinen mielenkiinto diskurssianalyysissä kohdistuu nimenomaan teksteihin ja puheeseen, ei niiden takaa löytyvään oletettuun todellisuuteen. Kieli nähdään sellaisenaan resurssina ja vuorovaikutuksen osana, jossa todellisuus rakentuu. Tämän lisäksi orientaatio diskurssianalyysissä on aineistolähtöinen, josta käsin jäsennykset rakentuvat analyysin tuloksena. (Jokinen 1999, 38–39.)

Diskursseilla tarkoitetaan sellaisia kokonaisuuksia, jotka ovat muotoutuneet yhtenäisten ja samaan merkitysjärjestelmään kuuluvien puhe- tai toimintatapojen pohjalta. (Jokinen & Juhila 1991, 30.) Sillä viitataan usein tietyssä tilanteessa tai tietyllä alalla käytettävään kohtuullisen vakiintuneeseen kielenkäyttötapaan, joka voi olla puhuttua, kirjoitettua, viitottua tai vaikka valokuvattua. Diskurssi voi siten sisältää sekä kielellisiä että muita semioottisia merkkejä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 25.)

Sen lisäksi, että kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, se on jatkuvasti uudistuvaa, joustavaa ja monitasoista. Merkityksiä voidaan tuottaa eri tavoin eri tilanteissa, ja osa niistä saa enemmän painoarvoa kuin toiset osan jäädessä marginaaliin tai puuttuviksi. Kieli ja ympäröivä yhteiskunta ovat dynaamisesti yhteenkietoutuneita ja suhteessa toisiinsa. Diskurssintutkimuksen kannalta tärkeää onkin se, että kun tutkitaan kieltä, opitaan ympäröivästä yhteiskunnasta, kulttuurista, ajasta ja paikasta sekä päinvastoin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12–13.)

Funktionaalisen kielikäsitteilyn mukaan kielelliset merkitykset ovat tilannesidonnaisia ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyviä. Diskurssin tutkijaa kiinnostaa se, mitä kielellä tehdään, koska kielen käyttäjällä on tiettyjen reunaehtojen puitteissa useita mahdollisuuksia käyttää kieltä eri tilanteissa. Voidaan puhua kielellisistä resursseista. Kielenkäytöllä on ainakin kolme eri funktiota: kielen tekstuaalinen funktio, kielen representationaalinen funktio ja kielen vuorovaikutuksellinen funktio. Tekstuaalisessa funktiossa kieli toimii viestinnän välineenä, representationaaliossa funktiossa kieli taas kuvastaa maailmaa ja vuorovaikutuksellisessa se luo sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14–15.)

Diskurssianalyysin sisäisiä metodisia painotuksia tarkastelevat Jokinen ja Juhila (1999, 55) neljän ulottuvuusparin kautta. Ulottuvuusparit ovat tilanteisuus-kulttuurinen jatkumo, merkitykset-merkitysten tuottamisen tavat, retorisuus-responsiivisuus ja kriittisyys-analyttisyys. Painopiste diskurssianalyttisessä tutkimuksessa voi vaihdella janan jompaankumpaan päähän tai keskelle riippuen joskus myös tutkimuksen vaiheesta.

Merkityksiä tai merkitysten tuottamistapoja tutkittaessa ero on pelkistämisen kysymyksen asettelussa; aineistolta kysytään merkityksiä tutkittaessa sisältöä koskevia mitä-kysymyksiä, kun taas merkitysten tuottamistapoja tutkittaessa kysytään miten-kysymyksiä. Mielenkiinnon kohteena on painopisteestä riippuen se, millaisia merkityksiä puheessa tuotetaan tai se, miten ja millä tavoin näitä merkityksiä luodaan. (Jokinen & Juhila 1999, 66.)

Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii lähtökohtaisesti tekemään näkyviksi ennalta oletettuja alistussuhteita, jolloin tarkastellaan, miten tällaisia suhteita ylläpidetään ja mahdollistetaan. Sen sijaan analyttiselle diskurssianalyysille ominaista on pyrkimys vahvaan aineistolähtöisyyteen, jolloin tutkija on aineistolleen mahdollisimman avoin ilman etukäteen tehtyjä oletuksia esimerkiksi joidenkin alistussuhteiden olemassaolosta. Tutkija tutkii sosiaalisen järjestyksen rakentumista olettamatta siitä etukäteen mitään. Kriittinen ja analyttinen lähestymistapa eivät automaattisesti kuitenkaan sulje toisiaan pois. Analyttiseksi aiottu diskurssianalyysi voi tutkimuksen edetessä muuttua kriittiseksi puheenvuoroksi. (Jokinen & Juhila 1999, 86–87.)

4.5 Diskurssien analysointi sanomalehtiaineiston pohjalta

“We can be sure, at any rate, that an understanding of language and of verbal and non-verbal systems of signs will be of great utility in any attempt to understand space.” (Lefebvre, 1991, 131)

“Every language is located in a space. Every discourse says something about a space (places or sets of places); and every discourse is emitted from a space.” (Lefebvre, 1991, 132)

Edeltävä viittaus filosofi-sosiologi Lefebvren (1991) tekstiin valaisee kielen ja tilan välistä moniulotteista suhdetta. Kielen kautta voidaan tutkia ja ymmärtää tilallisia ulottuvuuksia, koska puhe kertoo aina jostakin paikasta ja on myös tuotettu jostakin paikasta käsin. Tämä määritelmä sopii kuvaamaan myös omaa tutkielmaani, jossa tarkastelun kohteena ovat media-aineistossa moniäänisesti kuvatut ja rakennetut paikat.

Omaa tutkimuksellista mielenkiintoani asunnottomuuteen kutsun sosio-spatiaaliseksi, koska se terminä pitää sisällään sekä tilallisen ulottuvuuden, että asunnottomuuden sosiaalisena ongelmana pidetyn luonteen. Lisäksi asunnottomuus ja asunnottomien elämä on osa tiettyä sosiaalista, kulttuurista ja yhteiskunnallista tilannetta, jossa sitä konstruoidaan. Minua kiinnostaa nimenomaan kielenkäytön representationaalinen ja vuorovaikutuksellinen funktio, koska tarkastelen sitä, miten asunnottomien elämispaikkoja kuvataan sekä millaisia identiteettejä näissä yhteyksissä asunnottomille mahdollisesti luodaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14–15).

Lähtökohtaisesti olen etsinyt aineistosta sellaisia diskursseja, joissa tulee esille asunnottomuuden tilallinen ulottuvuus ja samalla rakennetaan erilaisia identiteettejä. Diskurssilla tarkoitan lausetta suurempaa kielenkäytön yksikköä, joka sisältää tietynlaisen puhettavan ja ymmärryksen todellisuudesta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 23). Tarkoitukseni on ollut analysoida näitä diskursseja tarkastelemalla sitä, millaista todellisuutta näissä tekstikatkelmissa tuotetaan. Paikkaa ja identiteettiä käsittelevästä diskurssista esimerkiksi seuraava aineistosta poimittu lause:

”Asuntoloiden tilalle tulleen tuetun asumisen periaatteena on, että asukkaat tekevät työt itse. ”He kokkaavat, pitävät kahvilaa, siivoavat sekä tekevät lumitöitä, kalusteita ja käsitöitä”, luettelee työvalmentaja...” HS, Kaupunki, 24.3.2013

Edellisessä lauseessa määritellään ja kuvataan sekä tuettua asumista tietyissä asumisyksikössä, jonka tulkiten tässä yhdeksi asunnottomuuden paikoista, sekä asunnottomien identiteettiä, jossa korostuu toimijuus ja aktiivisuus eri tavalla kuin esimerkiksi asuntolakuvausten yhteydessä. Vastaavalla tavalla olen pyrkinyt poimimaan tutkimuskysymykseni kannalta merkittäviä diskursseja ja analysoinut niitä diskurssianalyttisen tutkimusperinteen mukaisesti. Analyysini kohdistuu ennemminkin tekstin merkityksiin kuin sen muotoon, vaikka näiden erottelu onkin käytännössä

hankalaa, koska merkitykset syntyvät muodoissa ja muodolliset erot synnyttävät merkitysten eroavaisuutta (Fairclough 1997, 79).

Paikkojen ja ihmisten määrittelyminen voi olla myös näiden nimeämistä eri tavoin, mikä tulee lähelle kategorisoinnin käsitettä (Jokinen ym. 2012). Käytän kategoria-käsitettä analysoidessani tekstejä, jos tekstistä on löydettävissä erilaisia nimeämisiä eli kategorioita. Kategorisointi tarkoittaa ihmisten, asioiden ja paikkojen luokittelua kielenkäytön ja muun toiminnan seurauksena. Kategoria toimii siten itsemme ja toisten määrittelyn välineenä. (Jokinen ym. 2012, 9-10.) Tutkiessani sitä, millaisia identiteettejä asunnottomille mahdollisesti tuotetaan paikkakuvausten yhteydessä, huomioin samalla, liitetäänkö asunnottomat johonkin tiettyyn kategoriaryhmään kuuluviksi.

Faircloughin (1997, 28–29) mukaan tiedotusvälineiden kieltä tulisi analysoida nimenomaan diskurssina, jolloin voidaan yhdistää yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tutkimus ja mediatekstien ymmärtäminen. Huomion kohteena ovat sekä diskurssikäytännöt että sosiokulttuuriset käytännöt. Diskurssikäytännöt tarkoittavat niin tekstin tuottamisen, vastaanottamisen kuin tekstien yhteiskunnallisen jakautumisen tapoja. Sosiokulttuuriset käytännöt viittaavat tiettyihin sosiaalisiin tilanteisiin ja laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Tekstiä tarkastellaan tällöin ”monifunktionaalisesti”. Diskurssilla Fairclough (1997, 31) tarkoittaa sekä ihmisten kanssakäymistä sosiaalisissa tilanteissa että todellisuuden sosiaalista konstruktiota, tiedon muotoa.

Fairclough toteaa myös, että media pystyy vaikuttamaan muun muassa tietoon, uskomuksiin ja sosiaalisiin identiteetteihin tekemällä asioista merkityksellisiä sen avulla, miten asiat esitetään (Fairclough 1997, 10). Kielenkäyttö voidaan ymmärtää sosiaalisiksi ja yhteiskunnalliseksi käytännöksi, joka on historiallisesti vaihtelevaa ja vuorovaikutukselliselta luonteeltaan dialektista. Dialektinen vuorovaikutus tarkoittaa sitä, että kielenkäyttö on yhteiskunnallisesti muovautunutta mutta myös yhteiskuntaan vaikuttavaa. Sosiaalisten identiteettien, sosiaalisten suhteiden sekä tieto- ja uskomusjärjestelmien rakentamisen lisäksi kielenkäytön avulla voidaan myös uusintaa ja muuttaa niitä toisenlaisiksi. (Mts. 75–76.)

4.6 Eettisistä ulottuvuuksista

Vaikka asunnottomuutta voidaan pitää sensitiivisenä tutkimusaiheena, käyttämäni aineistonkeruumenetelmän vuoksi en koe tekeväni sillä tavalla sensitiivistä tutkimusta, kuin jos esimerkiksi haastattelisin asunnottomia henkilökohtaisesti. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisia käytäntöjä, ei niinkään yksilöä (Virokannas 2004, 6.) Käyttämäni aineisto on julkisesti saatavilla, joten henkilöihin liittyvät tietoturva-asiat ja henkilöllisyyksien häivyttäminen ei kosketa varsinaisesti omaa tutkielmaani, joskaan en koe tarpeelliseksi käyttää artikkeleissa tai mielipidekirjoituksissa käytettyjä nimiä. Tosin sen asian mainitseminen, puhuuko aineistossa kulloinkin asunnoton itse, virkamies vai ”tavallinen kansalainen” on syytä tuoda esille.

Tutkiessani diskursseja konstruktionistisen viitekehyksen pohjalta luon myös itse sosiaalista todellisuutta tuottamalla tekstiä tutkimastani ilmiöstä, jolloin myös omilla sanavalinnoillani sekä käyttämilläni diskursseilla on merkitystä. Aineistosta esiin nostamani diskurssit ovat henkilökohtaisia valintojani, jolloin niiden perusteleva on tärkeää. Myös tutkimuksen tekeminen on sosiaalista toimintaa, joka pitää sisällään vallankäytön, poissulkemisen ja mukaan ottamisen elementtejä. Olen valinnut tutkimukseeni tietynlaiset tutkimuskysymykset ja sulkenut muita potentiaalisia tutkimukseni ulkopuolelle, vaikka ne olisivat voineet olla vähintään yhtä relevantteja kuin valitsemani kysymyksenasettelut (ks. Rauhala & Virokannas 2011, 249).

Tutkijan on tehtävä eettistä ajattelua edellyttäviä valintoja tutkimuksen teon varrella eri vaiheissa. Valinnat liittyvät siihen, millainen lähestymistapa tutkimuskohteeseen otetaan, millaisia johtopäätöksiä tutkimuksesta voi tehdä ja miten tulokset esitetään tiedeyhteisölle tai julkisuuteen. (Heikkilä 2002, 165.) Tutkimusetiikan yhteydessä voidaan puhua erilaisista tiedonintresseistä, jotka ohjaavat tutkijan tiedonhankintaa. Jürgen Habermasia mukaellen nämä tiedonintressit voidaan jaotella pragmaattiseen, kriittiseen ja arvioivaan, itse- ja maailman ymmärrystä lisäävään ja emansipatoriseen. Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen, jota sosiaalityön tutkimus on, pitäisi pystyä tarkastelemaan kriittisesti yhteiskunnan toimintaa, arvioimaan ihmisten selviytymistä sekä kehittää itseymmärrystä ja maailman ymmärtämistä. Näiden pyrkimysten tulisi mahdollistaa tutkijan

yhteiskunnallinen spekulatio, rohkeiden hypoteesien esittäminen ja jopa ärsyttävienkin tulkintojen tekeminen. Esimerkiksi hyvinvointikeskusteluun liittyvät ajattelutavat ja argumentaatiot on tärkeää ottaa puheen ja analysoinnin kohteiksi. (Heikkilä 2002, 174.) Sosiaalityön merkitys ihmisoikeuksia painottavana alana velvoittaa tavallaan sellaiseen tiedonmuodostukseen, jonka tavoitteena on moniäänisyyden, ristiriitaisten intressien ja vapautustavoitteiden esiin nostaminen. (Rauhala & Virokannas 2011, 250–252.)

Edellä mainitut asiat tutkimustiedon käyttöön liittyen edellyttävät tutkijalta sosiaalista vastuuta. Vastuullisuus on otettava huomioon jo tutkimusaihetta ja – kysymystä sekä tiedonkeruutapaa valittaessa. Tämän lisäksi tutkijan tulee viedä työnsä loppuun siten, että tuloksista syntyneet johtopäätökset ja tulkinnat on raportoitava mahdollisimman selkeästi, perustuen tutkimuksen tuomiin tosiseikkoihin. Tulosten tulkinta tutkijan moraalisenä velvollisuutena edellyttää myös osallistumista tutkimuksen herättämään keskusteluun. (Heikkilä 2002, 175–176.)

Olen pyrkinyt pohtimaan työtäni eettisesti läpi tutkielman teon ja noudattamaan hyviä tutkimuskäytäntöjä (Rauhala & Virokannas 2011, 238). Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvia asioita ovat tutkimuskäytäntöjen läpinäkyväksi tekemisen lisäksi rehellisyys ja tarkkuus tutkimuksen eri vaiheissa, avoimuus tutkimuksen tulosten suhteen sekä muiden tutkijoiden saavutusten kunnioittaminen ja huomioon ottaminen omassa tutkimuksessa. Tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten tulee täytyä tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 386.)

Tutkimuksen tekijä sitoutuu väistämättä joihinkin arvoihin, vaikka arvot eivät tutkimuksessa olisikaan näkyvästi esillä. Arvoja olisikin tarpeellista pohtia koko diskurssianalyttisen tutkimuksen teon ajan ja tuoda ne myös ilmi. Tiettyihin arvoihin sitoutuminen mahdollistaa ”väliintulon ja argumentaation” tietystä todellisuuden versiosta käsin. (Gill 1995, Juhilan 1999, 208 mukaan.) Tutkija voi lähestyä aineistoaan erilaisista positioista käsin. Näitä positioita voivat olla analyytikko, asianajaja, tulkitsija tai keskustelija (Juhila 1999, 202–203).

Tutkijan positio voi vaihdella tutkimuksen eri vaiheissa. Analyytikko tarkastelee aineistoaan kurinalaisesti kielellisenä toimintana, kun taas asianajajan positioista käsin

tutkija pyrkii ajamaan jotain asiaa tutkimuksellaan. Tulkitsija-positiolle ominaista on analyysin ja aineiston välinen vuorovaikutus, jolloin tutkija näkee aineistossaan tiettyjä asioita omasta viitekehyksestään käsin. Vaikka tulkitsija on vahvasti aineistolähtöinen, aineisto voi tarjota monenlaisia tulkintaresursseja. Keskustelija osallistuu jollain tavoin julkiseen keskusteluun kielellisen analyysinsa tulosten pohjalta. (Juhila 1999, 202–219.)

Itse ajattelen niin, että tutkijan positiot voidaan nähdä erilaisista tiedonintresseistä kumpuavina tapoina lähestyä aineistoa. Määritellessäni omaa tutkijan positiotani tai tiedonintressiä, josta tutkielmani kumpuaa, toivon tietynlaisia diskursseja tutkiessani lisääväni sekä omaa että ehkä myös jonkun toisen ymmärrystä asunnottomuudesta valitsemastani näkökulmasta käsin. Mahdollista on, että analyysi media-aineistosta tuottaa kriittisiäkin näkemyksiä ja tulkintoja esimerkiksi asunnottomille tuotetuista identiteeteistä, vaikka kriittisyys ei olekaan tutkielmani lähtökohta. Ennemminkin tarkastelemalla aineistossa näkemiäni erilaisia mahdollisuuksia toimin tulkitsijan positiosta käsin. Aina kun tutkitaan pieniä ja haavoittuvia ihmisryhmiä tutkijalla on mahdollisuus toimia tietynlaisesta asianajajan positiosta käsin. Silloin, kun asunnottomuudesta ei vielä Suomessa kirjoitettu, ei asunnottomien asioitakaan viety eteenpäin kuin satunnaisissa ja kolmannen sektorin hoitamissa yhteyksissä.

5 ASUNNOTTOMUUTTA KUVAAVAT PAIKAT JA NIIHIN LIITETYT IDENTITEETIT

Tutkin Helsingin Sanomien kirjoituksia tietyssä kontekstissa luotuna ja rakentuneena sosiaalisena todellisuutena. Diskursseja tutkittaessa ei ole merkitystä sillä, miten tosia tai epätosia ne ovat, vaan mielenkiinnon kohteena ovat ne tavat, miten asioista puhutaan ja niitä määritellään. (Jokinen & Juhila 1991, 39–41.) Tutkiessani media-aineistosta poimittuja asunnottomuusdiskursseja voin yrittää selventää sitä, minkälainen todellisuus rakentuu asunnottomuuden paikoista ja asunnottomille tuotetuista identiteeteistä

Olen keskittynyt tietoisesti asunnottomuutta koskeviin tila- ja paikkadiskursseihin, sekä niiden ohella tuotettuihin identiteettimääritelmiin tai -kategorioihin. Näkökulma tietynlaisiin diskursseihin on etukäteen rajattu. Tila- ja paikkadiskurssien sisällä etsin erilaisia merkityksiä sekä tapoja asemoida asunnottomia ja asunnottomuutta tiettyihin paikkoihin.

Asunnottomuuden spatiaalinen eli tilallinen ulottuvuus oli Helsingin Sanomien kirjoituksissa niin ilmeistä, että aluksi en meinannut sitä edes huomata ja ymmärtää. Tilallisen ulottuvuuden merkitys on looginen siinä mielessä, että asunnottomuuden määritelmä Suomessakin perustuu paikkoihin, joissa asunnottomat elävät. Tutkijat tarvitsevat metodeja ja käsitteitä asunnottomuuteen liittyvän tilanteen ja olosuhteiden haltuunottamiseksi, koska asunnon tekee itseään koskevat päätökset näistä tietyistä olosuhteistaan käsin. (Radley ym. 2005, 273–275.)

Asunnottomuuden paikkoja määrittivät Helsingin Sanomien kirjoituksissa niin toimittajat, asunnottomat itse, viranomaiset ja usein huolestuneet kansalaiset. Kansalaiset saattoivat olla pakkaseen jäävien asunnottomien kohtaloiden lisäksi huolestuneita siitä, etteivät asunnottomat ”asutu” liian lähelle heitä itseään eli niin sanottuja normikansalaisia. Koen Nimby-ilmiön käsittelemisen tärkeänä tilallisiin ja paikallisiin rajanvetoihin liittyvänä asiana, jossa ihmisiä helposti kategorisoidaan ja ”karsinoidaan” eri alueille kuuluviksi tai ei-kuuluviksi.

Jos asunnottomuuden paikkaposition määrittämisen käyttämästäni aineistosta, ne jakaantuvat pääsääntöisesti kadulle, satunnaisiin suojiin, tuttavien luokse, asuntolaan, tukiasuntoon tai Forenom -nimiseltä yritykseltä ostettuun hätämajoitukseen. Tukiasunto-asuminen ei välttämättä täytä enää asunnottomuuden kriteerejä, jos asuminen tapahtuu omalla vuokrasopimuksella, mutta olen ottanut tukiasumisen myös mukaan tutkimukseeni, koska tukiasuntoihin liittyvää kuvausta on aineistossa paljon, ja siihen liittyvä identiteettien tuottaminen on kiinnostavaa tutkimuskysymyksen kannalta. Paikkoja määrittämällä erilaisin tavoin eri toimijoiden puheissa. Asunnottomat joutuvat ratkaisemaan oleskeluaan ja yöpymistään koskevan asian kaupunkitilassa eri tavoin. Radleyn ym. (2005, 273) mukaan asunnottomat eivät pelkää yrittä selviytyä, vaan myös ”rakentavat kotia” eri tavoin kaupungissa.

5.1 Kylmä katu – puutteen ja uhan kohteena olevat identiteetit

Katuasunnottomuutta käsiteltiin tulkintani mukaan yllättävän monessa artikkelissa, melkein joka kolmannessa (18/47). Tuomalla asunnottomuuden graavein ja armottomin puoli esiin mediassa on mahdollista herätellä ymmärtämään, miten raadollinen asia asunnottomuus hyvinvointiyhteiskunnassa on. Asunnottoman ihmisen poikkeuksellinen ja ihmisarvoa loukkaava elämäntilanne hyvinvointiyhteiskunnassa herättää moraalista närkästystä ja ihmettelyä.

Katuasunnottomuutta käsiteltiin artikkeleissa usein huolen kautta. Huoli kohdistui siihen, miten asunnottomat selviävät kylmästä talvesta ja siihen, että osa asunnottomista jää joka ilta konkreettisesti taivasalle. Katuasunnottomuuden ja pakkasen väliseen suhteeseen on kiinnitetty huomiota kolmessa eri artikkelissa. Kaikki artikkelit on julkaistu talviaikana.

Helsingiläinen paikallispoliitikko ja kansanedustaja esittää vetoamisen, jotta kaupunki tukisi yökahvilan aukiolomahdollisuuksia rahallisesti. Mieliopidekirjoitus on alustettu vetoavalla otsikolla ”*Paleltuvatko asunnottomat?* (HS 29.11.2011), jonka lisäksi tilapäismajoituksen riittämättömyyttä on kartoitettu ja tuotu esille myös jo aiemmin mainitun Hietaniemenkadun palvelukeskuksen osalta:

”Tilapäismajoitus on riittämätön: Hietaniemenkadun palvelukeskuksen ulkopuolelle jäi viime kuussa 84 asunnontonta, taivasalle jääviä on joka ilta.

Helsingin kaupungin on tultava avuksi, jotta Vailla vakinaista asuntoa ry:n ylläpitämä Yökahvila Kalkkers voitaisiin pitää avoinna joka viikko ja joka yö. Nyt Kalkkers on auki vain joka toinen viikko. Yökahvila Kalkkersissa ilman yösijaa jäävät asunnottomat voivat oleskella yön yli. Tämä ei kuitenkaan ratkaise Helsingissä kytevää asunnottomuuskriisiä. Tarvitaan nopeasti lisää tilapäismajoituksen paikkoja...

...Paluuta Sahaajankadun ja Pursimiehenkadun tyyppisiin asuntoloihin ei enää ole, mutta tarve tilapäisasunnoille on silti yhä olemassa. Helsingin kaupungin tulee yhteistyössä yleishyödyllisten järjestöjen kanssa etsiä ja toteuttaa mahdollisimman pikaisesti uusia väliaikaisen asumisen ratkaisuja. Hietaniemenkadun palvelukeskuksen ja vanhakantaisten asuntoloiden välimaastoon tarvitaan selvästi myös välimuotoisia asumisyksiköitä, joissa voi asua, kunnes pysyvämpi asunto löytyy.” HS, Mieli-pide, 29.11.2011

Mielipidekirjoituksessa esitetään vetoamus asunnottomien hätämajoituksen puolesta. Tilanne kuvataan niin, että sille pitää tehdä jotakin. Huoli kirjoituksessa kohdistuu sellaisiin asunnottomiin, joilla ei ole yöajaksi muuta vaihtoehtoa kuin tilapäismajoitus, joka on osoittautunut riittämättömäksi. Asunnottomat määrittyvät henkilöiksi, jotka tarvitsevat tukea ja apua asumisensa järjestämiseen. Teksti nostaa esiin kysymyksen siitä, mistä jokaiselle asunnottomalle löytyisi yöpaikka. Mielipidekirjoituksen kirjoittaja ottaa myös kantaa siihen, millainen tilapäismajoitus olisi suotavaa. Vanhakantaisiksi määritellyt asuntolat eivät edusta kirjoittajan mielestä toivottua vaihtoehtoa. Pysyvän asunnon löytyminen asunnottomalle ei ole itsestään selvyys, vaan sitä edeltäväksi ajaksi tarvitaan ”välimuotoisia asumisyksiköitä”. Toisaalta Hietaniemen palvelukeskukseen ei mielipidekirjoituksessa määrity toivotunlaiseksi väliaikaisasunnoksi, vaan väliaikaisasumisen pitäisi olla jotain asuntola-asumisen ja Hietaniemenkadun väliltä.

Seuraavana on toimittajan kirjoittama artikkeli, joka on julkaistu 17.10.2012, päivänä, jolloin vietetään Asunnottomien yötä ympäri Suomea. Raitistunut ja nyttemmin vuokra-asunnossa asuva nainen muistelee siinä asunnottomana elämänsä aikaa:

*”Elämää kadulla ei kestä ilman alkoholia.
”Onhan se rankkaa tietenkin, mutta on vaan kestävä. Viina turruttaa. Kun elät sellaista elämää, ei elämällä loppujen lopuksi ole merkitystä.”*

Muutaman kerran G yritti tappaa itsensä.

Asunnottoman alkoholistin arki on enimmäkseen epämääräisissä ryyppyporukoissa istumista. Rahaa viinaan löytyy aina jostain.

"Se on siitä kumma juttu, että jos sulla on kavereita, niin raha menee tavallaan kiertoon. Se, jolla kulloinkin on rahaa, se juottaa. Lisäksi pummaat, myyt kaiken näköistä, osa varastaa."

Kadulla on pakko olla kova.

"Sen takia olen kuoonni niin usein saanutkin. Luita on mennyt ja muita."

Kerran G huumattiin, raiskattiin ja pahoinpideltiin pahasti. Sen seurauksena hän vietti pari viikkoa psykiatrisessa sairaalassa.

G teki tapahtuneesta rikosilmoituksen. Sama mies sanoi oikeudessa raiskanneensa hieman aiemmin 17-vuotiaan tytön. G:n mies raiskasi puhelinkopissa." HS, Ihmiset 17.10.2012

Artikkelista ei käy ilmi, mitä asuminen kadulla konkreettisesti on tarkoittanut. Nainen kertoo katuelämän kovuudesta ja raadollisuudesta, jota kestääkseen on turrutettava itsensä alkoholilla. Asunnottomiin usein liitetyn päihteiden käyttö –leiman hän allekirjoittaa, mutta antaa samalla alkoholin käytölle erilaisia merkityksiä. Alkoholi on välttämätön apu, jonka avulla kadulla elettyä arkea saattoi kestää. Alkoholi sitoi naisen tiettyyn kaveriporukkaan ja jopa rikolliseen elämäntapaan. Katuasunnottomuudesta rakentuu tekstissä dramaattinen ja vaarallinen kuva, jossa päähenkilönä oleva nainen asemoituu uhriksi, vaikka elämäntavan edellyttämää kovuuttakin on naisen luonteesta löytynyt.

Toimittaja määrittelee katuasunnottomuuden ”epämääräisissä ryyppyporukoissa istumiseksi”. Ryyppyporukoissa istuskelu antaa arjesta tietynlaisen staattisen vaikutelman, mutta arjessa on silti jatkuva väkivallan uhka läsnä. Naisen kohdalla se oli konkretisoitunut useasti, joko jonkun toisen tai itsen aiheuttamana. Väkivallan seurauksena nainen joutui välillä sairaalaan, jolloin kadulla asumisen keskeyttivät useat sairaalassa vietetyt jaksot. Kadulla asuminen tapahtuu niin sanotussa julkisessa tilassa, ja myös naisen kokema seksuaalinen väkivalta tapahtui puhelinkopissa. Asunnottomien suuri riski joutua väkivallan uhreiksi käy ilmi useista eri tutkimuksista (Kantoluoto 2011).

Nainen tuo kertomuksessaan ilmi, että vaikka kadulla on väkivaltaa, ryyppyporukoissa on tietynlaista kaverihenkeä, mikä varmistaa alkoholin saannin, vaikka itsellä ei aina rahaa olisikaan. Asia herättää naisessa itsessään kummastusta nykyisestä elämäntilanteestaan katsottuna. Marginaalisiin tilanteisiin määriteltyjen ihmisten yhteisöllisyydestä ovat

kirjoittaneet muun muassa Timo Kopomaa (1997) ja Riitta Granfelt (1998). Kopomaan (1997, 154–160) kuvaamien julkisella paikalla juovien porukoiden yhteisöllisyys poisti yksinäisyyden tunnetta sekä varmisti alkoholin saatavuuden, kun omaa rahaa ei ollut. Kopomaan tutkimuksen ryhmä ei kuitenkaan identifioitunut ryyppyporukaksi, toisin kuin Granfeltin (1998) tutkimuksen naiset ja oman aineistoesimerkkini nainen. Granfeltin mukaan naisten mieltäminen itsensä ryyppyporukkaan kuuluvaksi kertoo alkoholistin identiteetin sisäistämisestä ja kyseisten ryhmien rajusta ja kokonaisvaltaisesta juomatavasta (mts. 87–88).

Ryyppyporukoissa istuskelu, kuten toimittaja naisen elämäntapaa kuvaa, rakentaa kuvaa tietyn ihmisryhmän arjesta sosiaalisena tilana, jossa toimitaan tiettyjen sääntöjen mukaan. Alkoholiin käytetty raha on tavallaan yhteistä, ja rahan saaminen vaatii porukalta rikollisiakin toimia. Ilman asuntoa ja vailla muunlaista tukiverkkoa ”ryppyporukasta” muodostuu vaihtoehto täydelliselle yksinäisyydelle. Asunnottomuuden aikana porukka on muodostanut naisen lähiyhteisön. Ryyppyporukasta, sen kulttuurista ja säännöistä rakentuu sangen maskuliininen kuva. Naisen on pitänyt selviytyä tässä ympäristössä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Seuraavat kaksi esimerkkiä käsittelevät pariskuntaa, joka on valokuvannut kodittomuuttaan ammattivalokuvaajan opastuksella. Heidän tarinoissaan korostuu asunnottomuuden tilallinen ulottuvuus. Kuvat ovat toimineet asunnottomuuden visuaalisina ilmentyminä, joita he sanallisesti avaavat Helsingin Sanomien kolmessa kainalojutussa. Teksteistä ei käy ilmi, kumpi pariskunnasta kulloinkin puhuu. Artikkelin otsikko ”Asunnoton pari kuvasi arkeaan” ei tuo esiin sitä asiaa, että pariskunta asuu artikkelia kirjoitettaessa omassa vuokra-asunnossa. Pariskunnalle rakentuu siis osin edelleen asunnottoman identiteetti.

”Rautatieasema

Tässä lämpöpatterin vieressä pystyi lämmittelemään vartin tai puoli tuntia ennen kuin vartijat tulivat ajamaan ulos. Menit johonkin, tuli lähtö, etsit seuraavan paikan, ja taas seuraavan ja seuraavan. Koko päivä oli yhtä kulkemista.” ”Siitä tietää, että tulee lähtö, kun vartija vetää hanskoja käteen. Eivät ne kysy, voisitteko lähteä, vaan vetävät hanskat käteen. Toivon, että vartijoille annettaisiin psykologista koulutusta ihmisten kohtaamiseen. Kun

satoi räntää, jotkut niistä vain sanoivat, että siellähän on hieno ilma, menkää pihalle. Poliisien kanssa ei ollut koskaan ongelmia." "Kutsuttiin yhtä aseman vartijaa Pallopääksi. Kerran M (naisen nimi, lisäys H.N) pelasti mut sen ja toisen vartijan pahoinpitelyltä. Ne raahasivat nurkan taakse ja sanoivat, että nyt tulee turpaan, mutta huomasivat, että M seurasi ja heittivät vain maahan." HS, Kaupunki, 3.10.2010

Rautatieaseman lämpöpatterin vierusta merkityksellistyy hetkittäiseksi lämmittelypaikaksi, kunnes siitäkään ajettiin pois. Asunnoton joutuu etsimään lämpimän paikan julkisesta tilasta, joka useimmille kaupunkilaisille on vain läpikulkupaikka. Rautatieasema on tyypillinen esimerkki niin sanotusta säikystä tilasta, jossa oleminen on valvonnan ja kontrollin alaista (Flusty 1994, Koskelan 2009, 215 mukaan).

Siinä missä ryyppyorukoissa istuskelu luo asunnottomuudesta staattisen vaikutelman, edellisessä esimerkissä asunnottomuus konstruoituu paikasta toiseen liikkumiseksi. Koska asunnottomien oleskelua julkisessa tilassa kontrolloidaan ja valvotaan, joutuu asunnoton etsimään uutta oleskelupaikkaa jatkuvasti. Asunnottomuutta onkin kuvattu kulkevaksi ja liikkuvaksi elämäntavaksi (Hänninen 2010, 167). Edellisessä esimerkissä rakentuu kuva ulossulkemisesta, minkä seurauksena asunnottoman on pakko kulkea paikasta toiseen. Jälleen myös väkivalta on asunnottomuudesta kerrottaessa läsnä. Tällä kertaa sen uhka tulee vartijoiden taholta, jotka edustavat julkista valtaa. Poissulkeminen ja asunnottomien häätäminen tietystä tilasta symbolisoituu vartijan hanskojen käytössä - ele, josta asunnoton tietää, että oleilu tilassa tulee päättymään. Hanskojen käytöllä vahvistetaan asunnottoman kategorisointia likaiseksi ja ei-toivotuksi henkilöksi.

Merkille pantavaa edellisessä aineisto-otteessa on sen passiivimuotoisuus. Suurin osa lauseista on passiivimuotoisia tai yksikön kolmannessa persoonassa kerrottuja. Tällä tavoin asunnottomuudestaan kertova etäännyttää itsensä kertomuksesta ja ajanjaksosta, josta on jo kulunut aikaa. Kertoja tarkastelee asunnottomuuttaan nykyisin vuokra-asunnossa asuvan ihmisen positiosta käsin. Tekstin loppuosasta voi päätellä kertojan olevan mies, koska hän kertoo naispuolisen kumppaninsa osuudesta vartijoiden taholta tulleen väkivaltatilanteen estymiseen. Vartijat jättivät suunnittelemansa pahoinpitelyn tekemättä, koska huomasivat miehen naisystävän seuraavan tilannetta. Näin miehen elämänkumppanille rakentuu pelastavan ja huolta pitävän kanssaihmissen identiteetti.

Pariskunnan kertomus jatkuu:

City-käytävä

"Inva-wc:ssä olisi pitänyt maksaa 50 senttiä, että olisi saanut veden päälle aamulla. City-käytävän vesilähteessä pystyi peseytymään ilmaiseksi ja sai samalla juomaveden ja lantringit." "Sama vesihän lähteessä kiertää koko ajan, mutta elimistö oli niin tottunut kaikkeen kuraan, ettei siitä mitään oireita koskaan tullut.

Kaivopihalla ulkona olevasta lähteestä ei voinut ottaa vettä, lokit paskoivat siihen. Tai kyllä siitäkin piti joskus juoda." "Tämä on tosi tärkeä paikka asunnottomille, varmaan ainoa paikka keskustassa josta saa juomavettä.

Vieressä rappusilla pystyi istumaan pari-kolme tuntia ja juomaan päivän ekan pullon. Lähteestä löytyi usein kolikoitakin, ei paljon mutta aina jotain." HS, Kaupunki, 3.10.2010

Asunnoton pariskunta on yöpynyt inva-wc:ssä. Normaaliin asumiseen kuuluva fasiliteetti, puhdas ja juokseva vesi, ei ole itsestään selvä asia asunnottomalle, vaikka asunnoton on onnistunut löytämään suojan päänsä päälle yöksi. Veden saaminen hanasta vaatisi 50 senttiä, jota asunnottomalla ei välttämättä ole. Saadakseen vettä peseytymistä, juomista ja alkoholin ”lantraamista” varten, on vaihdettava paikkaa. City-käytävän vesilähde on ainoa keskusta-alueen paikka, josta saa juomavettä. Vesi ei täytä juomavedelle yleisesti asetettuja vaatimuksia, mutta siihen on tyydyttävä. Kaivopihan vesilähteenkin vettä oli pakko joskus käyttää, vaikka se oli saastunutta. Kertoja näkee myös oman asunnottomuuden aikaisen kehonsa ja elimistönsä ”kaikkeen kuraan” tottuneena, joka sieti juomakelvotonta vettä ilman fyysisesti tunnistettavia oireita.

City-käytävän vesilähteelle ja sen ympäristölle annetut merkitykset luovat voimakkaan kuvan asunnottomuudesta absoluuttisena puutteen tilana. Puute kohdistuu kunnolliseen yöpaikkaan, peseytymismahdollisuuteen, juomaveteen ja rahaan. Tällöin paikka, jonka merkitys muille ihmisille saattaa olla lähinnä arkkitehtoninen, saa asunnottomuutta kokeneen ihmisen puheessa aivan muunlaisia merkityksiä. Vesilähde mahdollistaa peseytymisen, elintärkeän juomaveden, vaikkakin likaisen sellaisen, ”lantringin” saamisen ja kolikoiden löytämisen. Paikasta toiseen kulkemisesta muodostuvassa arjessa vesilähteen

viereiset rappuset mahdollistivat jopa kolmenkin tunnin lepotauon. Tämän aikana päihteitä käyttänyt pariskunta pystyi juomaan päivän ensimmäisen pullon alkoholia.

Tässäkään tekstissä ei tuoda esille sitä, kumpi osapuoli pariskunnasta on kertoja. Tekstissä rakentuu kuva asunnottomasta pariskunnasta, ei asunnottomasta miehestä ja naisesta. Sukupuolella ei ole sijaa asunnottomuusidentiteettiä rakennettaessa. Pääartikkelissa ”*Joillekin yleinen wc on oma asunto*” toimittaja kirjoittaa näin:

”M.P. 60, ja S.S, 58, asuivat kadulla juoppona pariskuntana...” HS, Kaupunki, 3.10.2010

Miehen ja naisen nimet sekä ikä yksilöidään, mutta asunnottomina he saavat juopon pariskunnan identiteetin. Juoppous ja asunnottomuus määrittelevät pariskuntaa yhteisesti. Mielenkiintoista on, että kun artikkelissa kerrotaan katuasunnottomuuden loppumisesta ja muuttumisesta tukiasunnon asiakkuudeksi, pariskunnasta muodostuukin tekstissä kaksi erillistä subjektia:

”M ja S nousivat kadulta vuodenvaihteessa... Heistä tuli alppilalaisen tukiasunnon Sällikodin mallipari...” HS, Kaupunki, 3.10.2010

Kadulta nouseminen, joka on sinällään kiinnostava metafora, luo kuvaa kummankin osapuolen toimijuudesta. Tukikodin asukkaina heille rakentuu ”malliparin” identiteetti, joka poikkeaa selkeästi heille kadulla asuneena pariskuntana rakennetusta identiteetistä.

Kadulla ja satunnaisissa paikoissa yöpymiseen liittyy muitakin uhkia kuin kylmyys. Edelliset esimerkit toivat esiin asunnottoman arkea jatkuvana liikkumisena, erilaisten asioiden puuttumisena ja väkivallan uhkana. Kylmyys saa kuitenkin katuasunnottomuusdiskursseissa merkittävän roolin, talvisin asunnottomuutta määritellään usein kylmyyden ja siihen liittyvän huolen kautta. Asunnottomat itse tuovat puheessaan esille myös muita edellä mainittuja uhkia, mutta otsikkotasolle tai toimittajien huolen aiheeksi niistä ei ole. Talvisin huoli kohdistuu siihen, paleltuvatko asunnottomat, mutta ei niinkään muihin uhkiin kuten siihen, tulevatko asunnottomat pahoinpidellyiksi, ja kenties

kuolevat tämän seurauksena. Helsingin Sanomissa katuasunnottomuus on huolestuttava ilmiö talvisin. Kesä-aikaan asunnottomien yöpymistiloista ei kanneta samanlaista huolta.

Katuasunnottomuus näyttäytyy Helsingin Sanomissa aivan eri tavalla puhuttaessa maahanmuuttajista. Tämän vuoksi olen päätenyt käsittelemään maahanmuuttajien asunnottomuuden paikkoja ja rakentuneita identiteettejä oman väliotsikon alla.

Maahanmuuttajien katuasunnottomuus, poissulkevia tiloja ja ulosjääviä työnhakijoita

Ulkomaalaisen asunnottoman identiteetti näyttäytyy Helsingin Sanomissa erilaisena verrattuna suomalaisiin asunnottomiin kuvattaessa asumista kadulla ja muissa satunnaisissa paikoissa. Suomalaisen absoluuttisesti asunnottoman kohdalla korostuu päihteiden käyttäjän identiteetti. Ulkomaalaiselle asunnottomalle rakentuu sen sijaan työnhakijan identiteetti. Osa asunnottomille tarkoitetuista paikoista rajautuu kuitenkin ulkomaalaisten kohdalla pois kuten seuraavista esimerkeistä käy ilmi.

*”Aamulla Helsinkiin on satanut ensilumi. Siitä huolimatta romanialainen N. H. 48, nukkuu seuraavana yönä ulkosalla.
Hän on yksi EU-maista tulevista työnhakijoista, joilla ei ole Suomessa asuntoa, toimeentuloa eikä pääsyä kaupungin asunnottomien ensisuojiin.
Satunnaisissa paikoissa yöpyy myös C.M... Toisin kuin monet maanmiehensä Suomessa, H ja M eivät ole romaneja.” HS, Kaupunki 9.11.2012*

Talvi luo jälleen kontrastin ulos jäämiselle. Konkreettisen ulos jäämisen lisäksi tekstissä näyttäytyy myös muunlaista ulkopuolisuutta. Asunnon lisäksi ulkomaalaisella henkilöllä ei ole toimeentuloa eikä pääsyä kaupungin ensisuojiin. Näin ollen yöpymispaikat määrittyvät ulkona oleviksi satunnaisiksi paikoiksi, joka korostaa artikkelissa rakentuvaa ei-pysyvyyden tunnetta. Ulkomaalainen asunnoton saa työnhakijan identiteetin yhtenä muiden EU-maista tulevien työnhakijoiden joukossa.

Toimittaja korostaa työnhakijan identiteettiä ulkomaalaisen asunnottoman kohdalla vielä sillä, että hän tietoisesti tai tiedostamattaan uloskirjoittaa asunnottoman tietystä marginaaliryhmästä. Henkilöiden kerrotaan olevan romanialaisia, mutta ei romaneja,

jolloin heiltä poistetaan tietyn etnisen ryhmän saama julkinen leima. Ensisuojan ulkopuolelle jäämisestä kerrotaan lisää:

”Hietaniemenkadun ensisuojan euron lounaaseen heillä ei ole oikeutta, koska kotipaikka ei ole Helsinki. Sama pätee yösjajaan. Kalkkers-yökahvilaan pääsee, mutta se on auki vain joka toinen viikko.” HS, Kaupunki, 9.11.2012

Asunnottomille tarkoitetut palvelut sulkeutuvat toinen toisensa jälkeen ulkomaalaisilta asunnottomilta. Ulosjääminen tietyistä paikoista johtuu byrokraattisista, mutta myös resursseihin liittyvistä asioista. Asuntola-asumista kuvatessani Hietaniemen palvelukeskuksesta rakentuu asunnottomuuden paikkana ei-toivottu ja viimesijainen vaihtoehto, mutta ulkomaalaisille asunnottomille sama paikka edustaa tavoiteltua, mutta ei-saavutettua yöpymispaikkaa. Palveluiden ulkopuolelle jäämisestä seuraa satunnaisiin paikkoihin tyytyminen:

”Miehet kertovat nukkuvansa porttikongeissa, autoissa, työmaiden betonirenkaissa. Joskus pääsee jonkun tutun lattialle. Makuupussit ovat kirpputorilta. Päivisin ne kannattaa piilottaa, koska lämmikkeille on kaduilla kysyntää. Unet keskeyttää yleensä poliisi, joka tarkistaa paperit ja hätistää pois. ”Meissä on se tahra, että olemme Romaniasta”, M. sanoo.” HS, Kaupunki, 9.11.2012

Satunnaisten paikkojen kategoriaa avataan tarkemmin. Satunnaisista paikoista piirtyy kuva nukkumiseen ja asumiseen ei-tarkoitetuista paikoista, joissa jopa katon saaminen pään päälle on kyseenalaista (englannin kielessä käytössä termi rooflessness!). Nukkumaan pääsy jonkun tuttavien lattialle edustaa hieman parempaa vaihtoehtoa. Kirpputorilta ostetut makuupussit merkityksellistyvät niin tärkeiksi lämpöä tarjoaviksi esineiksi, että ne on piilotettava.

Makuupussien kautta toimittaja rakentaa sillan uneen, joka ei myöskään ole ulkomaalaisen asunnottoman ulottuvilla automaattisesti. Kuva unien keskeyttämisestä poliisiin taholta on rakennettu melko dramaattisesti. Paikkaa, jossa nukkumisen poliisi keskeyttää, ei yksilöidä. Samalla asunnottomiin ulkomaalaisiin tulee liitetyksi leima, josta toimittaja on

heidät jo kerran määritellyt ulos. Asunnoton itse tulkitsee poliisin hätyyttelyn johtuvan siitä, että heitä pidetään Romanian kansalaisina. Papereiden tarkistamisesta ja pois häättämisestä rakentuu kuva asunnottomiin kohdistuvasta konrollista ja pois ajamisesta.

Keskustelu poissulkevien ja rajautuneiden paikkojen ympärillä jatkuu:

”Yökahvila Kalkkersissa ei tarjoilla lattea tai skonsseja, vaan suojaa äkilliseen asunnottomuuteen. Valtaosa asiakkaista on ulkomaalaisia: virolaisia, venäläisiä, romanialaisia ja bulgarialaisia.

Vakavia, toppatakkisia miehiä ja naisia, jotka etsivät töitä ja asumusta Suomesta.

Kalkkers on täynnä, koska se on käytännössä ainoa paikka, jossa rekistereiden ulkopuolella elävä asunnoton ulkomaalainen saa talvisin Helsingissä yöpaikan. 25-paikkaista kahvilaa pyörittää kansalaisjärjestö Vailla vakinaista asuntoa ry (Vva).

Oman makuupussin kanssa saa oikaista kahvilan lattialle tai nukkua tuolissa. Paikka aukeaa iltakymmeneltä, mutta jonoa syntyy jo seitsemän jälkeen. Miltei joka ilta joku jää ulos.” HS, Kaupunki, 3.2.2013

Yökahvila Kalkkersista rakentuu nyt kuva äkillistä suojaa tarjoavana paikkana, jonka asiakkaista suurin osa on ulkomaalaisia. Tätä selitetään sillä, että Kalkkers on ainoa paikka, jossa rekistereiden ulkopuolella elävä asunnoton ulkomaalainen voi yöpyä. Asunnottomat ulkomaalaiset idenfioituvat tässä vakaviksi, molemman sukupuolen edustajiksi, jotka ovat Suomessa etsimässä työtä ja asuntoa. Asunnottomat ulkomaalaiset eivät näyttäyty tai määrity päihteitä käyttäväksi, riehakkaaksi tai äänekkääksi porukaksi, vaan vakavaksi joukoksi vailla asuntoa ja työtä. Asunnoton ulkomaalainen on myös rekistereiden ulkopuolella eläväksi määrittyvä henkilö, jolloin ulkopuolisuuden representaatio on äärimmäisen voimakas.

Koska yöpymispaikka on kahvila, siellä ei ole sänkyjä, vaan makuupussin omaava henkilö saa nukkua joko kahvilan lattialla tai tuolissa. Yökahvila määrittyy tavoiteltavaksi paikaksi, jonne pääsyä jonotetaan. Sisäänpääsystä muodostuu jokailtainen kamppailu, ja joku jää lähes aina ulkopuolelle.

Seuraavassa artikkelissa toimittaja viittaa Helsingin sosiaalijohtajan ja aikuispalveluiden johtajan kirjoittamaan vastineeseen (ei ole aineistossa), jossa kerrotaan, että Helsingissä ei

ketään jätetä heitteille. Vastine oli syntynyt 9.11.2012 kirjoitetun Porttikonkien kiertolaiset – artikkelin jälkeen.

”Virkamiehet huomauttivat, että Hietaniemenkadun asumispäivystykseen pääsevät kaikki, kansalaisuuteen tai viralliseen statukseen katsomatta.

He jättivät kertomatta, että ensisuojuksessa saa nukkua vain kaksi yötä kerrallaan, koska suomalaisiakin tulijoita riittää.

M ei pääse Hietaniemen kadulle, koska on yöpynyt aiemmin pitkän jakson.

Kalkkers on useimmiten poissuljettu, koska pullon keruu kannattaa vain iltaisin.

”Kun lopetan, kahvila on jo täynnä.” HS, Kaupunki, 3.2.2013

Toimittaja kyseenalaistaa virkamiesten vastineen, koska toimittajan mukaan ulkomaalaisten yöpyminen asumispäivystyksessä mahdollistuu kuitenkin vain osittain. Tekstistä syntyy käsitys ulkomaalaisstatuksesta yöpymisöiden määrää rajaavana tekijänä. Ei käy ilmi, voivatko myös suomalaiset asunnottomat yöpyä Hietaniemenkadulla vain kaksi yötä kerrallaan, vai koskeeko tämä vain ulkomaalaisia. Ilmaisut ”ei pääse” ja ”poissuljettu” vahvistavat edelleen asunnottoman ulkomaalaisen ulkopuolelle ja osattomaksi jäämistä.

Joskus ulosjääminen voi olla asunnottoman ulkomaalaisen omakin valinta. Kalkkers-yökahvila poissulkeutuu yöpymisvaihtoehtona, koska artikkeleissa (9.11.2012 ja 3.2.2013) esiintyvä mies on tehnyt valinnan kerätä tyhjiä pulloja iltaisin. Oma toimijuus kääntyy henkilöä itseään vastaan siten, että kahvila on jo täynnä, kun mies lopettaa tyhjien pullojen keräämisen. Seurauksena tästä on ulosjääminen yökahvilan tiloista

5.2 Asuntolassa asuminen – häiritty ja rikottu yksityisyys

Asuntolassa yöpyminen tai asuminen näyttäytyy aineistossa vaihtoehtona totaalille asunnottomuudelle (vrt. Vanhala 2005). Helsingin Sanomien mukaan talviaikana asunnoton voi mennä pakkasilta suojaan Hietaniemenkadun palvelukeskukseen, yökahvila Kalkkersiin tai tuttavien luokse (HS 3.2.2012). Hietaniemenkadun palvelukeskus tarjoaa asuntolatyypistä suojaa asunnottomille ympäri vuorokauden, ja se on suunniteltu alun perin Herttoniemen asuntolan korvaaviksi tiloiksi (Suvanto 2009, 43–44). Olenkin

päätynyt kuvaamaan väliaikaista, ensisuoajatyyppistä asumista Hietaniemenkadun palvelukeskuksen asumispäivystyksessä tässä alaluvussa, vaikka Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa on myös muun tyyppistä asumista asunnottomille. Julkisessa keskustelussa kyseisestä palvelukeskuksesta käytetään usein myös nimeä asuntola. Helsingissä on edelleen myös asuntolan nimellä virallisesti olevia paikkoja, mutta omassa aineistossani ne eivät jostain syystä juurikaan esiintyneet.

”Kun ei ole kotia, joutuu murehtimaan kaikenlaista. Mihin laittaa nyssäkkänsä, joissa on koko omaisuus ja kuukauden kansaneläke? Joutuuko narkkareiden makuusaliiin? Näitä mietitään iltaisin Helsingin Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa. Sieltä asunnoton saa äkillistä suojaa...” HS, Kaupunki, 8.12.2012

Asuntolaa representoidaan edellisessä sitaatissa pelon ja huolen kautta. Toimittaja kuvaa asunnottoman ajatuksia Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa. Siteeraako toimittaja jonkun asunnottoman puhetta, vai onko huolestuneisuus pelkästään toimittajan kynästä syntynyttä oletetun todellisuuden kuvausta, ei selviä tekstistä. Lyhyessä otteessa palvelukeskusta lähestytään pelkodiskurssin kautta, mutta hieman ristiriitaisesti todetaan palvelukeskuksen kuitenkin tarjoavan äkillistä suojaa asunnottomalle. Palvelukeskuksen makuusalien käyttäjät kategorisoidaan huumeidenkäyttäjiksi, jolloin paikalle muodostuu leima sen oletettujen asukkaiden kautta. Tähän viittaa myös Arja Jokinen (2004, 74), jonka mukaan asuntolan sijoittuminen yhteiskunnan marginaaliin ”kulttuurisessa ymmärryksessämme” aiheuttaa asuntolan asukkaillekin poikkeavan leiman.

”Alakerran makuusalit ovat monille lähtöruutu. Juuri alemmaksi ei pääse, ainakaan asunnottomuuden asteikolla.” HS, Kaupunki, 8.12.2012

Makuusalien määrittely jatkuu. Sen lisäksi, että makuusalien pelätään olevan huumeidenkäyttäjien yösijoja, edustavat ne asunnottomuuden asteikolla alinta mahdollista vaihtoehtoa. Makuusalien määrittely lähtöruuduksi sisältää kuitenkin sisään kätkeyn oletuksen siitä, että makuusaleista edetään johonkin, todennäköisesti ylöspäin, koska alemmaksi ei enää pääse. Makuusalit määrittyvät viimesijaiseksi vaihtoehdoksi, vaikka palvelukeskuksen tarjoama äkillinen suoja on vaihtoehto ulos pakkaseen jäämiselle.

”Yläkerrokset ovat niille, joilla on ote elämästä. Yksiöistä lähdetään tukiasuntoon tai omaan kotiin. Tai sitten pudotaan taas alas.”

*Levottomalta vaikuttava Jarkko tulee jutuille. Vielä viime viikolla hän asui yksiössä yläkerrassa. Sitten jotain tapahtui: oleskeluhuoneessa hajosi jalkalamppu – sekava tarina jää kesken.
Nyt Jarkko nukkuu alakerran makuusaleissa.
Siellä on vaikea olla selvin päin, eivätkä monet olekaan.
"Päivisin dokaan ja douppaan. Mitä muutakaan voi tehdä?" HS, Kaupunki, 8.12.2012*

Porrasmalli-ajattelu kuvataan edellisessä katkelmassa lähes täydellisesti. Tukiasunto tai oma koti ovat palkintoja, jotka ansaitaan, kun elämä on hallinnassa. Edistyminen asuttamisen portaikolla kulkee konkreettisesti alhaalta ylöspäin, alakerran makuusaleista yläkerroksien suuntaan, joista on mahdollisuus päästä itsenäisempään asumiseen. Tukiasunnoissa ollaan usein omalla vuokrasopimuksella, mutta tekstissä tukiasunto ei saa silti kodin merkitystä. Liike asuttamisen asteikolla tai portailla ei ole pelkästään nousevaa tai etenevää, vaan saavutetulta etapilta voidaan pudota alaspäin, kuten esimerkissä kuvataan. Putoaminen on seurausta siitä, kun tapahtuu jotain negatiivista ja ei-toivottua.

Artikkelissa rakentuu kuva kyseisen palvelukeskuksen toiminnasta akuuttia suojaa tarjoavana, mutta toisaalta porrasmallityyppistä asuttamisideologiaa noudattavana paikkana. Vääränlainen käytös ja epäonnistuminen aiheuttavat yksiön menettämisen, jolloin palataan alakerran makuusaliin. Lohduttoman ja ankaran porrasmallikuvauksen lisäksi tekstissä uusinnetaan asuntolan asukkaan saamia leimoja. Asukas itse osin uusintaa, mutta myös kyseenalaistaa päihteenkäyttäjän leiman toteamalla, että ”Päivisin dokaan ja douppaan. Mitä muutakaan voi tehdä?” Tässäkin esimerkissä asunnottomuus ja asuntolassa (makuusalissa) yöpyminen nähdään asiana, joka aiheuttaa päihteiden käyttöä. Päihteiden käyttäjän leimaa toimittaja vahvistaa kuvaamalla asunnotonta miestä sanalla levoton. Toisaalta makuusalit määritellään paikaksi, jossa on vaikea olla selvin päin. Makuusaleihin turvautuminen yösiijana antaa tästä yöpymismuodosta varsin vaihtoehdottoman kuvan.

*"Yöllä alkaa varsinainen hulina. Nyt, kun on eläkepäivä, niin se näkyy",
kertoo ohjaaja Hans Finnbäck.
Rauhattomuus lisääntyy myös niinä päivinä, jolloin sosiaalitoimistosta saa rahaa.
Eurolla saa illallisen: tänään on jauhelihakeittoa. Porraskäytävän seinät ovat punaiset, jalkalamput designia.
Mutta tv-huoneessa istuu hiljaisia miehiä.*

"Olen ollut Kakolassa ja sielläkin on rauhallisempaa. Mutta henkilökunta tekee pyyteetöntä työtä", sanoo Eki ja kaivaa povitaskusta hammasharjaa. Viime päivät ovat menneet Kalliossa ilman unta.

Kun kello käy kahdeksaa ja pakkasmittari toistakymmentä, makuusaleihin on kirjautunut 45 ihmistä. Eteisessä painitaan.

"Minä olen tällainen pikkuinen ukko", yksi laulaa.

Alkoholin ja huumeiden tuominen sisätiloihin on kiellettyä, mutta moni on jatkuvassa, syvässä humalassa.

"Pahimpia ovat tuurijuopot. Ensin on hommattu talot ja perheet ja sitten lauletaan kaikki pystyyn", sanoo Finnbäck, joka on nähnyt asunnottomuutta liki 50 vuotta. Hän aloitti Alppikadun asuntolassa vuonna 1967.

Yhdeksältä on hetken rauha. Sinisillä patjoilla nukutaan. Joku on valinnut sängyn sijaan käytäväpaikan. Peitosta pilkottaa pipoa ja partaa." HS, Kaupunki, 8.12.2012

Artikkelin loppuosassa rakentuu kuva palvelukeskuksen asumispäivystyksestä, johon olen viitannut sanalla asuntola, levottomana ja rauhattomana paikkana. Äkilliseksi suojaiksi kuvattu paikka tarjoaa katon pään päälle, mutta ei rauhallista tilaa. Tv-huoneen hiljaisista miehistä huolimatta asunnoton itse kuvaa paikkaa jopa tunnettua vankilaakin rauhattomammaksi paikaksi. Tällä lauseella asunnoton mies asemoi itsensä rauhaa kaipaavaksi eikä sen aiheuttajaksi. Hän myös osoittaa arvostavansa henkilökunnan työtä, jolloin asumispäivystys saa huoltapitävän ympäristön merkityksen. Toimittajan kirjoittamaa lausetta unettomista öistä ei selvennetä. Ehkä sillä korostetaan eroa rauhaa sekä unta kaipaavien ja levottomien asiakkaiden välillä. Uni on ylellisyyttä, jota asuntola ei pysty automaattisesti jokaiselle tarjoamaan. Kuitenkin kello yhdeksän on hetken hiljaista, johtuneeko tämä nukkujien humalatilasta vai mistä, ei suoraan käy tekstistä ilmi.

Kylmyyteen viitataan pakkasmittarin lukemalla, jonka vuoksi makuusaleihin on ollut tungosta. Makuusalien kaotista ja rauhatonta vaikutelmaa tehostetaan painimisen ja laulamisen kuvauksilla. Yöpymisympäristönä makuusaleista rakentuu pelottava ja sekava kuva. Laura Hassi-Nuorluoto (2000) on kuvannut ”huolettoman unen tuottamista” ensisuojuissa haasteelliseksi tehtäväksi. Unta estäväksi tekijäksi hän näkee pelon, joka on väkivallan kääntöpuoli. Pelko lisää ihmisen psyykkistä kuormittuneisuutta yhdessä päivittäisen päihteenkäytön kanssa. Ilman pelkoa nukuttu yö ei niinkään merkitse ylellisyyttä vaan siirtymää sivilisoidun elämän pariin. (Mts. 165–166.)

Asuntolan ohjaaja antaa rauhattomuudelle ja ”hulinalle” selityksen. Levottomuus lisääntyy eläkkeen tai sosiaalitoimistosta annetun rahallisen tuen saantipäivinä. Tällä kuvauksella kuva asuntolan asukkaista päihteiden käyttäjinä vahvistuu jälleen. Saadulla rahalla hankitaan päihteitä, mikä lisää asukkaiden levotonta käytöstä. Asuntolaan päihteiden tuominen on kiellettyä, mutta tästä huolimatta ”moni” asukas on syvässä ja jatkuvassa humalatilassa. Asunnottomat identifioidaan raskaan sarjan päihteidenkäyttäjiksi, joille humalatila on jatkuva olotila.

Asuntolan ohjaaja luokittelee eli kategorisoi asunnottomien ”pahimpaan” luokkaan ”tuurijuopot”. Pitkän linjan ammattilaispositiosta käsin annetussa arviossa rakentuu kuva asunnottoman identiteetistä päihteiden satunnaisena käyttäjänä, jolla on joskus ollut kaikki tavoiteltavaan elämään kuuluvat asiat, mutta jotka kyseinen ihminen on menettänyt päihteiden käytön vuoksi. Tällöin asunnottomuus ei näyttäyty esimerkiksi rakenteellisena ongelmana, vaan pikemminkin ihmisen oman valinnan seurauksena. ”Sitten lauletaan kaikki pystyyn” – ilmaisu korostaa ihmisen omaa toimijuutta, ei niinkään ihmistä päihdeongelmana tai jonkin muun asian uhrina.

Asuntolaa määritellään läpi artikkelin varsin monimerkityksisesti ja ristiriitaisestikin. Hälisevässä ja rauhattomassa tilassa on design-lamppuja ja punaisia seiniä, hiljaisia, humalaisia ja painivia asiakkaita sekä eurolla saatavaa illallista. Näin ollen asuntola on monimerkityksinen tila, jossa on joukko erilaisia ihmisiä. Asumispäivystyksen asukkaista rakentuu kaksijakoinen kuva. On hälinää aiheuttavia, laulavia ja painivia asiakkaita, mutta on myös hiljaisia miehiä, jotka eivät saa nukuttua.

Asiakaskuvaus on rakentunut varsin maskuliiniseksi, vaikka myös naisasiakkaiden on mahdollisuus tulla makuusaleihin. Maskuliinisuus artikkelissa rakentaa asuntolasta ehkä jopa pelottavaa tilaa. Sen lisäksi, että marginaalisina pidetyt ihmiset voivat herättää muissa ihmisissä pelkoa, pelottavuus liittyy erityisesti miehiseen ruumiiseen (Sihvola 2008, 45).

Myös seuraavassa lyhyessä esimerkissä asuntola edustaa pelottavaa, ei-toivottua ja viimesijaista vaihtoehtoa, tällä kertaa asunnottoman läheiselle:

”Sosiaalityöntekijä tarjoaa hänelle yhteismajoitusta asunnottomien alkoholistien asuntolasta. Tämä nuori on luonteeltaan herkkä, eikä hän pysty

sellaiseen paikkaan menemään. Hän ei ole alkoholisti, eikä hän sellaiseksi halua tullakaan.” HS, Mieli-pide, 13.3.2010

Nimimerkki epätoivoinen äiti kertoo mielipidekirjoituksessa 24-vuotiaasta lapsestaan, joka on ollut asunnottomana ”jo usean vuoden ajan”. Sosiaalityöntekijän tarjoama ehdotus tai ratkaisu asiaan on äidin mukaan asuntola, mutta nuori ei pysty menemään sinne äidin mukaan. Puheäänenä tekstissä toimii äiti. Äiti tekee eroa asunnottomien alkoholistien ja lapsensa välille, jolloin asuntola saa merkityksen herkälle nuorelle sopimattomana asunnottomien alkoholistien yhteismajoituspaikkana. ”Hän ei ole alkoholisti, eikä hän sellaiseksi halua tullakaan” – lause vahvistaa eron tekoa, sekä pitää sisällään implisiittisen oletuksen siitä, että alkoholistiksi voi tulla alkoholistien seurassa. Paikan sekä sen asukkaiden saama leima vahvistaa ja uusintaa asuntoloille usein annettuja kulttuurisia merkityksiä (Jokinen 2004, 74). Sekä paikkaa että sen asukkaita määritellään sanalla sellainen, joka synnyttää poikkeavaa, toiseuden omaavaa identiteettiä sekä paikalle että alkoholisteiksi leimatuille ihmisille.

Hieman erilainen representaatio syntyy itse 1980-luvulla asuntolassa asuneen miehen kuvauksessa:

”Asunnottomuus on oikeasti iso ongelma. Se kosketti minua vuonna 1988, jolloin asuin niin sanotussa Nubiksessa eli Pursimiehenkadun asuntolassa. Hyvä puoli oli se, että työmatkani Elokuva-arkistoon ei ollut pitkä... En ollut alkoholi-ongelmainen vaan oikeasti häädetty asunnoton yksinhuoltaja. Silloin 14-vuotias poikani asui kanssani Nubiksessa. Pärjäilimme ja saimme sittemmin kaupungin asunnon, mistä myöhäinen kiitos Helsingin kaupungille.

Olin paitsi työtätekevä ja veroja maksava arkistoavustaja myös Vailla vakinaista asuntoa -liikkeen aktivisti. Saimme jotakin aikaiseksi. Liike on nyttemmin jo laajalti tunnustettu yhdistys, jossa asunnottomat toimivat oman asiansa puolesta...”HS, Mieli-pide, 25.11.2010.

Entinen asunnoton näkee asunnottomuuden isona ongelmana, mutta liittää asuntolassa elämiseensä myönteisiä ja yllättäviäkin piirteitä. Asuntolassa asumisen hyväksi puoleksi hän nimeää lyhyen työmatkan. Kertomalla työssä käymisestäään, vanhemmuudestaan ja alkoholi-ongelmattomuudestaan kertoja tekee eroa perinteiseen, stereotyyppiseen kuvaan asunnottomasta. Asuntola-elämän huonoja puolia hän ei mainitse, vaikka voisi kuvitella, että asuminen teini-ikäisen pojan kanssa asuntolatyyppisissä olosuhteissa ei ole ollut ongelmatonta. Asumisratkaisuna se on ollut ainakin sovinnaisesta perheen

asumismuodosta poikkeava. Asumistaan asuntolassa poikansa kanssa kertoja kuvaa sanalla ”pärijäilimme”, jolloin asuntolassa eläminen saa positiivissävytteisen, selviämistä korostavan merkityksen.

Mies neuvottelee itselleen ja asuntolalle uuden merkityksen. Hän vastustaa asuntolan asukkaan leimaa ja rakentaa asuntolasta erilaisen kuvan. (Vanhala 2005, 244). Puhuessaan itsestään työssäkävänä vanhempana, jolla ei ole alkoholiongelmia, hän poistaa asuntolan asiakkaan leimaa itsestään, mutta samalla myös asuntolaan liitettyä leimaa. Hän vakuuttaa, että asuntolassa voi asua lapsen kanssa, olla selvin päin ja käydä töissä. Tästä asuntolapuheesta on löydettävissä vastapuhetta, jolloin asuntolassa asunut mies vastustaa asuntolan usein kulttuurisesti saamaa merkitystä alkoholistien majana (ks. Jokinen 2004, 75).

Sen lisäksi, että mies kertoo käyneensä töissä, hän on toiminut jo asunnottomuusaikanaan aktiivisesti asunnottomuutta ajavan yhdistyksen toiminnassa. Miehen menneisyyteen peilaavassa kertomuksessa rakentuu asuntolassa asuneen, mutta myös työssä käyneen, yhdistysaktiivisen ja raittiin vanhemman identiteetti. Miehen oman toimijuuden lisäksi kertomuksessa muodostuu kuva Vailla vakinaista asuntoa -liikkeessä (Vva) toimivista asunnottomista aktiivisesti omaa asiaansa hoitavina ihmisinä. Omaa elämäänsä kuvatessaan mielipidekirjoituksen kirjoittaja on samalla määritellyt muita asunnottomia ihmisiä. Aktiivisten asunnottomien identiteetti ei vastaa usein julkisessa keskustelussa tutuksi tulleita määritelmiä asunnottomista. Miehen vastapuhe ulottuu empaattisesti myös toisiin asunnottomiin. Tällaisia keskenään vertaisia ihmisiä Anna Kulmala (2004, 232) kutsuu Samanlaisiksi Toisiksi verraten käsitettä Goffmanin (1963) sympaattisiin toisiin. Taustalla on ajatus toisten ihmisten merkityksestä oman identiteetin rakentamisessa. Näitä muita ihmisiä Kulmala kutsuu joko Erilaisiksi Toisiksi tai Samanlaisiksi Toisiksi. Samanlaisten Toisten kanssa ihminen jakaa julkisessa puheessa luotuja stigmoja, samanlaisia piirteitä, kokemuksia ja näkökulmia elämään. (Mts. 231–232.)

Maskuliiniseksi määriteltyyn asuntola-asumiseen poikkeuksellista naisnäkökulmaa tuo Nyt – liitteen artikkelissa Hietaniemen palvelukeskuksen yhteishuoneessa asuva nainen:

”Jaan huoneen neljän naisen kanssa. Meillä on viisi kovaa sänkyä vierekkäin. Rakastan omaani. Sille on ihana käydä joka ilta. Peittoja ei ole, vain pussilakanat. Kylmä tulee usein ja helposti saa flunssan.

Se, onko huoneessa rauhallista, riippuu yöpyjistä. Joskus ihmiset tulevat pitkin yötä, ovat aggressiivisia ja kiroilevat.

Huonetovereistani tunnen parhaiten Raijan. Hänen kanssaan olemme hyviä ystäviä. Meillä on molemmilla hoitoalan koulutus.

Omia tavaroita minulla ei ole paljoa. Yksi musta kassi, jossa on muutama pusero, aluspusero, sukkahousuja ja sloggihousuja. Hygieniakassini oli juuri laitettu roskeen. Siellä meni kaksi kynsilakkapulloa, nättejä vihreän sävyjä.

Palvelukeskuksessa on ihana ruokala, jossa on joka aamu kello 7.30 aamupala. Lounas on kello 11 ja maksaa yhden euron. Kello 16 on dinner.”
NYT -liite, 19.4.2013

73-vuotias kertoja asuu Hietaniemenkadun palvelukeskuksessa yhteismajoituksessa neljän muun naisen kanssa. Kyseessä ei todennäköisesti ole asumispäivystyksen ensisuojatyyppinen asuminen, jossa ollaan yö kerrallaan, vaan väliaikaiseksi tarkoitettu tilapäinen asuminen (aineiston ulkopuolinen tieto). Aivan kuten Hietaniemen asumispäivystystä kuvaavassa tekstissä myös tässä yhteismajoituksesta rakentuu kuva ajoittain rauhattomana ja turvattomana paikkana. Huoneeseen voi tulla muita, aggressiivisia ja kiroilevia ihmisiä, jolloin huoneen rauha rikkoutuu.

Kertoja antaa paikalle erilaisia merkityksiä. Niissä oma sänky merkityksellistyy ihanaksi paikaksi, vaikka sänky onkin kova, ja välillä on kylmä. Oma sänky ja myöhemmin mainittu musta kassi edustavat yhteisessä tilassa pienintä mahdollista omaa tilaa ja mahdollisuutta yksityisyyteen (Granfelt 1998, 57–58). Nainen ei puhu asiakkaista tai asukkaista vaan neljästä muusta naisesta. Naisen puheesta muodostuu kuva tiettyjen naisten muodostamasta yhteisöstä, johon nainen liittyy itsensä. Samanlaiset kovat sängyt rakentavat kuvaa yhteisestä kokemuksesta. Erityisesti nainen mainitsee Raijan, jonka kokee ystäväkseen, ja jonka kanssa kokee yhteenkuuluvuutta samanlaisen koulutuksen vuoksi. Kertomalla naisilla olevasta hoitoalan koulutuksesta nainen murtaa asuntolassa asuvan naisen stigmaa, leimattua identiteettiä. Asunnottoman naisen identiteetti rakentuu monisärmäisemmäksi.

Oma sänky ja myöhemmin mainittu musta kassi edustavat yhteisessä tilassa pienintä mahdollista omaa tilaa ja mahdollisuutta yksityisyyteen. Riitta Granfelt (1998) kirjoittaa asuntoloiden yksityisyydestä julkisena sekä yksityisenä yksityisyytenä. Yksityinen yksityisyys voi olla käsilaukussa tai lukollisessa kaapissa, jota pyritään suojelemaan muilta asiakkailta ja henkilökunnalta. Yksityisimpiä asioita, joita voi olla myös oma sisäinen maailma, varjellaan muilta, vaikka henkilökohtainen spatiaalinen ja ruumiillinen tila on muiden kanssa jaettava. Julkisesta tilasta voidaan pyrkiä tekemään oma, itsensä näköinen paikka, jolloin se vastaa omaa persoonallisuutta mahdollisimman hyvin. (Mts. 57–58, 108–109.) Ymmärrän naisen puheen mustasta kassista, hygieniakassista ja kynsilakoista oman yksityisen tilan luomisena sekä varjelemisena. Tähän yksityiseen oli tosin puututtu menetetyä hygieniakassin jouduttua roskeisiin.

Yksityisen tilan myötä yhteismajoitusta representoidaan feminiinisisin sävyin, jolloin kuvaukset vaatteista ja kadotetuista kynsilakoista rakentavat naisellista identiteettiä sekä kertojalle että tilalle, jossa nainen elää. Myös ruokalaa nainen kuvaa ”ihanaksi”, ja kyseinen representaatio ruokalasta säännöllisine ruoka-aikoinen ja *dinnereineen* poikkeaa ehkä yleisestä käsityksestä asunnottomien palvelukeskuksen ruokalasta.

Naisen kuvaus elämästään palvelukeskuksessa jatkuu:

”Pöytätapoja ei ole kenelläkään. Aukkaat ovat pääasiassa juoppohulluja ja vankilajätkiä, narkkareita ja lunttuja. Piriä ja Subutexiä vetävät vessoissa. Tappelut ovat yleisiä.

Minuun eivät koske. Jos yrittävät, silloin Karjalan likka räjähtää. Se on hasta la vista! Minun kylkeen ei ole mitään asiaa.

Muutammat ovat luulleet papiksikin ja pyytäneet rukoilemaan puolestaan.

26 vuotta olen elänyt täydellisessä selibaatissa. Työläiskourien runnomaksien rupea. Nuoruudessani minulla oli päitapukumiehiä. Heidän kustannuksellaan elin.

Aviomieheni kanssa olin yhdessä 13 vuotta, mutta jäin leskeksi. Meillä on yhteinen poikakin. Hänestä en ole kuullut vuosikausiin mitään. Minulla meni poikaan välit, kun muutin 1970-luvulla Tunisiaan. Tapasin siellä miehen ja menin naimisiin. Kesti kolme kuukautta, kun mies alkoi muistuttaa silmissäni apinaa. Erosimme pian.

Kyllähän sitä imettämäänsä poikaa kaipaa. Hänelle minulla olisi paljon hyvitetävää. Joka päivä rukoilen hänen puolestaan, vaikka minä olenkin maailman huonoin äiti.

Uskon, että Jumala antaa minulle syntini anteeksi. Hän on antanut minulle uskon ja kirjoittamisen lahjan. Olen tehnyt runokirjankin.

Minusta on ihanaa, että tulee kesä. Rakastan luontoa.

Minulla on Nummi-Pusulassa pienen pieni tontti ja laho mökki. Siellä ei voi olla, koska nurkat ja seinät valuvat hometta.

Haaveilen siitä, että saisin sinne uuden talon. Leikkimökki taitaa olla halvin. Asuisin siellä onnellisena lintujen ja valkohäntäpeurojen kanssa.” NYT -liite, 19.4.2013.

Ihanaksi määritelty ruokala saa rinnalleen uudenlaisen diskurssin, kun puhe siirtyy muihin ruokalan asiakkaisiin ja asukkaisiin. Kutsun naisen puhetta *erontekopuheeksi*, jossa hän selkeästi tekee eroa muihin erilaisiin asukkaisiin. Samalla nainen kategorisoi palvelukeskuksen asiakkaita juoppohulluiksi, vankilajätkiksi, narkkareiksi ja luntuiksi ja siten tietynlaisen stigman omaaviksi. Erontekopuheella nainen tekee voimakkaasti eroa lunttukategoriaan korostamalla seksuaalista pidättyvyyttään ja ruumiillista koskemattomuuttaan nykyisessä elämäntilanteessaan.

Naisen oman identiteetin rakentuminen tekstissä on hyvin mielenkiintoista ja monimerkityksistä. Nainen ei rakenna itsestään uhria, vaan vahvaa toimijaa, jolla on mielenkiintoinen ja monipuolinen elämänhistoria takanaan. Toimijuutta varjostaa asuntolaelämälle tyypillinen (ks. Thörn 2004) yksityisyyteen puuttuminen, mutta nainen rakentaa silti itsestään kuvan, jonka mukaan hän on kykenevä pitämään puoliaan ja vaalimaan henkilökohtaista, ruumiillista koskemattomuuttaan. Asuntolasta käsin nainen rakentaa itselleen identiteettiä, joka koostuu monista osasista; epäonnistuneesta äitiydestä, hengellisyydestä, taiteellisuudesta ja tulevaisuuden unelmista. Uskonnollisen vakaumuksen vuoksi nainen kuvaa itsensä henkilöksi, jonka puoleen muut saattavat kääntyä. Uskonnollisuus on hänelle apuväline epäonnistuneen äitiyden herättämässä syyllisyyden tunteissa.

Asunnoton nainen on fyysisen tilan omistaja. Pieni mökki ja tontti kuulostavat lähes kuvitellulta sisäiseltä tilalta (ks. Granfelt 1998), mutta paikka on todellinen, joskin saavuttamaton, koska ei ole enää asumiskelpoinen. Unelma omasta paikasta luonnon ja eläinten keskellä on naiselle haave ja sisäinen mielen tila, jonka avulla asuntolassa asumista voi kestää.

5.3 Tukiasunto – vahvistuva toimijuus

Asuntolassa asumista ja tukiasumista verrattiin aineistossa usein toisiinsa, ja tukiasuntoon pääsy edusti usein jatkumoa pitkälle asuntoelämäkierteelle. Kun tukiasuminen tapahtuu vuokrasopimukseen pohjautuen asumisyhteisössä, mutta omassa asunnossa, ei sitä Aran mukaan katsota enää asunnottomuudeksi (ARA 2012), kun taas Ympäristöministeriön luokittelussa myös tuettu asuminen yhteisössä tai yksin katsotaan asunnottomuudeksi (Lehtonen & Salonen 2008, 22). Asunnottomat itse mielsivät ja määrittivät tukiasumisen omassa asunnossa kodiksi, joka oli vastakohta ja toivottu vaihtoehto usein pitkään jatkuneelle asunnottomuudelle (vrt. Thörn 2004, 219).

Jossain vaiheessa aineistoa analysoidessani huomioni kiinnittyi kahden artikkelin otsikkoon. Näissä artikkeleissa kuvattiin tukiasumista vaihtoehtona asunnottomuudelle. Toinen otsikko oli ”*Onni on päästä pois asuntolasta*” (HS 24.3.2013) ja toinen ”*Oma asunto taltuttaa vihan*” (tulostetussa versiossa jostain syystä ”*Tukiasunto vähentää juopottelua*”) (HS 15.4.2013). Nämä otsikot kuvaavat varsin osuvasti sitä eroa, miten asunnottomista ja asunnottomuudesta puhutaan, kun siirrytään asuntolapuheesta tukiasumispuheeseen. Jos olisin painottunut käyttämään kriittistä diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä, olisin pohtinut enemmän sitä, että Helsingin Sanomien artikkelit mukailevat varsin näkyvästi pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisohjelman tavoitepuhetta. Hätmajoituksen tarve toki tunnustetaan artikkeleissa, mutta asuntolatyypinen asuminen kuvataan enimmäkseen melko negatiivissävytteisesti. Vaikka rauhattomuutta ja päihteidenkäyttöä kuvataan tukiasumisenkin yhteydessä, rakentuvat asunnottomien identiteetit eri lailla omaan asuntoon pääsyn jälkeen. Oman tilan

merkityksellisyys ja yksityisyyden lisääntyminen ovat tukiasumiselle tyypillisiä määritelmiä.

Seuraavaksi asunnottomana ollut mies kertoo konkreettisesti siitä hetkestä, kun 20 vuoden asunnottomuus vaihtui asumiseen omassa yksiössä Sininauhaliiton ylläpitämässä talossa:

*”Mulla on asunto!
20 vuotta asuin kadulla. Sitten Sininauhaliiton tyypit ajoivat mun viereen autolla ja sanoivat, että tule kyytiin Reksi. Sulla on asunto. Tässä on avaimet. Jumalauta.
Hienoja ihmisiä.
Ajatelkaa. 20 vuotta kadulla.
Se oli kamalaa elämää. Ei tiennyt koskaan, pääseekö mihinkään lämpimään. Mutta nyt mulla on oma asunto. 36 neliötä, keittiö, kylppäri ja olkkari. En ikinä varmaan sitä menetäkään.
Se on Rajatorpassa. Eikö ole kaunis nimi – Rajatorppa! Ei mikään Myyrmäki.
Vähän mua se häiritsee, että joka kerta, kun menee kotiin, on pihalla ambulanssi ja poliisiauto. Aina on joku tappelu. Jotain viedään puolikuolleena sairaalaan, ja poliisit ottavat tekijää kiinni.
Mutta ne Sininauhaliiton ihmiset, hienoja ovat. Joka viikko käyvät kotikäynnillä. Ne välittävät meistä...
...elämä on nyt paremmin. Kohta on kesäkin. Silloin on helpompaa. On lämmin. Eikä niin väliä, mihin nukahtaa.” NYT -liite, 19.4.2013*

Mies kertoo, miten tukiasuntoa tarjotaan hänelle 20 vuoden kadulla asumisen jälkeen. Miehen asumiskykyä tai päihitteettömyyttä ei kyseenalaisteta tai omaa toimijuutta vaadita, vaan Sininauhaliiton ”tyypit” ajavat autolla viereen ja vievät Reksin omaan asuntoon. Oman asunnon avaimet saavat pitkän asunnottomuuden jälkeen aivan omanlaisensa merkityksen. Asunnottomuuttaan mies kuvaa kamalaksi elämäksi, jossa lämpimään paikkaan pääsy oli aina epävarmaa. Oma asunto erillisine huoneineen rakentuu miehen puheessa tärkeäksi ja merkittäväksi paikaksi pitkän asunnottomuuden jälkeen. Miehellä on syntynyt varmuus siitä, että hän ei voi hallitsemaansa asuntoa menettää. Tukiasunto merkityksellistyy myös Sininauhaliiton ihmisten kautta, jotka käyvät viikoittain tapaamassa asukasta. Mies tulkitsee tämän välittämisen osoittamisena.

Tekemällä eroa toiseen kaupunginosaan, ehkä jopa huumorin sävyttämänä, mies osoittaa kuuluvansa omaan kaupunginosaansa. Samalla hän kategorisoi kaupunginosia, Myyrmäki leimaantuu alempiarvoisemmaksi kaupunginosaksi verrattuna Rajatorppaan.

Määrittelemällä ja kategorisoimalla kaupunginosa mies rakentaa itselleen uutta, tiettyyn paikkaan liittyvää identiteettiä, jonka kautta hän tulee osalliseksi pysyvyydestä ja kuulumisesta johonkin paikkaan.

Keskitetty tukiasuminen isossa asumisyksikössä saa tekstiotteessa myös negatiivisia merkityksiä. Vaikka miehellä on tärkeäksi koettu oma koti, kokee hän asumisympäristössään häiritseviä piirteitä. Asumisyksiköstä rakentuu levoton ja jopa uhkaava paikka miehen puheessa. Kuvaamalla häiritseväksi ja levottomaksi kokemaansa tilaa mies samalla tekee eroa niihin asukkaisiin, jotka häiriötä aiheuttavat. Kutsuin tällaista puhetta jo aiemmin *erontekopuheeksi*. Toisaalta hieman hämmäntävä on tekstin loppu, jossa mies toteaa, että kohta on kesä ja lämmin, eikä niin väliä mihin nukahtaa. Aiemman erontekopuheen jälkeen mies siis luo itselleen myös sellaista identiteettiä, jossa vuodenajalla on edelleen merkityksensä, jos sattuu nukahtamaan ulkosalle. Mies ei täysin poissulje aikaisempaa elämäntapaansa vaan jättää auki mahdollisuuden nukahtaa edelleen satunnaiseen paikkaan ulkosalla.

Seuraavissa esimerkeissä näkyy muutos identiteettiä ja toimijuutta koskevassa puheessa, kun ihminen on siirtynyt tukiasumiseen:

”Monille asunnottomille pääsy omaan soppeen on valonpilkahdus. Helsingin Alppikadulla oli vuosikymmeniä Pelastusarmeijan asuntola. Rälläkkään sulloutui joka yö 250 koditonta. Hälinä oli kova. Nyt on toisin: 80 entistä koditonta asuu remontoituissa yksiöissä ja talossa on rauhallista. Moni on mielissään. ”Oma kämppä on ihan luksusta, ja täällä on mukava henkilökunta. Sosiaaliohjaaja auttaa paperiasioissa ja järjestää lääkärissäkäynnit. Kun pitää siivota, annetaan mopit ja mikrokuituliinat”, kehuu S. S. Hän tuli taloon asuntoloita aikansa kierrettyään. Nyt hän osallistuu talon asioiden hoitoon. Etenkin tietokonehommat sujuvat.” HS, Kaupunki, 24.3.2013

Esimerkissä kuvataan, miten sama tila on muuttunut, kun se on remontoitu asuntolasta tukiasumisyksiköksi. Hälinä ja ihmispaljous ovat vaihtuneet rauhallisuudeksi ja yksityisyydeksi. Oma asunto merkityksellistyy miesasujan puheessa arkipäiväisten toimintojen ja henkilökunnalta saadun avun kautta. Mies käyttää sanaa ”luksus” kuvaamaan omaa, yksityistä tilaansa. Luksus voi viitata myös tukiasumisen tarjoamiin

fasiliteetteihin, joiden puute asunnottomuudessa on tuntuva. Vaikka mies arvostaa omaa tilaansa, hän hyväksyy henkilökunnan saatavilla olon. Yksityisyys ja mukavan henkilökunnan tarjoama apu muodostavat yhdessä kuvan miehen asumisesta sekä henkilökohtaisena että sosiaalisena elämistilana (ks. Strassoldo 1993, 24–29).

Miehen puheessa näkyy kiitollisuus autetuksi tulemisesta samanaikaisesti kuin hänen oma toimijuutensa korostuu (ks. Haahtela 2008, 232). Asuntolaelämän jälkeen mies on aktiivisesti mukana asumisyksikön asioiden hoitamisessa. Tekstissä rakentuu kuva tukiasumisen mahdollistamasta uudenlaisesta, aktiivisen, osaavan ja omaan kuntoutumiseensa sitoutuneen ihmisen identiteetistä.

Hieman erilaisen näkökulman antaa Diakonissalaitoksen Auroratalossa asuva mies:

”Auroratalon asukas, helsinkiläinen K. V. sanoo elävänsä pimeyden ytimessä. ”Mutta täällä on kuitenkin ihmisiä. Jos jotain tapahtuu, minut otetaan vakavasti.” Viinasta V sanoo Diakonissalaitoksen Kansalaistoiminta-areenan lehdessä näin: ”Alkoholi on parhaimpia psyykelääkkeitä, mutta todella petollinen. Väärässä seurassa varsinkin. Ja yksinäiselle suomalaiselle miehelle kaikki seurat ovat vääriä.” HS, Kotimaa, 10.10.2011

Asuminen tukiasunnossa ei näyttäydä tämän miehen puheessa samanlaisena ”lottovoittona” kuin muiden tukiasunnon saaneiden puheessa. Metafora ”pimeyden ydin” rakentaa asumisesta enemmän synkähkön kuvan. Itse luulin varsin pitkään, että kyseisessä artikkelissa puhutaan asuntolatyypisistä asumisesta, koska miehen puhe poikkesi niin selvästi muista tukiasumista määrittelevistä puheista. Auroratalo tarjoaa kuitenkin tukiasumista sekä palveluasumista pitkäaikaisasunnottomille (aineiston ulkopuolinen tieto).

Se, mitä mies pimeyden ytimellä tarkoittaa, ei käy puheesta ilmi, ja jatkovirkkeessä mies konstruoi asumistaan positiivisemmalla tavalla. Positiivinen merkitys asumiselle syntyy muiden, huolta pitävien ihmisten kautta. Tämä merkitys korostuu vielä artikkelissa käytetyn vastakkain asettelun kautta. Vaikka mies elääkin ”pimeyden ytimessä”, hänellä on silti ympärillään välittäviä ihmisiä, sen sijaan, että olisi yksinäinen ja päihteitä käyttävä mies, joka joutuisi monenlaisten uhkien alle. Asuminen saa positiivisen merkityksensä turvattomuuden sekä turvallisuuden vastakkainasettelun kautta. Mieleen tulee alun perin

D.W. Winnicottin käsite kiinnipitävä ympäristö, jolla tarkoitetaan sellaista ympäristön pysyvyyttä, joka ei katoa, eikä vaikeuksissakaan luottamus itseen tai muihin häviä (Bardy 2000, 153).

Sen lisäksi, että asumisyksikössä on ”kiinnipitäviä” ihmisiä, tukiasumisen myötä suhde omaan läheisverkostoon saattaa muuttua. Oma asunto saa tällöin merkityksiä näiden läheisten ihmisten kautta, kuten tukiasunnossa asuva nainen seuraavaksi kertoo:

”Neljä kerrosta ylempänä asuu A (naisen nimi, lisäys H.N), jonka aikuinen poika J on juuri käymässä. Tänne kehdataan kutsua kylään.

”Olen viihtynyt. Saa olla omatoiminen, ja on kuitenkin tämä yksityisyys. Näen lapsenlapsiakin usein”, A kertoo.” HS, Kotimaa, 15.4.2013

Kertomatta missä on asunnottomuuden aikana asunut nainen antaa nykyiselle asuinpaikalleen merkityksen paikkana, jonne kehtaa kutsua vieraita. Tämä mahdollistaa oman lapsen ja lapsenlapsien vierailut. Vanhemmuus ja isovanhemmuus pääsevät rakentumaan uudella tavalla, kun naisella on oma, yksityinen tila, jossa vastaanottaa vieraita. Siirtyminen asunnottoman identiteetistä läheissuhteita ylläpitävään vanhempaan näyttäytyy merkittävänä. Asuminen omassa tilassa suo naiselle myös hänen arvostamansa omatoimisuuden ja yksityisyyden. Nainen ei tule määritellyksi avun tarvitsijaksi, vaan läheissuhteitaan arvostavaksi itsenäiseksi toimijaksi.

”Onni on päästä pois asuntolasta” – artikkelissa representoidaan sitä, miten asunnottoman siirtyessä asuntolasta tukiasuntoon hänen subjektiutensa muuttuu. Tätä muutosta kuvaa sekä pelastusarmeijan asumisyksikön johtaja Eero Untamala että toimittaja:

”Asukkailla ei ollut silloin oikeuksia, mutta nyt kaikilla on viralliset vuokrasopimukset ja omaan asuntoon kuuluvat oikeudet”, kuvailee Untamala.

Päihteetkin ovat jokaisen oma asia. Mutta päihteettömyyteen kannustetaan, ja töihin on tultava työkunnossa.” HS, Kaupunki, 24.3.2013

Tukiasunnossa asuvasta tulee oman vuokra-asunnon myötä henkilö, jolla on oikeuksia. Identiteetti muuttuu ratkaisevasti verrattuna asuntolassa asuvan identiteettiin. Absoluuttisesti asunnottomalla ei aina ole välttämättä oikeutta edes yöpaikkaan, jos jää jostain syystä yöpaikoista käytävän ”kamppailun” ulkopuolelle. Omassa tukiasunnossa

päihteiden käytöstäkin tulee asukkaan oma asia, kunhan osallistuu työtoimintaan selvin päin. Päihteiden käyttö ei määrity enää yksilön ominaisuudeksi ongelmapuheen kautta, vaan henkilön omana valintana ja oikeutena.

5.4 Kallis hätämajoitus – kontrollin kohteena olevat perheet ja maahanmuuttajat

Aineistoni ajallisessa loppuvaiheessa keskustelua kalliin hätämajoituksen ja asuntolavaihtoehtojen välillä käytiin vilkkaasti. Helsingissä havahduttiin siihen tosiasiaan, miten paljon ja miten kalliilla hinnalla hätämajoitusta oli ostettu yksityisiltä markkinoilta, lähinnä Forenom-nimiseltä yritykseltä. Koska asuntoloista ollaan luopumassa ja niitä muutetaan itsenäisiksi tukiasunnoiksi, asuntolapaikat ovat vähentyneet, jolloin hätämajoitusta on jouduttu ostamaan yksityiseltä sektorilta. Hätämajoitus nähtiin myös väliaikaisessa majoituksessa asuvan kannalta epäeettisenä ja kyseenalaisena ratkaisuna.

Myös perheiden kerrottiin joutuvan turvautumaan Forenomin hätätilamajoitukseen, jossa asuminen saattaa venyä pitkäksikin ajaksi. Muutoin perheiden asumispaikkoja asunnottomuuden aikana ei Helsingin Sanomissa valaista, vaikka perheiden asunnottomuuden todettiin olevan jopa nousussa. Mieleen tuleekin, onko perheiden asunnottomuus hyvinvointiyhteiskunnassa niin kipeä asia, että sitä ei haluta käsitellä. Ehkä myös asunnottomien perheiden jäseniä halutaan suojella yksilöimättä niitä paikkoja, joissa he asuvat. Harva asunnoton perheellinen haluaa välttämättä ainakaan omalla nimellään puhua asunnottomuudestaan.

Kalliin hätämajoituksen käyttäjiksi profiloituvat Helsingin Sanomissa nimenomaan perheet sekä maahanmuuttajat:

”Vuositain noin 900 ihmistä majoitetaan Helsingissä huoneistohotelleihin. Syynä on paheneva asuntopula: kaupungin vuokra-asuntoja jonottaa 25 000 ihmistä.

”Hietaniemen asumispalveluyksikköön voivat mennä yksinäiset, mutta lapsiperheitä sinne ei majoiteta. Perheille joudumme tarjoamaan usein tilapäismajoitusta”, sanoo Helsingin nuorten palvelujen ja aikuissosiaalityön johtaja Leila Palviainen.

Lain mukaan ketään ei saa jättää taivasalle.

Hätämajoituksen tarve vain kasvaa. Vuonna 2011 Helsinki vuokrasi tilapäisasuntoja 4,6 miljoonalla eurolla, viime vuonna jo 6,4 miljoonalla. Yli puolet kuittaa Forenom, joka on henkilöstöfirma Baronan tytäryhtiö.

"Kaikki netistä löytyvät asunnot ovat käytettävissä. Forenomilla on ollut laajin tarjonta."

Virastolla ei ole muuta vaihtoehtoa, Palviainen sanoo. "Meitä voi osoittaa sormella, mutta haluan nähdä sen tahon, joka neuvoo, mitä teemme."

Kriisiasuntoa tarvitsevista yhä useampi on maahanmuuttaja." HS 20.3.2013, Kaupunki

Edellisessä esimerkissä kerrotaan, mistä Forenomilta ostetusta hätämajoituksessa on kyse. Tämä artikkeli aloitti keväällä 2013 vilkkaan keskustelun Helsingin Sanomissa hätämajoituksen käytöstä yhtenä asunnottomuuden hoitamisen kriisitoimenpiteenä. Otteessa kuuluu aineistossani harvinainen, sosiaalityön edustajan ääni. Kyseessä on puolustuspuheenvuoro sille, miksi tällaiseen kalliiseen vaihtoehtoon on päädytty. Samalla tapahtuu kategorisointia. Hätämajoitusta ovat tarvinneet lapsiperheet, joita ei voi ”majoittaa” Hietaniemen asumispalveluysikköön sekä maahanmuuttajat.

Heti seuraavana päivänä keskusteluun ottaa kantaa Helsingin kiinteistötoimen apulaiskaupunginjohtaja:

"Apulaiskaupunginjohtaja Hannu Penttilän (sd) mielestä Helsingin pitäisi palata käyttämään asuntoloita, jotta kalliilta hätämajoitukselta vältyttäisiin. Poliitikot helpottaisivat pääsyä kaupungin asuntoihin.

Asuntoloiden purkaminen saattoi olla virhe, myöntää Helsingin kiinteistötoimen apulaiskaupunginjohtaja Hannu Penttilä (sd).

Helsinki on sulkenut viime vuosina asunnottomien asuntoloita ja rakentanut tilalle tukiasuntoja. Konstitt ovat tepsineet pitkäaikaiseen asunnottomuuteen, mutta äkillisesti asunnottomaksi joutuneille hankitaan tilapäismajoitusta yritysiltä.

"Voisi kysyä, onko järkevä purkaa kaupungin omistamia asuntoloita, jos kerran niille on tarvetta", Penttilä sanoo...

...Asunnottomuuteen suistavat usein vuokratilastit. Ilman puhtaita luottotietoja ei pääse kaupungin vuokra-asuntoihin eikä yksityisille asuntoapajille.

Penttilän mielestä ökyhintaisten huoneistohotellien sijaan asunnottomia voisi ohjata "laitosmaiseen asumiseen".

Siis sellaiseen, jota Helsinki on pyrkinyt vähentämään.

"Luottotietonsa menettäneet ovat uusi ryhmä, jonka kanssa pitää olla varovainen. Asumisratkaisun on syytä olla riisuttu malli, jotta se rohkaisee oman elämänhallintaan." HS, Kaupunki, 21.3.2013

Helsingin Sanomien asunnottomuusdiskursit myötäilevät pitkälti poliittista asunnottomuuden poistamisohjelmaa. Asuntolat ja muut väliaikaiset ratkaisut määritellään huonoiksi vaihtoehdoiksi ja asunnottomille rakennettavat pysyvämmät tukiasunnot määrittyvät paremmaksi vaihtoehdoksi. Edellinen kiinteistötoimen apulaiskaupunginjohtajan kommentti poikkeaa täysin tästä vallalla olevasta diskurssista ja ajattelutavasta. Virkamies lähestyy asunnottomien asumista taloudellisesta näkökulmasta. Järkevämpää hänen mielestään olisi edelleen tarjota asunnottomille asuntolapaikkaa kalliin hätämajoituksen sijaan. Tekstissä tulee esille myös asunnottomuuden poistamisohjelman yksi keskeisistä dilemmoista. Tukiasuntoihin asuttuu usein pitkäaikaisasunnottomia, mutta äkillisesti asunnottomiksi jääneille ei ole paikkoja, kun asuntoloita on purettu tai muutettu tukiasunnoiksi. Hätämajoitusta siis tarvitaan edelleen. Virkamies kritisoi asuntoloista luopumista.

Asunnottomat määrittyvät virkamiehen puheessa ihmisryhmäksi, joihin kuuluu liikaa rahaa, ja joita ei ole järkevää ohjata ”ökyhintaisiin” huoneistohotelleihin vaan ennemminkin laitospäiseen asumiseen. Asunnottomien kategoriasta virkamies nostaa esiin ryhmän, joka ei tutkimusaineistossani muuten juuri esiin nousekaan, luottotiedottomat, joiden kanssa virkamies kehottaa toimimaan varoen. Jotta luottotiedottomat saisivat elämänhallinnastaan kiinni, heille tulisi tarjota asumisratkaisuna ”riisuttua mallia”. Luottotiedottomat määrittyvät virkamiehen puheessa ihmisiksi, jotka hyötyvät ja rohkaistuvat hoitamaan omaa elämäänsä riisutussa asumismuodossa, joka tarkoittanee sitä, että asumisympäristö on pikemminkin pelkistetty kuin hyvin varusteltu. Samalla asunnottomista rakentuu toimittajan kirjoittamassa tekstissä kuva itse tilanteensa aiheuttaneina, koska asunnottomuuden mainitaan usein johtuvan vuokratäristä. Vuokratäristen vuoksi asunnottomalta poissulkeutuvat kaupungin vuokra-asunnot ja yksityiset vuokramarkkinat. Luottotiedottomaksi joutunut henkilö on tässä tekstissä melko vaihtoehdotomassa tilassa. Kaupungin virkamies toivoo pelkistettyä asumismuotoa, jotta asunnon ottaisi itseään niskasta kiinni. Luottotiedottomuus määrittyy ihmisen oman heikkouden ja saamattomuuden kautta.

Forenomilta ostetusta hätämajoituksesta kirjoittanut toimittaja avaa kyseistä asumismuotoa näin:

”Intiasta Suomeen 1990-luvulla muuttanut ohjelmistoinsinööri kärsii vakavasta masennuksesta ja ahdistuksesta.

Helsingin kaupungin vuokra-asuntoa L on jonottanut vuodesta 2000.

”Minulle sanotaan, että olen jonon kärjessä, mutta mitään ei tapahdu.

Yksityisiltä markkinoilta on mahdoton

saada asuntoa, jos on ulkomaalainen...”

J.L. on etsinyt itse tilavampaa asuntoa, jotta Oulussa asuva tytär voisi viettää kesän Helsingissä. Huoneita on löytynytkin, jopa halvempia, mutta toistaiseksi sosiaalitoimisto ei ole vastannut ehdotuksiin.

Yksiön katosta putoilee maali. Kerran kahdessa viikossa Forenomin tarkastaja tulee etukäteen ilmoittamatta.

Vaatteet lattialla aiheuttavat häätöuhan.

”Koko ajan saa pelätä, että menettää tämänkin...” HS, Kaupunki, 20.3.2013

Mielenterveysongelmista kärsivä ulkomaalaissyntyinen mies on jonottanut kaupungin vuokra-asuntoa jo vuodesta 2000. Se, missä hän on tämän ajan viettänyt hätämajoituksen lisäksi, ei käy ilmi. Miehellä on kerrottu, että hän on asuntojonon kärjessä, mutta asuntoa ei ole silti järjestynyt. Yksityisten asuntomarkkinoiden mies uskoo poissulkeutuvan siksi, että hän on ulkomaalainen. Mies kuitenkin edustaa asunnottomille tuotetuissa identiteeteissä poikkeusta, hänelle rakentuu hyvin koulutetun ja toimivan ihmisen identiteetti, vaikka hänen asuntoehdotuksiinsa ei ole toistaiseksi vastattukaan. Tarpeen isommalle asunnolle mies perustelee perhesyillä.

Hätämajoitusasunto määrittyy paikaksi, jota kontrolloidaan majoitusta tarjoavan yrityksen taholta tiukasti ja säännöllisesti. Asukas joutuu alistumaan siihen, että hänen asuttamaansa tilaan tehdään säännöllisiä yllätystarkastuksia. Syy hädälle voi syntyä lattialla olevista vaatteista. Yllätystarkastukset ja jatkuva häätöuhka aiheuttaa asukkaassa pelkoa, että hän menettää tämänkin katon pänsä päältä. Hätämajoitustila tai –asunto muistuttavat ennemminkin organisaatiotilaa ja vallan tilaa, kuin omaa yksityistä ja henkilökohtaista tilaa (ks. Strassoldo 1993, 24-29; Haarni 1997, 87–104). Henkilökohtaista suhdetta tilaan ei synny, vaan hätämajoituksessa asuvan identiteetille ominaista on sivuun jääminen.

Kolumnin aiheesta kirjoittanut toimittaja kysyykin, voidaanko edellä mainitulla tavalla toimia:

”Eivätkö Forenomin työntekijät sitten riko L:n kotirauhaa tunkeutuessaan tämän asuntoon?”

Sekä Forenomin että kaupungin mukaan eivät. Kummankaan mielestä Helsinginkadun koppi ei ole L:n koti, vaan vain väliaikainen majapaikka: kuin hotellihuone. Siihen ei siis päde lain turvaama kotirauha.

Tosin L:lle majoitus ei ole ollut väliaikaista. Hän on asunut Helsinginkadulla kesäkuusta lähtien. Eikä hän ole yksin: kaupungin oman selvityksen mukaan kodittomaksi jääneet perheet ovat viihtyneet hätämajoituksessa keskimäärin 400 päivää.

Puhumattakaan siitä, että hotellin asiakas voi pyytää, ettei häntä häiritä. Hätämajoitukseen turvautuvalla tätä mahdollisuutta ei ole.” HS, Kaupunki, 20.3.2013

Helsinginkadun kopiksi määritelty tila (12 m², tieto toisen artikkelin alusta) ei ole hätämajoitusta ostavan eikä sitä tuottavan palveluntarjoajan mielestä asukkaan koti. Tilan, jossa kyseinen ihminen on artikkelin ilmestyessä asunut noin yhdeksän kuukautta, ei ole tarkoituskaan olla koti, vaan väliaikainen majapaikka. Mahdollisuutta kiinnittyä tai sitoutua paikkaan ei suoda, mutta silti ympäristön moitteettomasta kunnosta on pidettävä huolta.

Hätämajoitustilaa paikkana luonnehtii väliaikaisuus. Siitä puuttuu kotirauha ja yksityisyys. Tilaan ei muodostu henkilökohtaista suhdetta. Hätämajoituksessa asuvalle rakentuu oikeuksia vailla ja kontrollin kohteena olevan identiteetti.

5.5 Satunnaiset suojat – asunnottomat hyväksikäyttäjinä ja uhreina

Asumisyksikössä tapahtuvaa tukiasumista lukuun ottamatta kaikille Helsingin Sanomissa kuvatuille asunnottomuuden paikoille ominaista on satunnaisuus, väliaikaisuus ja läpikulku paikasta toiseen. Tässä alaluvussa esittelen lyhyesti niitä erillisiä määreitä, joita tähän satunnaisuuteen liitetään sekä tuttavien luona asumista yhtenä satunnaisen asumisen muotona. Toimittaja kuvaa asunnottoman paikan ja tilan etsimistä näin:

”Osa heistä pääsee kaupunkien järjestämiin tilapäismajoituksiin, osalla on vielä kärsivällisiä sukulaisia ja ystäviä, mutta osa etsii lämmintä yösjaa rappukäytävistä ja muista yhteiskunnan sääntöjen vastaisista paikoista.” HS, Pääkirjoitukset, 27.11.2011

Asunnottoman saatavilla oleviksi vaihtoehtoisiksi määrittyvät sukulaisten ja ystävien tarjoamat yöpaikat. Kiinnostava on tekstin loppuosa, jossa rappukäytävät ja jotkin muut ilmeisesti vastaavat tilat määrittyvät yhteiskunnan sääntöjen vastaisiksi paikoiksi.

Tuttavien luota saatu yöpaikka on konkreettinen vaihtoehto yöksi ulosjäämiselle. Tuttavien luona yöpyminen muodostui lähinnä nuorten ja maahanmuuttajien asunnottomuuden paikaksi.

”Vuonna 2010 asunnottomuus on erilaista takavuosisikymmeniin verrattuna. Valtaosa asunnottomista siipeilee sukulaistensa tai tuttaviensa nurkissa.”
HS, Kotimaa, 19.12.2010

Edellisessä sitaatissa toimittaja vertaa nykyajan asunnottomuutta vuosikymmenten takaiseen asunnottomuuteen, jolloin asunnottomat ”hengailivat” Lepakkoluolaksi nimetyn varastorakennuksen lähetyvillä Helsingin Ruoholahdessa (tieto aineisto-otteen ulkopuolelta). Toimittajan näkemyksen mukaan asunnottomuus on siirtynyt enemmän sisätiloihin, toisten nurkkiin. Toimittaja väittää, että valtaosa asunnottomista ”siipeilisi” jonkun muun asunnossa. Siipeilemisellä tarkoitetaan elämistä toisen ihmisen kustannuksella, elämistä ja olemista toisen siivellä (Suomen kielen sanakirja netissä 2013). Asunnottoman asuminen ”toisten nurkissa” saa siipeily – sanavalinnan kautta sellaisen merkityksen, että asunnottomasta muodostuu asunnon haltijaa ja tämän kotia hyväkseen. Asunnon omaavasta henkilöstä rakentuu hyväksikäytön kohde ja asunnottomasta hyväksikäyttäjä.

Asunnottoman asumisesta ilmaiseksi jonkun toisen asunnossa on esitetty erilaisiakin näkemyksiä. Laura Hassi-Nuorluoto (2000) kirjoittaa ”sekalaisista ja epävirallisista (materiaalisista tai muista) korvauksista”, joita asunnon antaa vastineeksi yöpaikan tarjonnalle henkilölle. Asunnon saattaa jonottaa ruoka-apua maksaakseen sillä yöpaikkansa. (Mts. 159, alaviite.)

Kodille tuotetaan merkitys asunnottomien kautta. ”Siipeily” toisten kodeissa tai toisten ”nurkissa” korostaa kodin merkitystä yksityisenä tilana, jota asunnon tavallaan loukkaa sinne kuulumattomana. Toisten asunnossa yöpymistä tarkastellaan seuraavassa sitaatissa enemmän asunnottoman oikeuksien kautta:

”Asunnottomuus, kaverin luota toisen luokse kulkeminen ja tavaroiden kantaminen repussa viikosta toiseen ei ole minkään ihmisoikeuskäsityksen mukaista.” HS, MieliPide, 9.7.2010.

Edellisen sitaatin sisältävässä artikkelissa käsitellään nimenomaan nuorten ihmisten oikeutta omaan, kohtuuhintaiseen asuntoon. Toimittaja tuo esille kiertävän elämäntyylin raskauden. Toimittaja vetoaa ihmisoikeuksiin, joiden vastaisena hän näkee toisten luona asumisen ja liikkumaan pakottavan elämäntyylin. Sitaatilla toimittaja tuo esille sen, että toisten luona asuminen ei ole pysyvä ratkaisu, vaan yösjaa pitää vaihtaa säännöllisesti, mikä tekee elämänmuodosta liikkuvan ja kiertelevän. Kiertelemään joutuva asunnoton ei ole tässä artikkelissa asunnon omaavaa hyväksikäyttävä, vaan itse tietynlaisen elämäntavan uhri.

Asunnottomalle pääsy jonkun asuntoon on parempi vaihtoehto kuin ulosjänti tai satunnaiseen suojaan jääminen.

”Joskus pääsee jonkun tutun lattialle.” HS, Kaupunki, 9.11.2012

Asunnottoman itsensä esittämä vaihtoehto pitää sisällään sen ehdon, että tuttu päästää asunnottoman yöpymään asuntoonsa. Mahdollisuus ei ole itsestään selvyys. Tuttavien luona asumista kuvataan sekä toimittajien että asunnottomien puheessa sellaisilla tilallisilla määreillä kuten nurkka ja lattia. Näillä käsitteillä toisen ihmisen asunnossa tapahtuva väliaikainen ja epävirallinen asuminen asunnon omistajan suostumuksella paikallistetaan asunnon tiettyihin kohtiin. Nurkka paikkana on syrjässä, ehkä jopa joutilas tila asunnon laidoilla. Lattia taas tilallisena ulottuvuutena nukkumispaikkana luo mielikuvan väliaikaisuudesta ja jonkinlaisesta paikattomuudesta. Toisten nurkissa asumisesta näyttää muodostuneenkin jo vakiintunut puhetapa tästä asunnottomuuden muodosta puhuttaessa.

5.6. Nimby ja poissulkevat tilat – asunnottomat pelättyinä toisina

Helsingin Sanomissa oli löydettävissä Nimby-ilmioon liittyvää kirjoittamista ainakin kuudessa artikkelissa. Tämän lisäksi asunnottomiin kohdistuvaa muunlaista poissulkemista löysin viidestä artikkelista. Poissulkeminen liittyi asunnottomille tarkoitettuihin palveluihin tai jostakin tietystä tilasta häätämiseen. Nimby- uutisointi liittyi arvatenkin suunnitteilla

oleviin tai jo olemassa oleviin asunnottomille kohdennettuihin rakennuksiin tai rakennushankkeisiin. Keskeistä nimby-uutisissa olivat lähiasukkaiden huolenaiheet, asunnottomiin liitetyt mielikuvat sekä sellaisten toimien esittely, jolla nimby-ilmiötä on pyritty hillitsemään.

Seuraavassa mielipidekirjoituksessa Suomen kommunistisen puolueen jäsen peräänkuuluttaa toimia asunnottomuuden hoitamiseksi. Samalla hän ottaa esille jo olemassa olevan yksikön että suunnitteilla olevan asuntolan kohtaaman vastustuksen:

”Taannoin Hietalahdenkadulle valmistunut asuntola herätti lähialueen asukkaissa suurta vastustusta. Pelättiin alkoholistien aiheuttamia häiriöitä, kaupunkikuvaan sopimatonta epäesteettisyyttä ja läheiselle leikkikentälle jätettyjen huumeneulojen vahingollisuutta.

Näiden huolien hälventämiseksi kaupunki on tehnyt asuntolassa tarkastuksen.

Nyt uusi nimby-ilmiö on syntynyt Töölössä niin sanottujen parempien ihmisten asuinalueella Ruusulankadulla.

Asuntolan vastustamiseksi kerättiin 1 500 allekirjoitusta. ...

Asunnottomuus on hyvinvointivaltiomme räikeimpiä epäkohtia. Ilman asuntoa jäänyt syrjäytyy lopullisesti. Nämä yhteiskunnan hylkäämätkin ansaitsevat ihmisarvon.” HS, Mielipide, 13.10.2012

Poliittisesti sitoutunut kansalainen kirjoittaa siitä, millaisia huolia hiljattain Hietalahden kadulla avattu asuntola lähialueen asukkaissa herätti. ”Pelättiin” alkavasta passiivimuotoisesta lauseesta ei käy ilmi, miten huolenaiheet tuotiin esille ja kenen toimesta. Ilmeisen hyvässä tarkoituksessa kirjoitetussa mielipidekirjoituksessa nousee esille asunnottomiin liitetyjä kategorisointeja, asunnottomat saavat alkoholistin ja huumeidenkäyttäjän leiman. Myös epäesteettisyys liitetään asunnottomiin. Tarkoitetaanko epäesteettisyydellä kaupunkimaiseman häiriintymistä vai asunnottomia ihmisinä ei käy ilmi.

Kirjoittaja toteaa kaupungin toimineen nimby-ilmiön hälventämiseksi tekemällä asuntolaan tarkastuksen. Kaupunki instituutiona on varsin persoonaton, joten tarkastuksen tekeminen ei avaudu henkilökohtaisella tasolla. Kuka tarkasti ja mitä, ei käy tekstistä ilmi. Kaupunki ei tee tarkastuksia, vaan joku tai jotkut kaupungin edustajat, mutta tarkastuksen tekijää ei ole haluttu personoida. Tarkastus sanana viittaa kontrollinomaiseen toimeen, joten

mielipiteestä muodostuu kuva, jossa huolestuneiden ihmisten vastustus ja pelot saavat ”kaupungin” reagoimaan siten, että asunnottomille tarkoitettuun asuntolaan tehdään tarkastus.

Uutta nimby-ilmiötä pohtiessaan kirjoittaja kategorisoi jälleen. Nyt kategorisoinnin kohteena ovat sekä paikka että sen asukkaat. Töölö määrittyy ”niin sanottujen parempien ihmisten asuinalueeksi”. Esimerkissä rakentuu tyypillinen kuva nimbystä, asunnottomia ei haluta asuinalueelle, joka on määrittynyt parempien ihmisten asuinpaikaksi. Kirjoittaja kertoo jälleen passiivimuotoisessa lauseessa nimiä kerätyn asuntolaa vastustavaan adressiin 1500. Kirjoittajan mielestä asunnottomien asiaa tulisi kuitenkin ajaa. Näkemyksiään hän perustelee määrittelemällä asunnottomat ”yhteiskunnan hylkäämiksi”, jotka syrjäytyvät lopullisesti ilman asuntoa. Ilman asuntoa jäänyt viittaa rakenteelliseen epäoikeudenmukaisuuteen, minkä vuoksi asunnoton syrjäytyy. Asunnottomasta rakentuu kuva yhteiskunnan hylkäämänä yksilönä, joka ei saa tarvitsemaansa asuntoa. Kirjoittajan luomat kategorisoinnit koskien niin alkoholisteja, huumeidenkäyttäjiä kuin ”parempia ihmisiäkin” sekä lopun rakenteelliseen epäoikeudenmukaisuuteen viittaaminen luovat tekstiin joko tietoisien tai tiedostamattoman jännitteen, mikä kertoo asunnottomuuden ja asunnottomien määrittelystä yleisemminkin.

Seuraava ote on toimittajan kirjoittama artikkeli vantaalaisesta nimby-ilmiöstä:

”Yhtäkkiä päivä paistaa ja lintujen viserrys on hunajaa. Vantaalaisen Mesikukantien laidassa T.V:n otsaryppy oikenee ja ilme sulaa.

”Onpa helpotus”, huokaa koivuhakalainen V.

Vappuaaton pirskahdus johtuu maankäytön apulaiskaupunginjohtajasta Juha-Veikko Nikulaisesta. Hän on juuri kertonut tyhjän tontin laidassa pienelle asukasjoukolle, ettei tähän taidakaan tulla alkoholistien ja vankilasta vapautuneiden asuntolaa.

Tikkurilan ja Koivuhaan pelloilla on kuohunut jo viikkoja. Kaupungin sosiaalitoimi on ehtinyt kertoa asukkaille, että Mesikukantielle tulee 50–100 asuntoa mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Kyse on kaupungin aikeista poistaa asunnottomuus Vantaalta.

Nikulainenkin oikein hätkähti, kun oli muutama viikko sitten Ilolassa asukastilaisuudessa. Koivuhakalaiset tulivat sinne satapäisenä aaltona ja antoivat pelkojen vyöryä maankäyttöjohtajankin yli.

”Aloin miettiä, ja ajatus kypsyi nyt viikonloppuna. Miksei virkamiehille ole tullut mieleen, että asuntolan voi tehdä Koisotielle?” Nikulainen pohtii.

Puolen kilometrin päässä Mesikukantiestä on Koisotie. Sen varressa on jo Koisorannan asuinkekus, vastaava kuin Mesikukantielle olisi tulossa.

Se näkyykin, kun astuu Mesikukantien tontin reunaan ja ottaa kiintopisteeksi Koisotien lumenkaatopaikan.

Muutama puolikuntainen talo törröttää asuinkeksuksen naapurissa.

"Ei niitä tarvitse säilyttää, ne ovat huonossa kunnossa. Tontit ovat kaupungin ja yleisille rakennuksille tarkoitettuja, ne kävisivät tähän oikein hyvin", Nikulainen sanoo.

Napakka kannustin Nikulaisen ajatteluun oli uusi asukasilta tämän viikon torstaina. Koivuhakalaiset aikovat olla paikalla ja protestoida äänekkäästi.

"Pitää saada jotain aikaan, ennen kuin ihmiset kuristavat toisensa torstaina", Nikulainen hymähtää Mesikukantien asukkaille.

Koisotiellä ei olisi lasten koulureittiä Viertolan tai Peltolan kouluille, ja vieressä on kaupungin varikko. Siellä edestakaisin suhaavat kaupungin keltaiset autot ja työväki ovat Nikulaisesta rauhoittava elementti.

"Onpa hienoa. Kun muut kaupungin virkamiehet sanoivat, että tämä oli jo päätetty ja tähän tulee vankejakin", hengähtää asukas P. L..." HS, Kaupunki, 1.5.2012

Toimittaja kuvaa artikkelissa Vantaalla syntyneitä nimby-ilmiötä hyvin värikkään kielikuvin. Vahvat kielelliset kuvat päivänpaisteesta, hunajaisesta lintujen viserryksestä ja otsarypyn oikenemisestä saavat aikaan vaikutelman paljon tunteita herättäneestä ilmiöstä. Myös voimakkaiden verbien käytöllä vahvistetaan tätä tunnelmaa: "On kuohunut ja pelot ovat vyöryneet maankäyttöjohtajan yli".

Asuinyhteisön reaktio mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asuntoja kohtaan ei jää tekstissä epäselväksi. Pelastavana enkelinä näyttäytyy maankäytön apulaiskaupunginjohtaja. Hän on keksinyt idean, että "asuntola" rakennettaisiinkin toiseen paikkaan, puolen kilometrin päähän. Koisotietä virkamies pitää parempana vaihtoehtona siksi, että kyseisellä kadulla sijaitsee jo ennestään vastaavanlainen asuinkekus. Koisotien alueesta rakentuu artikkelissa "rähjäinen" kuva. Siellä on puolikuntaisia taloja, kaupungin varikko ja lumenkaatopaikka. Ja koska alueen läpi ei kulje edes lasten koulureittejä, puoltaa sekin paikan soveltuvuutta asunnottomille. Virkamiehen mielestä "kaupungin keltaiset autot ja työväki ovat rauhoittava elementti". Asunnottomiin liitetään mielikuva, jonka mukaisesti he tarvitsevat ympärilleen rauhoittavia elementtejä.

Ihmisten ennakkoluulot näyttäytyvät kategorisaatioissa. Kerrotaan, että kaupungin sosiaalitoimi on ilmoittanut asuntojen tulevan päihde- ja mielenterveyskuntoutujille, mutta

maankäytön apulaiskaupunginjohtaja puhuu alkoholisteista ja vapautuvista vangeista. Tekstin lopussa paikallinen asukas on helpottunut suunnitelman muuttumisen vuoksi, koska asuntoihin olisi tullut asukkaan mukaan vankejakin. Asunnottomien joukossa vangit sijoittuvat ei-toivotuimpaan ihmisryhmään omassa naapurustossa.

Kaupungin virkamies ei ole ottanut tehtäväkseen millään lailla puolustella Mesikukantietä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asuinpaikaksi, vaan naapuruston voimakkaiden reaktion seurauksena ja pelossa hän on keksinyt toisen vaihtoehdon. Rakentuu kuva ”joutomaasta”, jolle tietyn sosiaalisen leiman omaavia henkilöitä voidaan karsinoida lähelle toisiaan, jolloin he mahdollisimman vähän aiheuttavat häiriötä muille ihmisille. Asunnottomat nähdään lasten kannalta vaarallisina yksilöinä, jolloin koulureitinkään ei sovi kulkea asunnottomien asuttaman alueen läpi.

Helsingin Sanomissa näyttäytyy se, miten virkamiehet nimby-ilmiöön suhtautuvat. Edellä käytetyissä esimerkeissä tulevat ilmi kaupungin tekemä tarkastus asumisyksikköön ja aiotun suunnitelman muuttaminen naapuruston rauhoittamiseksi. Seuraavassa lyhyessä sitaatissa on vielä yksi tapa reagoida naapureiden vastustukseen, kyseessä on Vantaan Pähkinärinteeseen suunnitellut mielenterveyskuntoutujien tukiasunnot:

*”...Osa lähiseudun asukkaista on vastustanut hanketta muun muassa siksi, että tontin läpi kulkee kuntopolku.
Kaupunki aikoo siirtää polun, jolloin se lyhenee 40 metriä...”* HS, Kaupunki, 12.8.2010

Asunnottomista mielenterveyskuntoutujista rakentuu kuva ihmisryhmänä, joita niin sanottu tavallinen, normaalisti asuva ihminen ei halua kohdata. Toisaalta kuntopolku tässä artikkelissa voi edustaa syytä, johon vetoamalla asumishanketta on vastustettu osan lähialueen asukkaiden toimesta. Kaupunki on vastannut vastustukseen aikomuksella siirtää kuntopolkua. Kuntopolku toki nyt lyhenee 40 metriä, mutta naapureiden mahdollisuus kohdata mielenterveysongelmainen asunnoton pienenee. Kaupunki organisaationa näyttäytyy kahden edellisen esimerkin valossa jollain lailla ihmisten vastustukseen alistuvana osapuolena. Pääkaupunkiseudun kaupungit ovat sitoutuneet Asunnottomuuden

vähentämishjelmaan, mutta suurilta konflikteilta asumisjärjestelyjen suhteen halutaan välttyä tekemällä ihmisiä rauhoittavia myönnytyksiä.

Seuraavassa toimittajan kirjoittamassa artikkelissa piiryy kuva siitä, miten asunnottomat itse ovat velvoitettuja vaimentamaan asuinympäristöstä kumpuavia soraääniä:

”Kun asunnottomalle järjestetään asunto, häntä kannustetaan huolehtimaan ympäristöstä ja naapuruudesta.

Alppikadun talon asukkaat kiertävät päivittäin ulkona siivoamassa ja kerran viikossa tutustumassa läheisten kauppojen ja kioskien myyjiin.

Epäluuloisimmillekin halutaan osoittaa, että elämässään ongelmiin joutuneet eivät halua olla ongelma naapureille.” HS, Kaupunki, 24.3.2013

Asunnoton määrittyy avun kohteeksi, jolle järjestetään asunto. Katkelmassa kaikki lauseet ovat passiivimuotoisia, jolloin jää hämärän peittoon, kuka asunnon järjestää ja kuka asunnotonta kannustaa naapuruusuhdeiden ja ympäristönsä hoitamiseen. Asunnottomat kategorisoidaan ”elämässään ongelmiin joutuneiksi”, jolloin ei rakennu kuvaa asunnottoman omasta osuudesta ongelmien aiheuttajana. Ongelmiin joutuminen kuvaa ennemminkin ajautumista vaikeisiin tilanteisiin. Ulkona tapahtuva säännöllinen siivoaminen ja lähiseudun kauppiasiin tutustuminen korostaa jälleen asumisyksikön asukkaiden toimijuutta, mutta myös sitä, että heille lankeaa tietynlainen todistelutaakka omasta asumiskyvyydestään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Antropologi Marc Augé erottelee perinteisen antropologisen paikan ja ei-antropologisen paikan puhumalla paikoista ja ei-paikoista. Antropologista paikkaa kuvaavat identiteetti ja suhde ympäristöön, kun taas ei-paikkaa kuvaavat väliaikaisuus ja läpikulku. Konkreettisen paikan lisäksi paikka ja ei-paikka voivat tarkoittaa ihmisellä olevaa asennetta sitä tilaa kohtaan, jossa hän elää. Ei-paikalle ominaista on sosiaalisen sidoksen kadottaminen, joka jokaisella on joskus ollut johonkin tiettyyn paikkaan. (Augé 1992, 100–101; Augé 1994, 167–169, Huttusen 2004, 34, mukaan.)

Olen löytänyt aineistostani asunnottomuuden paikkoihin liittyvää väliaikaisuutta, satunnaisuutta, välikulkua ja viimesijaisuutta. Sen sijaan, että asunnottomuuden paikaksi määrittäisi jokin pysyvä ja tietty tila, paikat asunnottomuudessa vaihtuvat. Asunnon joutuu tekemään oleskelu- tai makuupaikan sellaisestakin tilasta, jota ei ole tähän tarkoitettu. Asunnottomuutta voi määritellä ennemmin kulkemisena paikasta toiseen ja paikan etsimisenä kuin johonkin tiettyyn tilaan liittyvänä asiana. Julkisessa keskustelussa todetaan aika ajoin, että Suomessa ei ole katuasunnottomuutta. Aineistossani kuvattiin kuitenkin nukkumista muun muassa autoissa, rappukäytävissä ja inva-wc:ssä. Yöpaikoista käytävän kamppailun ansiosta todettiin osan asunnottomista jäävän joka ilta taivasalle. Yöpaikan saaminen ei ole itsestäänselvyys, ja virallisista hätämajoitustiloista ulosjäävien on ratkaistava suojan löytyminen jollain muulla tavalla.

Toimittajat sekä mielipidekirjoittajat lähestyivät asunnottomien puutteenomaista tilaa kylmyyden ja pakkasen kautta, jolla he perustelivat sekä hätämajoituksen että pysyvämpien asuntojen tarvetta. Asunnottomien omista määrittelyissä kadusta asuinympäristönä piirityi väkivaltainen, vaarallinen ja päihteiden käyttöön liittyvä tila. Asunnottoman identiteetti näyttäytyi sekä väkivallan uhrina että väkivallan käyttäjänä. Oma tilaa ja ruumista piti puolustaa tarvittaessa väkivallan avulla. Kadulta ja julkisesta tilasta paikkaa etsivä asunnon määrittäjä julkisen vallan taholta ei-toivotuksi henkilöksi, jota häädettiin tiloista pois ja johon koskettiin hanskat kädessä.

Pysyvyyden puuttuessa asunnottomalla ei ole asunnon omaavan tavoin kiinnekohtaa, josta käsin orientoitua ympäröivään maailmaan. Tällaisessa melko vaihtoehdottomassa

tilanteessa asunnoton saattaa turruttaa mielensä päihteillä. Päihteet ja muiden asunnottomien seura saattavat edustaa jotakin kiinteää ja pysyvää kaoottisessa maailmassa. (ks. Thörn 2004, 209, 212). Helsingin Sanomissa asunnottomia määriteltiin kyllä päihteidenkäyttäjän identiteetin kautta, mutta toisenlaisiakin identiteettejä rakentui. Asunnottomat uusinsivat itse jonkin verran saamaansa päihteidenkäyttäjän leimaa, mutta myös selittivät päihteidenkäyttöään keinoksi selviytyä arjesta. Päihteiden käyttö yhdessä tietyn porukan kanssa luo kuvan sosiaalisen tilan rakentumisesta. Tällaisessa sosiaalisessa tilassa identiteettejä määrittelevät kovuus, väkivalta, puolustautuminen ja epärehellisyys sekä keskinäinen solidaarisuus.

Asunnottomuus paikallistui Helsingin Sanomissa katuasunnottomuuden lisäksi asuntoloihin, kalliiseen hätämajoitukseen tai tukiasuntoon. Tuttavien tai sukulaisten luona asuvat asunnottomat jäivät melko näkymättömäksi ihmisryhmäksi. Heidän asumistaan ja elämistään ei juurikaan kuvattu tai määritelty. Poikkeuksen muodostaa ”toisten nurkissa asuminen”, joka vaikuttaa vakiintuneen jo suomalaisen kielenkäyttöön tällaisen asumistavan kuvaajana. Toisten asunnoissa asuvat määrittyivät joko asunnon omaavia hyväksikäyttäviksi tai asunnosta toiseen kulkevan elämäntavan uhreiksi. Aran raportissa (2012–2015) kerrotaan asumisyksiköihin tulleista asunnottomista toisten luona asuvia olleen vain pieni osa. Kyseisen raportin mukaan tuttavien ja sukulaisten luona asustelevat eivät ole erityisen tuen tarpeessa, vaan heille tyypillistä on asunnon tarve, joka pitäisi pystyä hoitamaan normaalin asuntopolitiikan keinoin. (ARA, Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015.) Mahdollista on sekin, että avuntarve ja apu eivät kohtaa toivotulla tavalla, kun asunnottomuus jää näkymättömäksi tuttavien asunnoissa asuttaessa.

Asuminen asuntolassa tai ensisuoajatyyppisessä majoituksessa määrittyi ei-toivottavaksi, pelätyksi ja viimeiseksi vaihtoehdoksi. Vaikka ensisuojan yhtenä tärkeänä tehtävänä voidaan pitää juuri turvallisen unen tarjoamista, levottomassa ja uhkaavassa ympäristössä nukkuminen ylipäätään voi olla mahdotonta (ks. Hassi-Nuorluoto 2000, 165–166). Asuntolassa asuvan identiteettiä leimasi vahvasti päihteidenkäyttö. Identiteetit rakentuivat dikotomisesti, asuntolassa yöpyjät määrittyivät joko levottomiksi ja hälinää aiheuttaviksi tai unta ja rauhaa kaipaaviksi. Päihteidenkäyttäjän identiteettiin liitettyjä ominaisuuksia olivat ennakoimattomuus, rauhattomuus ja uhkaavuus. Toisaalta asunnoton itse määrittyi

porrasmallityyppisessä asuntolassa kuntouttamisideologian uhriksi. Epäonnistumisesta seuraa putoaminen alemmalle tasolle ”asuttamisen polulla” tai suoraan kadulle. Saadakseen enemmän yksityisyyttä asunnottoman pitäisi osoittaa hallitsevansa elämäänsä riittävästi.

Anna Kulmala (2006) kirjoittaa paikkojen viimesijaisuudesta. Tällä hän tarkoittaa tilannetta, jolloin asiakkaille on enää vähän muita vaihtoehtoja, koska he ovat tulleet määritellyiksi ulos niin sanotun normaalin palvelujärjestelmän paikoista. Näihin asiakkaisiin liitetään paljon mielikuvia ja stereotyyppioita ja heitä luonnehditaan usein todella syrjäytyneiksi. (Mts. 35.) Asuntoloiden ja ensisuoajatyyppisen tilan kohdalla viimesijaisuus on varsin ilmeistä. Etenkin makuusalien asukkaat saavat vahvan syrjäytyneisyyden leiman. Asunnoton voi itsekkin kategorisoida asunnottomuuden paikkoja makuusalien asettuessa hierarkian pohjalle.

Ei-toivotun asuntoladiskurssin rinnalla oli kuultavissa vastapuhetta (Juhila 2004) sekä tällä hetkellä asunnottomana olevan että asunnottomuuttaan muistelevan representaatioissa. Huolimatta siitä, että asuntola on vaihtoehdottomuuden paikka, sinne on yritetty luoda jollain lailla kodin, yksityisyyden ja ”normaaliuden” elementtejä. Oma identiteettiä on rakennettu esimerkiksi olemassa olevan vanhemmuuden, aiemmin hankitun ammatin ja työssäkäynnin kautta. Asuntola on määrittynyt sosiaalisesti tilaksi samastamalla samanlaisiin toisiin (Kulmala 2004, 232), jolloin on muodostunut tiettyä yhteen kuuluvaisuuden tunnetta. Vähäiseksi jäänyttä yksityisyyttä on voitu korvata mielessä olevan tilan, sisäisen kodin avulla. Myös oma koskemattomuus ja keho voivat edustaa kotia sekä rajoja muihin ihmisiin ja ympäristöön. Catharina Thörnin (2004) tutkimuksessa asunnoton nainen käytti käsitettä ”kroppshyddan” tarkoittaessaan omaa kehoaan ainoana tilana, jota voi itse kontrolloida. (Mts. 212.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteena oleva asuntoloiden muuttaminen yhden hengen tukiasunnoksi on saanut Helsingin Sanomissa näkyvyyttä. Myös uusien tukiasuntojen rakentamisprojekteista tiedotettiin erillisillä pikku-uutisilla. Asunnottomuuden vähentämiselle asetettuja tavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiselle on pidetty esillä asunnottomuutta koskevassa keskustelussa. Vaikka Helsingin Sanomat on puolueeton ja poliittisesti sitoutumaton lehti, tuo se asunnottomuuskeskustelussa

voimakkaasti esille asuntopoliittisia tavoitteita. Median rooli yhteiskunnan järjestystä ylläpitävänä instituutiona on näin ollen ilmeinen. Vakuuttamalla, että räikeänä pidetyn sosiaalisen ongelman, asunnottomuuden, poistamiseksi tehdään työtä, voidaan jopa laimentaa moraalista närkästystä, jota näkyvillä oleva asunnottomuus aiheuttaa.

Tukiasuntoyhteisöihin päästyä asunnottoman identiteettiä määriteltiin uudella tavalla asunnottomien itsensä, henkilökunnan ja toimittajien puheessa. Asunnottoman identiteettiin liitettiin toimijuus, jolloin tukiasunnossa asuvasta rakentui työtä tekevän ja erilaisia taitoja omaavan henkilön kuva. Asunnottoman omaan puheeseen tuli helpottuneisuutta, kun oma tila ja yksityisyys tulivat konkreettisiksi asioiksi. Elämiseen tuli pysyvyyttä. Omaan asuntoon pääsystä asunnottomia voi kuvata varovaisesti sanalla onnellinen. Onnea ja tyytyväisyyttä lisäsi mahdollisuus solmia erilaisia, normatiivisempia suhteita omiin sukulaisiin, jolloin myös oma identiteetti alkaa rakentua eheytyvämmällä tavalla (Kantoluoto 2011, 77). Pelkästään oman asunnon saaminen ilman tukitoimia voi olla joillekin asunnottomille jo riittävä interventio elämäntilanteen korjaamiseksi.

Uudenlaisen identiteetin rakentumisessa tärkeällä sijalla olivat asumisyksikön työntekijät, jotka kunnioittivat asukkaan yksityisyyttä, mutta tarjosivat apua tarvittaessa. Henkilökunnan tuki oli merkittävä asia turvallisuuden tunteen kokemisessa ja oman toimijuuden vahvistumisessa. Marginaalisista tiloista ja marginaalisista identiteeteistä ”ulosmurtaudutaan” oman yksilöllisen tilan ja auttavan henkilökunnan avulla.

Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa vedotaan asunnottomuuden hoitamisen puolesta ja peräänkuulutetaan asunnottomille tarkoitettuja asuntoja ja hätämajoitusta. Usein kuitenkin uusi asumisyksikköhanke saa artikkeleissa vastustusta osakseen. Mielestäni tässä asunnottomien puolustamisessa ja asuntojen tarjoamisen vastustamisen samanaikaisuudessa näyttäytyy jonkinlainen kaksinaismoraali. Asunnottomille pitää järjestää asuntoja, kunhan ne eivät asetu lähelle muita ihmisiä, varsinkaan paremmiksi luokitelluille asuinalueille. Identiteettien tuottaminen asunnottomille on Helsingin Sanomissa varsin korrektia muuten, paitsi nimby-henkisissä artikkeleissa. Kategorisoimalla asunnottomat tiettyihin ryhmiin perustellaan sitä, miksi tiettyjä alueita pitää suojella ja puolustaa ongelmallisiksi määritellyiltä ihmisiltä. Tämä näyttäytyy ulkopuoliselle välillä lähes absurdilta, kuten esimerkiksi silloin, kun asumisyksikön lähellä

olevaa kuntopolkua päädytään lyhentämään, ettei ”normaali” kansalainen törmää asumisyksikössä asuvaan ihmiseen.

Asunnottomille sopiviksi paikoiksi määrittyvät paikat jossakin muualla ja poissa silmistä, mielellään muiden samanlaisiksi häiriöasujiksi luokiteltujen asujen seassa. Samalla asunnottomille tuotetaan häiriökäyttäytyjän, päihteen käyttäjän ja erilaiseksi toiseksi luokitellun identiteetti. Tällaisen identiteetin omaava henkilö nähdään uhkana muille kansalaisille. Asunnottomat määrittyvät ei-toivotuiksi naapureiksi, ja suunnitellut asumisyksiköt rikkovat arjessa näkymättömiä rajoja (Junkala 2000, 108).

Aineistoni perusteella asunnottomuuden paikat ovat pääsääntöisesti Augén kuvaamia ei-paikkoja (Augé 1992, 100–101; Augé 1994, 167–169, Huttusen 2004, 34, mukaan). Väliaikaisuus ja läpikulku kuvaavat osuvasti satunnaisia paikkoja niin kadulla, tuttavien asunnossa, makuusaleissa, yökahvilassa ja Forenomilta ostetussa hätämajoituksessa. Väliaikaisuus voi johtua tilan poissulkevasta luonteesta ja viranomaisten hätyyttelystä, mutta myös siitä, että tilaa ei ole pysyväksi paikaksi tarkoitettukaan. Ihminen on tällöin eräänlaisessa välitilassa, tulossa jostain ja matkalla johonkin. Asunnottoman ei odoteta tai sallita kiinnittyvän paikkaan, mikä näkyy myös identiteetin rakentumisessa. Tämä oli silmiinpistävää Forenomilta ostetussa hätämajoituksessa. Läpikulku näkyy vertauskuvallisesti staircase-tyyppisessä asuttamisideologiassa, jossa ihannetilanteessa kuljetaan eritasoisten paikkojen kautta kohti omaa asuntoa. Läpikulkuun sisältyy mahdollinen putoaminen, systeemi voi palauttaa epäonnistuneeksi määritellyn ihmisen kadulle. Konkreettisesti läpikulku on kiertelyä ja kulkemista paikasta toiseen, jolloin paikoilla ja tiloilla on lähinnä välineellinen merkitys.

Vaikka satunnaisia kuvauksia paikan rakentamisesta asuntolaan oli nähtävissä, pääsääntöisesti voi todeta ei-paikkojen vaihtuvan paikoiksi vasta omaan tilaan päästessä. Aineistossani tämä muutos tapahtui tukiasuntoon pääsyn jälkeen. Elämää absoluuttisen asunnottomuuden aikana voi verrata *diaspora* – käsitteeseen. Diasporalla tarkoitetaan hajaannusta ja hajallaan asumista. Siihen sisältyy tunne paikaltaan poissaolosta ja juurien menettämisestä, mutta myös toivo paluusta kotimaahan. (Wikipedia 2013.) Toive omasta tilasta oli implisiittisesti läsnä asunnottoman puheessa. ”Hajallaan asuminen” vaikeuttaa

ehkä omalta osaltaan asunnottomuuden paikoista saatavan kokonaiskuvan syntymistä, mutta kuvaa käsitteenä, miten vaikeasta ja puutteenomaisesta tilanteesta on kyse.

Diaspora –käsite muuttuu astetta konkreettisemmaksi asunnottomien maahanmuuttajien kohdalla. Juuret ovat jossain vielä kauempana kuin suomalaisilla asunnottomilla. Joidenkin palvelujen ulkopuolelle jääminen lisää läpikulkua ja nukkumapaikoiksi soveltuvien paikkojen etsintää. Ulkomaalaisille rakentuneissa identiteeteissä näkyy Stuart Hallin (1999, 160) kuvaama erilaisuuden ambivalentti luonne. Erilaisuus ulkomaalaisten identiteeteissä piti sisällään sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Myönteisiä siinä mielessä, että lähes aina ulkomaalaiset määriteltiin työnhakijoiksi, ei koskaan päihteiden käyttäjiksi tai häiriön aiheuttajiksi. Kielteisyys tuli esille ulkomaalaisten asunnottomien saamassa kohtelussa. He kokivat itsekin saaneensa väärän kansalaisuuden perusteella annetun leiman, jonka vuoksi poliisi tarkasti papereita ja hääti pois julkisesta tilasta. Ulkomaalaisen asunnottoman identiteettiä rakennettiin siis samalla sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla, mutta myös viranomaisten kielteisten tuntemusten ja vihamielisyyden kautta (ks. Hall 1999, 160).

Helsingin Sanomia edelleen lukevana olen huomannut, että diskursiivinen todellisuus muovautuu ja muuttuu nopeastikin. Kirjoittaessani tämän tutkielman viimeistä lukua on keskustelu Helsingin Sanomissa vilkasta liittyen Ruusulankadun asumispalveluysikköön Helsingin Töölössä. Mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien nuorten tukiasuntojen sijoittumista Helsingin keskustaan on kyseenalaistettu muun muassa ympäristölle aiheutuvan häiriön ja asuinalueella sijaitsevien asuntojen hintojen laskun vuoksi. Tukiasuminen ei saakaan enää osakseen samanlaista toiveikasta ja luottavaista kerrontaa vaan asumisyksikön asukkaisiin liitetyt ongelmat ja identiteetit rakentuvat varsin negatiivissävytteisesti. Tosin olen havainnut, että Helsingin Sanomissa annetaan kyllä ääni monille eri näkemyksille, jolloin samasta ilmiöstä rakentuu monenlaisia todellisuuksia. Ruusulankadun asumispalveluysikön olemassaoloa on myös puolustettu, ja ääneen ovat päässeet tukiasuntojen asukkaatkin.

Matka tutkimuskysymysteni äärelle diskurssianalyysia soveltaen on ollut välillä takkuinen, mutta lopulta mielenkiintoinen. Intohimoisena lukijana olen aina tiedostanut sanojen voiman ja mahdin, mutta todellisen ”kielellisen käänteen” koin vasta tätä opinnäytetyötä tehdessäni. Yhtäkkiä joka puolella oli diskursseja ja kategorioita, joihin tarttua kriittisesti.

Oma aineistokin alkoi pursuta mielenkiintoisia tarttumakohtia, ja aineisto-otteiden rajaaminen tuotti tuskaa, kun kaikkea ei voinut pro gradu -tasoiseen tutkielmaan ottaa. Jouduin siis tekemään todellisia valintoja ja edelleenkin mietin, olivatko ne oikeita. Joku toinen olisi valinnut varmasti toisin. Toiveenani ja tarkoituksenani on ollut, etten valinnoillani ainakaan vahvistaisi jo ennestään marginaalissa elävien ihmisten asemaa tai identiteettiä (Laitinen 2009, 230).

Tutkielman luotettavuutta miettiessäni olen tullut siihen johtopäätökseen, että tarkoituksenani oli ennemminkin selvittää, minkälainen todellisuus asunnottomista ja asunnottomuuden paikoista puhuttaessa Helsingin Sanomissa rakentuu kuin jonkin mitattavissa olevan oikean todistaminen. Luotettavuus liittyy omaan analyysiini, eli kuinka läpinäkyvästi ja johdonmukaisesti olen aineistoani kuunnellut sille esittämieni kysymysten valossa. Diskurssianalyysiin kuuluu mielestäni kyky nähdä yksittäisten kirjainten, sanojen ja lauseiden ”taakse”, josta voi löytää sen, mitä kielellä kulloinkin tehdään. Tällä kohtaa tekee mieli siteerata: ”Jokainen tutkimus on vain yksi askel kohti kokonaisuutta, jonka rikkautta ei mitenkään pystytä tyhjentävästi selvittämään” (Morin 1977, Strassoldon 1993, 17 mukaan). Minulle tutkielman teko on ollut mielenkiintoinen oppimisprosessi, ja toivon samalla tuottaneeni puheenvuoron yhden heikoimmassa asemassa olevan ryhmän puolesta.

LÄHTEET

- AHKERAT, ohjelmatyöryhmä. 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Raportti 10.1.2008. Saatavilla www-sivulla: [http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAAVO_II/Viisaiden_ryhman_ja_ahkerien_ryhman_ehdo\(10408\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAAVO_II/Viisaiden_ryhman_ja_ahkerien_ryhman_ehdo(10408)). Viitattu 17.8.2013.
- ARA. Asunnottomat 2011. Selvitys 1/2012. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Saatavilla www-sivulla: [http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2012/ARAn_tuoreet_tilastot_paljastavat_Asumn\(455\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2012/ARAn_tuoreet_tilastot_paljastavat_Asumn(455)). Viitattu 6.4.2013.
- ARA. Asunnottomat 2012. Selvitys 1/2013. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Saatavilla www-sivulla: http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_selvitykset. Viitattu 11.6.2013
- ARA. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015. Saatavilla www-sivulla: http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAAVO_II. Viitattu 1.10.2013.
- Asunto Ensin –periaate 2010. Saatavilla www-sivulla: http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-_periaate. Viitattu 12.5.2013.
- Asunto Ensin. Saatavilla www-sivulla: http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus/tutkimus_ja_kehittamisty/nimi_ovessa_-_hanke/lahtokohdat. Viitattu 12.6.2013.
- Bardy, M. 2000. Sisäinen koti, tarinallisuus ja elämän lukutaito. Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 2. 151–155. Saatavilla www-sivulla: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100837/002bardy.pdf?sequence=1>. Viitattu 11.11.2013.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 2005. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Burr, V. 1995/2003. Social constructionism. Second edition. New York: Routledge.
- Erkkilä, E. & Stenius-Ayoade, A. 2009. Kompuroiva palvelujärjestelmä – kokemuksia jalkautuvista sosiaali- ja terveystalouksista pääkaupunkiseudun vastaanottoyksiköissä. Teoksessa Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensimmäinen julkaisu

- moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. 2009. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 20, 2009. 107–127. Saatavilla [www-sivulla:](http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojusta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf)
http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojusta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf. Viitattu 5.8.2013.
- Eräsaari, L. 1995. Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Fairclough, N. 1997. Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.
- FEANTSA. Typology on Homelessness and Housing Exclusion. Saatavilla [www-sivulla:](http://www.feantsa.org/spip.php?article120)
<http://www.feantsa.org/spip.php?article120>. Viitattu 8.5.2013.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: SKS.
- Haahtela, R. 2008. Asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 224–252.
- Haarni, T. 1997. Joustavia tiloja. Vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa Haarni, T. & Karvinen, M. & Koskela, H. & Tani, S. (toim.) 1997. Tila, paikka ja maisema. Tampere: Vastapaino. 87–104.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela H. & Tani, S. 1997. Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa Haarni, T. & Karvinen, M. & Koskela, H. & Tani, S. (toim.) 1997. Tila, paikka ja maisema. Tampere: Vastapaino. 9–34.
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hassi-Nuorluoto, L. 2000. Asunnottomuus viranomaistulkinnossa. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (toim.) 2000. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus. 154–166.
- Heikkilä, M. 2002. Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, S. & Launis, V. & Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. 165–176.
- Helenelund, J-E. 2006. Den subjektiva rätten till boende ur ett bostadslöshetsperspektiv. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 276.
- Helsingin Sanomien Nyt-liitteen nettisivut: <http://nyt.fi>. Viitattu 10.7.2013.

Helsingin Sanomien periaatelinja 1.4.2010: Saatavilla www-sivulla:

<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Helsingin+Sanomien+periaatelinja/1135255805007>.

Viitattu 2.9.2013.

Helsingin Sanomien sähköinen arkisto: <http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/>. Viitattu

10.7.2013.

Housing First. Saatavilla www-sivulla:

http://www.housingfirst.fi/en/housing_first/housing_first_in_finland/housing_first_in_finland. Viitattu 4.6.2013.

Huttunen, M. 2004. Tilasta paikkaan. Tutkimus marokkolaisten maahanmuuttajanaisten kulttuurisista tiloista. Pro Gradu-tutkielma. Kulttuuriantropologia. Jyväskylän yliopisto.

Saatavilla www-sivulla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8052/G0000754.pdf?sequence=1>.

Viitattu 9.5.2013.

Hänninen, S. 1998. Kamppailu identiteetistä. Teoksessa Hänninen, S. (toim.) 1998. Missä on tässä. Jyväskylän yliopisto: SoPhi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. 107–129.

Hänninen, S. 2010. Asunnottomuuden vähentäminen – menestystarinako? Teoksessa

Hänninen, S. & Palola, E. & Kaivonurmi, M. (toim.) 2010. Mikä meitä jakaa?

Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa. Helsinki: THL. 162–180.

Jokinen, A. & Juhila, K. 1991. Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E.

1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino. 17–47.

Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, A. &

Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 37–53.

Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa

Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 54–97.

- Jokinen, A. 2004. Asuntola kulttuurisella kartastolla. Teoksessa Jokinen, A. & Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) 2004. Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus. 74–97.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. 1999. Tutkijan positiot. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino. 201–232.
- Juhila, K. 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, A. & Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) 2004. Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelua kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus. 20–32.
- Junkala, P. 2000. Kulttuurin ovet ja portit. Teoksessa Lönnqvist, B. (toim.) 2000. Arjen säikeet. Aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Etnografia 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. 95–115.
- Juurinen, P. & Virtanen-Olejniczak, K. 2008. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilampi, T. & Laatu, M. (toim.) 2008. Toinen Vääräkirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 141–155.
- Kaakinen, J. 2008. Targets to end homelessness in Finland. Sosiaalityön kehitys. Saatavilla www-sivulla: <http://www.slideshare.net/FEANTSA/targets-to-end-homelessness-in-finland>. Viitattu 5.6.2013.
- Kaakinen, J. 23.03.2012. Long term perspectives: From Housing First to Ending Homelessness. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (Paavo) 2008–2011. Saatavilla www-sivulla: <http://www.slideshare.net/FEANTSA/juha-kaakinen>. Viitattu 5.6.2013.
- Kantoluoto, A. 2011. Kertomuksia asunnottomuudesta. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla www-sivulla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28110/kertomuksia%20asunnottomuudesta.pdf?sequence=2>. Viitattu 15.6.2013 ja 15.11.2013.
- Karjalainen, J. & Hänninen, S. 2012. Pitkäaikaisen asunnottomuuden vähentämisestä tehtiin ohjelma. Teoksessa Hänninen, S. & Junnila, M. (toim.) 2012. Vaikuttavatko politiikkatoimet? Sosiaali- ja terveydenhuolto vaikuttavuusarvioinnin kohteena. THL. 105–112. Saatavilla www-muodossa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90840/URN_ISBN_978-952-245-527-7.pdf?sequence=1. Viitattu 18.9.2013

Karjalainen, P. T. 1997. Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, T. & Karvinen, M. & Koskela, H. & Tani, S. (toim.) 1997. Tila, paikka ja maisema. Tampere: Vastapaino. 227–241.

Kaupunkitutkimus TA Oy / Kostiainen, E. & Laakso, S. 2012. Vailla vakinaista asuntoa. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntokannan välillä. Raportti. Saatavilla pdf-muodossa sivulla:

http://www.kaupunkitutkimusta.fi/_shared/_files/88357248946471190/default/VVA_RAPORTTI.pdf. Viitattu 12.6.2013.

Kettunen, M. 2007. Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-YP 72 (2007) : 4. Helsinki: Stakes. 380-391. Saatavilla www-sivulla:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100668/074kettunen.pdf?sequence=1>.

Viitattu 5.11.2013

Kopomaa, T. 1995. Kaupunkipuiston käytöt. Elämää Helsingin puistoissa ja ulkoilualueilla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995:5.

Kopomaa, T. 1997. Tori – marginaali – haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kopomaa, T. & Peltonen, L. 2008. Johdanto. Teoksessa Kopomaa, T., Peltonen, L. & Litmanen, T. (toim.) 2008. Ei meidän pihallemme. Paikalliset kiistat tilasta. Helsinki: Gaudeamus. 9–27.

Korhonen, E. 1999. Kenelle jää Musta Pekka asumisessa. Helsingin asuntopolitiikan ja –markkinoiden tarkastelua. Keskustelualoitteita 1991: 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Koskela, H. 2009. Pelkokierre – pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Helsinki: Gaudeamus.

Kulmala, A. 2004. Toiset identiteettiä rakentamassa. Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004): 3, 231–241. Saatavilla www-sivulla:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101315/304kulmala.pdf?sequence=>. Viitattu 1.7.2013.

Kulmala, A. 2006. Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Saatavilla www-sivulla:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67610/951-44-6615-2.pdf?sequence=1>.

Viitattu 10.11.2013

- Kunelius, R. 2009. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Helsinki: Wsoy.
- Laitinen, M. 2009. Tabuilla merkitty mieheys ja elämäntilanne. Teoksessa Laitinen, M & Pohjola, A. (toim.) Tabujen kahleet. 2009. Tampere: Vastapaino.
- Lefebvre, H. 1991. The Production of Space. Oxford: Blackwell publishing.
- Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3. Helsinki: Ympäristöministeriö. Saatavilla [www-sivulla: http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79828](http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79828). Viitattu 18.2.13
- Massey, D. 2005. For Space. London: Sage.
- Niittynen, M. 2012. Asunnottomuuden polulta asumisen polulle. Narratiivinen näkökulma asunnottomuuden ja asumisen kokemuksiin. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla [www-sivulla: http://www.socca.fi/files/1912/Niittynen2012.pdf](http://www.socca.fi/files/1912/Niittynen2012.pdf). Viitattu 18.2.2013.
- Nousiainen, K. 2009. Esipuhe. Teoksessa Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. 2009. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 20, 2009. 5–6. Saatavilla [www-sivulla: http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojasta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf](http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojasta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf). Viitattu 12.6.2013.
- Nuorteva, J. 2008. Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä. Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia. Sosiaalietiikan pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla [www-sivulla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21732/asunnoto.pdf?sequence=2](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21732/asunnoto.pdf?sequence=2). Viitattu 16.4.2013.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Radley, A, Hodgetts, D. & Cullen, A. 2005. Visualizing Homelessness: A Study in Photography and Estrangement. Journal of Community & Applied Social Psychology 15, 273-295. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1002/casp.825/pdf](http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.jyu.fi/doi/10.1002/casp.825/pdf). Vaatii käyttäjätunnuksen.
- Rauhala, P-L & Virokannas, E. 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. 2011. PS-kustannus. Jyväskylä. 235–255.

Ronkainen, S. 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.

Rutanen, N. 2012. Alle kolmivuotiaat paikkansa tuottajina päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti —JECER 1(1) 2012, 44–56. Saatavilla [www-sivulla: http://jecer.org/wp-content/uploads/2012/12/Rutanen-4-.pdf](http://jecer.org/wp-content/uploads/2012/12/Rutanen-4-.pdf). Viitattu 27.6.2013.

Sihvola, S. 2008. Ei meidän teollisuusalueellemme! Asunnottomien miesten asuntolan vastustus paikallisidentiteetin tiivistymisenä. Teoksessa Kopomaa, T., Peltonen, L. & Litmanen, T. (toim.) 2008. Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Helsinki: Gaudeamus. 28–55.

Sipola, S. 1988. Lisää koskettavuutta – Miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, A. & Mörä, T. 1988. Journalismia! Journalismia? Jyväskylä: PS-viestintä Oy. 83–98.

Strassoldo, R. 1993. Tilan sosiaalinen rakenne. Tampere: TTKK, Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja 21

Sunikka, S. 2009. Aluksi. Teoksessa Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. 2009. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 20, 2009. 11–24. Saatavilla [www-sivulla: http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojasta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf](http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojasta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf). Viitattu 19.6.2013.

Suomen kielen sanakirja netissä. www.suomisanakirja.fi. Viitattu 14.6.2013

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Saatavilla [www-sivulla: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731). Viitattu 3.2.2013.

Suoninen, E. 2012. Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino. 89–130.

Suonio, M. & Kuikka, U. 2012. Asunnottomien ja eri toimijoiden kertomuksia ja tulkintoja asunnottomuudesta. Teoksessa Forssén, K. & Roivainen, I. & Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.) 2012. Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. UNIPress. 223–246.

Suvanto, H. 2009. Herttoniemen asuntola – portti palvelujärjestelmään. Teoksessa Nousiainen, K. & Sunikka, S. (toim.) Asunnottomuuskirja II. Ensisuojasta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. 2009. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 20, 2009. 25–45.

Saatavilla www-sivulla:

http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojasta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf. Viitattu 12.6.2013.

Taipale, I. 1982. Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937-1977. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 32.

Thörn, C. 2004. Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet. Stockholm: Författaren och Égalité.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa Karjalainen, S. & Launis, V. & Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. 384–394.

Vanhala, A. 2005. Paikka ja asiakkuus. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Virokannas, E. 2004. Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Stakes. Tutkimuksia 144.

Väliverronen, E. 2009. Journalismin muutoksia jäljittämässä. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) 2009. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus. 7–31.

Wikipedia. Diaspora: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Diaspora>. Viitattu 14.11.2013.

Ympäristöministeriö. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015.

Saatavilla www-sivulla: http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamisohjelma_20122015. Viitattu 12.6.2013.

Liite 1: Asunnottomuuden paikkoja ja asunnottomien identiteettiä koskevat uutisartikkelit ja mielipidekirjoitukset Helsingin Sanomissa 13.3.2010–19.4.2013 välisenä aikana

- Mielipide 13.3.2010, ”Lastani rangaistaan kohtuuttomasti maksuhäiriöstä”.
- Mielipide 28.4.2010, ”Kaupunkien järjestettävä opiskelijoille hätämajoitusta”.
- Mielipide 9.7.2010, ”Kodin hankkiminen ei saisi olla vaikeaa”.
- Kaupunki 12.8.2010, ”Vantaan Pähkinärinteeseen tulossa 37 tukiasuntoa”.
- Kaupunki 9.9.2010, ”Haagaan rakennetaan 113 tukiasuntoa”.
- Kaupunki 23.9.2010, ”Asuntopula ajaa harhailemaan”.
- Kaupunki 3.10.2010, ”Asunnoton pari kuvasi arkeaan, viinanjuonti”.
- Kaupunki 3.10.2010, ”Asunnoton pari kuvasi arkeaan, rautatieasema”.
- Kaupunki 3.10.2010, ”Asunnoton pari kuvasi arkeaan, City-käytävä”.
- Kaupunki 3.10.2010, ”Asunnoton pari kuvasi arkeaan, joillekin yleinen wc on oma asunto”.
- Pääkirjoitukset 25.10.2010, ”Asunnottomuus kasvaa, vaikka ohjelma etenee”.
- Mielipide 25.11.2010, ”Asunnottomuudesta on puhuttava”.
- Kotimaa 19.12.2010, ”Vailla vakituista asuntoa ry:n vaatimukset hallitusohjelmaan”.
- Kotimaa 19.12.2010, ”Vielä 8000 on vailla kattoa pään päällä”.
- Kaupunki 25.1.2011, ”Parempi kuin puistonpenkki”.
- Mielipide 27.3.2011, ”Asunnottomalle riittäisi riisuttukin pienasunto”.
- Ulkomaat 18.4.2011, ”Kodittomuus kasvaa Euroopassa”.
- Kaupunki 11.5.2011, ”Asunnottomien talon rakentaminen alkaa Töölössä”.
- Kaupunki 11.5.2011, ”Ränsistyneitä asuntoloita kunnostetaan”.
- Kaupunki 19.6.2011, ”Pitkän pennin Pekka”.
- Kotimaa 10.10.2011, ”Isot kaupungit puolittivat pitkäaikaisen asunnottomuuden”.
- Kotimaa 10.10.2011, ”Karaokea pimeyden ytimessä”.
- Pääkirjoitukset 27.11.2011, ”Kylmä uhkaa asunnottomia”.
- Mielipide 29.11.2011, ”Paleltuvatko asunnottomat?”
- Mielipide 7.12.2011, ”Vuokra-asuntojen puute johtaa asunnottomuuteen pääkaupunkiseudulla”.
- Kaupunki 1.5.2012, ”Koivuhaan naapurusto huokaisi helpotuksesta”.

- Kaupunki 3.2.2012, ”Asunnottomia ei ole kuollut pakkasiin”.
- Kaupunki 3.2.2012, ”Teatteri lämmitti kovia kokenutta”.
- Mielipide 10.10.2012, ”Asunnottomuuden ongelma ratkaistava”.
- Mielipide 13.10.2012, ”Asunnottomuudelle on tehtävä jotain”.
- Ihmiset 17.10.2012, ”Korkki kiinni ja katto pään päälle”.
- Kaupunki 9.11.2012, ”Porttikonkien kiertolaiset”.
- Ihmiset 29.11.2012, ”Sadan sosiaalisen keksinnön mies”.
- Kaupunki 8.12.2012, ”Asunnottomuus ei helpota Helsingissä”.
- Kaupunki 3.2.2013, ”Koditon ulkomaalainen jää pakkaseen”.
- Kaupunki 21.2.2013, ”Poliisi: Kehärata voi houkutella lentoasemalle asunnottomia”.
- Kaupunki, kolumni 20.3.2013, ”Kotirauha kuuluu myös Jude Longille”.
- Kaupunki 20.3.2013, ”Majoitusta ilman kilpailutusta”.
- Kaupunki 20.3.2013, ”Hätämajoitus tulee kalliiksi”.
- Kaupunki 21.3.2013, ”Vuokratästit ajavat kriisimajoitukseen”.
- Kaupunki 24.3.2013, ”Kun nokka irtoaa, pyrstö tarttuu”.
- Kaupunki 24.3.2013, ”Onni on päästä pois asuntolasta”.
- Kaupunki 2.4.2013, ”Räty ottaisi luottohäiriöiset kaupungin vuokra-asuntoihin”.
- Kaupunki 7.4.2013, ”Asunnottomuus periytyy”.
- Kaupunki 7.4.2013, ”Perheitä on jatkuvasti tilapäismajoituksessa”.
- Kotimaa 15.4.2013, ”Kuopio kitkee pitkäaikaisasunnottomuuden”.
- Kotimaa 15.4.2013, ”Oma asunto taltuttaa vihan”.
- Nyt-liite 19.4.2013, ”Näin nyky-Suomessa joutuu kodittomaksi – Reksi ja viisi muuta kertovat”.